

Erik Lie

Erindringer
fra et dikterhjem

bokselskap.no

Oslo 2021

bokselskap.no, Oslo 2021

Erik Lie: *Erindringer fra et dikterhjem*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1928 (Oslo/Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-588-0 (digital, bokselskap.no),

978-82-8319-589-7 (epub), 978-82-8319-590-3 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Oppdatert: 16.02.21

Fortale

Fra min yngste ungdom har jeg holdt en slags dagbok og notert alt, som foregikk omkring mig. Mine foreldre, som kjente min uhelbredelige mani, skjenket mig, før de gikk bort, alle brever fra fremtredende kvinner og menn, som kunde være av betydning, samt en del manuskripter, som jeg har overlatt vårt universitetsbibliotek.

På grunnlag av disse mine optegnelser om endel av det, som jeg har sett og oplevet gjennom ca. 40 år, er denne bok blitt til.

ROM

Mitt første minne

(Det var i hine år, da Jonas Lie efter utgivelsen av «Den Fremsynte» foretok det dengang meget usedvanlige skritt å reise til Italien med frue og 4 barn.)

Når jeg tenker tilbake på mine aller tidligste barneminner, så stiger et bilde frem for mig – et broket folkelivsbillede fra hovedgaten i Rom, Corsoen. Det var i begynnelsen av 1870-årene, og det må sikkert ha vært et karneval. For jeg husker, at et med all slags flitter og flagg utstyrt kjempeskib blev trukket hen gjennom folkemengden og at mannskapet bestod av melhvite pierrot'er og pierretter, som slengte kaskader av blomster, slengkyss og konfetti ut over publikum. De blomstersmykkede verandaer var overfylt, og ut av alle vinduer tittet damer og herrer med sorte eller røde halvmasker for ansiktet. Og rundt om i vrimmelen var der de merkverdige utklædte skikkelser, likefra ibenholt sorte negre og kjempehøner, som gikk om og la egg, til bajaser og danserinner i knekorte florskjørter.

Jeg var ikke stor pjokken – bare 3, 4 år gammel – og jeg blev skrekkelig trett, der jeg i det forvirrende mylder blev slept om av mine eldre søsken.

[4] Plutselig blev jeg grepet av en høi, maskeklædt mann, der var iført en lang nattskjorte, og løftet op på hans armer. Jeg skrek av redsel, men min angst stilnet, da den fremmede beroligende presenterte et lite nattmøbel, fylt med herlig makaroni, foran min nese, og snakket til mig på norsk og tok masken av: det var ingen annen enn billedhugger Magelsen, som jeg daglig var vant til å se i mine foreldres hjem.

Den «evige stad» var dengang ennu ikke blitt det selvfølgelige mål for den almindelige turiststrøm. Rom var i første rekke dikternes, kunstnernes og skjønnåndenes by, og deres reiser hadde alltid noget av eventyrets nimbus over sig. Ikke for intet kunde Vilhelm Bergsøe i disse tider skrive en så fantasifull, farvemettet roman som «Fra Piazza del Popolo».

En rekke nordiske kunstnere opholdt sig dernede, og mine foreldre omgikkes dem alle, idet de en aften om uken – hver onsdag – holdt «mottagelse» i den lille leilighet, som de hadde leiet i via Gregoriana 49. Det var blandt andre billedhuggerne Hasselriis, Runeberg, Borch og Magelsen, enn videre Johan Bøgh og Pietro Krohn samt dikterne Hauch, Goldschmidt, Faber og flere. Til daglig møttes de om eftermiddagene i den nu helt forlatte «Cafe degli Artisti», hvor man selv medtok sin aftensmat – almindeligvis skinke – til hvilken man fikk servert vin, og her blev det ofte improvisert fester med taler og deklamasjon. Inn i alt dette brokete liv, som nu kun dunkelt [5] står for min erindring, spiller minnet om en av de julaftener, som jeg oplevde dernede.

Det var plutselig begynt å sne – stille og høitidelig, som det anstår

sig en hellig jul – og det var noget, som gjorde et selsomt inntrykk i en by, hvor man var vant til, at gatene alltid lå tørre. Jeg husker, hvordan husenes beboere ilte op på de flate tak og halvt forskrekket, halvt beundrende stirret på det underlige fenomen, og hvorledes vi gutter begynte å kaste sneball nede i gaten. Begivenheten virket på romerne som et selsomt jertegn fra himmelen.

Meningen var, at vi skulde tilbringe julaften i Den skandinaviske forening, hvor nordboerne alltid den aften pleiet å samles. Men den vanlige månedsgage fra Gyldendalske forlag – den utgjorde 400 kroner – var ikke kommet, og mine foreldre bestemte sig derfor til sammen med billedhugger Borch's å festligholde aftenen i vårt hjem.

I mangel av en gran til juletre fikk min mor fatt i en liten pinjebusk, som blev anbragt på stuebordet og utstyrt med vanlig pynt – fra kurver, lenker og liljekonvaller av glanspapir til Bethlehemsstjernen i toppen. Mine eldre søsken var ivrig optatt med å lage vers til hver av sine hemmelighetsfulle presenter, og da vesperklokkene fra dusinvis av kirker klokken seks satte i med rungende klemt over den sneglitrende stad, blev min eldste bror, Michael, sendt over til Borch's som bodde like over gaten, for å hente [6] risengrøten, som fru Borch imidlertid hadde kokt.

Og så begynte festen, som artet sig koselig som alle julaftener. Jeg erindrer ikke annet av den, enn at vi sang en salme og danset om juletreet og at jeg bl. a. fikk en sabel og en trehest i present og at fru Borch utover aftenen satte sig til pianoet og med sin vakre stemme sang Grundtvigske og norske fedrelandssanger – og at jeg var så proppet med julegodter at jeg tilslutt ikke orket mere.

Den aften fikk vi lov til å være oppe så lenge, vi selv vilde. Og det tør nok være at vi – og da især jeg, som var den minste – utover natten anstrengte oss av all vår evne for ikke å falle i søvn.

Men jeg holdt allikevel på å sovne, da der plutselig hendte noget merkelig.

Det knakket voldsomt og vedholdende på dørhammeren ute i entreen, og min eldste søster, Asta, sprang ut og ropte som vanlig:

– Hvem der?

Amici, blev der svaret.

Min mor kom til, og nu blev alle lenker tatt av og alle slåer skutt tilside i den vel avlåste dør.

Og inn stormet en vill bande av mennesker, bestående av en sultan og flere tyrker, ledsager av en hel del fantastisk klædte haremskvinner, som straks leiret sig på stuegulvet, idet de under skrik og skrål og med truende krumsabelgeberder forlangte vin, som straks blev fremsatt.

[7] Det var den danske, eksentriske malerinne, fru Elisabeth Jerichau, som sammen med flere av kunstnerkolonien – Magelsen, Runeberg, Hauch, Goldschmidt og Faber – på denne overraskende måte trengte inn i leiligheten med ny fest og ny glede. Hvor lenge den julaften varte, vet jeg ikke. Det siste jeg erindrer, var at jeg så Faber stående på en skammel eller en forhøining, deklamerende sitt bekjente dikt «Dengang jeg drog avsted», mens Magelsen i nogen slags persisk drakt løftet min bror Mons op på sine skuldrer.

Så sovnet jeg.

Da jeg den neste morgen våknet, lå mine nye lekesaker foran mig på sengen. Det pyntede juletre stod på sin plass, og inne i stuen var alt blankt og pusset, som om det hele bare hadde vært et H. C. Andersensk eventyr.

Reiseliv

Det var et vekslende reiseliv mine foreldre førte i de følgende 15–20 år. Snart i Kristiania, Østre Slidre og på Tromøen, snart i Stuttgart og Dresden med enkelte sommerophold i Berchtesgaden.

Far var meget upraktisk og overordentlig nærsynt, så der på reiser kunde opstå de pussigste situasjoner. Engang kom vi til Ala, grensestasjonen mellom Italia og Østerrike, og det blev noget kluss med fortollingen av våre kufferter. Straks gikk det gjennom hans hjerne, at han naturligvis var utsatt for italienske snytenstrupper som under et eller annet påskudd vilde beholde kuffertenes innhold. Han sprang ut av kupeen og la et blankt gullstykk på tolderdisken, og det vidunderlige skjedde: et øieblikk efter var alt i orden.

En annen gang satt vi i Basel og ventet på et kommende tog. Under sine vandringer frem og tilbake på perrongen var han kommet bort fra sin hustru og speidet gjennom sine briller efter [9] henne, men borte var hun. Tilsist gikk han resolutt bort til en dame, som satt på en benk, lettet på hatten og spurte høflig: «Sind sie vielleicht meine Frau?»

En aften ankom vi til Avricourt, den franske grensestasjon på veien mellom Strassburg og Paris. Det var i Boulangertiden, da der i Frankrike blev ropt på revanche og da enhver som sa «ja» eller «nein» blev illesett. «Er De tysker?» spurte den franske konduktør som skulde klippe våre billetter. «Nein,» svarte far på tysk. «Ich verstehe nicht diese Sprache».

Høsten 1878 gikk mine foreldre i Stuttgart og søkte etter en bolig. Det var ennå i de tider da det var en sjeldenhet, at noen utlending slo sig ned i den av vinberg omkranste, deilige sydtyske by. Overalt hvor noget var ledig, forlangtes der ublu forskudd på leien, og min fars portemoné var ikke så velbeslått at han kunde opfylle fordringene. Vi hadde tatt inn på det fine «Hotel Marquardt», så det gjaldt å komme i hus snarest. Et telegram til vårt jordiske forsyn – Hegel i Kjøbenhavn – var avsendt, og i påvente av svar gikk hele familien dag efter dag og lette efter bolig. Jeg husker at far – for å imponere – hadde stukket Olavsordenens rosett i knapphullet, hvilket blev helt oversett av leievertinnene. Derimot hadde det en forbløffende virkning på skiltvakten ved «Königsbau», som hver gang vi gikk forbi presenterte gevær.

[10] Stillingen blev for hver dag mer og mer fortvilet, for der var ikke dengang som nu nogen landsmann eller norsk forening å vende sig til. Som vi imidlertid en dag gikk der i gatene – far og mor foran og vi fire barn efter – fant min mor ut at min stråhatt var umulig – jeg måtte ha en ny – og så gikk vi inn i en liten hattebutikk i et skummelt strede. Fars glede og overraskelse var stor, da det viste sig at hattemakeren var norsk. Han het Kristiansen, hadde opholdt sig i 30 år i Stuttgart og talte gebrokkent norsk. Gjennem ham fikk vi en bolig i Sophienstrasse 1 B, og den vanskelige situasjon var reddet. Hattemaker Kristiansen så ut som Olav den Hellige, han hadde stort rødt skjegg og frydet sig som et barn ved igjen å høre sitt hjemlands sprog. På sine gamle dager kom han tilbake til Kristiania, hvor han etablerte en hattemakerforretning i Gunnerusgaten.

Mellem alle disse små reiseerindringer dukker et gutteminne op i

mig. Det var en morgen i Dresden i 1880 årene. Mine foreldre satt ved frokosten og snakket om Kiellands nye bok «Garman & Worse», som de nettop hadde lest. Det var i de år, da Jonas Lie's navn kun med et medlidende skuldertrekk blev nevnt av den litterære kritikk, og da den ubetydeligste forfatter blev skreket op på hans bekostning.

– En kraftig bok, et gripende verk, mumlet Lie mismodig. Det nytter ikke for mig å fortsette, [11] når slike karer dukker op. Jeg tror jeg vil søke mig inn i tollene jeg, Thommen.

– Sludder, Jonas, sa fru Lie. Du må ikke tape motet. Jeg vet at du kan skrive, og jeg mener at du ennå bør fortsette i nogen år, så får vi se –

– Selvsamme dag skrev Lie sitt første brev til Kielland, hvor det heter:

«Nu har jeg læst «Garman & Worse», og den bok har gjort, hvad der ofte ikke hænder mig – glædet mig, så jeg tror, jeg har grædt – – Og det, som er grunden til, at jeg skriver dette brev, er, at jeg indser, at De har netop, er en digter eller forfatter med geni – og jeg vil takke Dem ikke som forfatter, men som almindelig glad, ubefangen, norsk læser – –»

Fra den stund opstod der mellem de to diktere en brevveksling som grunnla et varig vennskap mellom dem og som holdtes gående hele livet, hvilket ikke hindret at de i all elskverdighet kritiserte hinannen som de skarpe konkurrenter de var. Kielland sammenligner skildringen av sildefisken i «Gaa paa!» og den i «Skipper Worse» og finner at Lies beskrivelse bunner i embedsmannsforfatterens ringeakt

og mangel på kjennskap til almuens følelse og tenkesett. Lie på sin side skriver om «Arbeidsfolk», at «den har rørt mig og den har forarget mig. Med undtagelse av Delphin, der virker som et stønn, er jo personerne sorte som blekk! Boken er diktet med hatets poesi – –»

[12] Jeg skal citere et par brev fra Kielland i disse år, som tør være av interesse, særlig fordi de gir uttrykk for hans embedsmannshat, som vi senere i disse erindringer vil komme tilbake til.

Kjøbenhavn, 6. januar 1883.

Kjære hr. Jonas Lie!

Tak for Deres venlige linjer fra Paris. Det skulde også være mig kjært at sette brevvekslingen igang mellem os. Derfor har jeg ladt Deres brev ligge en stund, for at finde en klar dag. Men idag opgiver jeg det og skriver bare for at takke for brevet og for at ønske Dem og Deres et glædeligt nytår.

Hvad der optar alle mine tanker og ikke levner mig humør til fornuftig skrivning, er det uveir af falitter, som nu går over Stavanger. Mine bedste venner, byens ældste huse og første navne, er ruinerede eller på randen af det. I. A. Køhler & Co. (stadshauptmand Wilh. Hansen) er stanset; Ploug & Sundt (Fr. Hansen, min ven) har holdt møde med sine kreditorer, for at søge moratorium (sådan noget synes jeg aldrig, et handelshus pleier at

kunne overstå), og af de få og upålidelige avisefterretninger i forbindelse med mit kjendskab til handelsverdenen hjemme går jeg nu og fantaserer sammen de ulyksaligste kjeder. Idag har jeg telegraferet. Selv har jeg intet at tabe. Men jeg skjælver endnu for mange ^[13] af mine nærmeste og kjæreste venner. De kjender vist ikke byen nok til at interessere Dem for dette; men det er mig ikke muligt at tale om andet; begivenheden er noget så uhørt – omtrent som om Rothschild i Paris eller Ths. Joh. Heftye i Kristiania vilde gi sig til at ramle overende. Ja, mig vil intet av den art længer kunne overraske.

I. A. Køhler siges at stå således: – a propos! – alt dette har De naturligvis læst i «Morgenbladet» i caféen; undskyld! Men om De træffer min søster, Kitty, vil det dog interessere hende og kanske Dem med, at mit nye, ubyggede hus er faldt med de gamle, store; det var nemlig Fredr. Hansen, som vilde bygge for mig, lægge ud penger og lede arbeidet. Jeg er imidlertid så rystet ved disse store fald, at jeg bare er glad, jeg hverken har gjæld eller hus, og jeg tænker at leie hus hjemme i Stavanger, thi én ting står fast, om så alt falder: hjem vil jeg. Vil De hilse Deres kone, min søster og Bjørnsons fra Beate og mig selv – et glædelig nytår!

Deres hengivne
Alexander L. Kielland.

Stokke pr. Stavanger, 11. februar 1884.

Kjære hr. Lie! Tak for Deres venlige hilsen av 30. december 1883. Det er ganske sandt: jeg har gået længe – altfor længe uden at tage fat; ^[14] og jeg er begyndt uden den rette lyst; det er første gang, jeg finder det tungt og besværligt at følge med mine egne tanker; her har regnet så altfor vanvittigt og jeg er bleven for fed. Jeg har derfor været og er inderst inde mismodig og indolent; der burde hænde noget, som kunde ryste mig op. Her foregår for lidet. Det kan ikke nytte at ville negte det –, her er deilig at være; men her er ikke anregning nok for én, der har ansats til dovenskab og fedtdannelse. Men tænker jeg så på det bøle af norske, som nu er i Paris, så priser jeg dog min ensomhed.

I de allersidste dage har vi haft solskin, og jeg har skrevet bedre; ånden er nu næsten kommen over mig, og så ved jeg, det blir dårlig med brevskrivningen. Og dog ligger her 10 ubesvarede breve – allesammen fra folk, som er sine fire sider værd! Ellers er det bare moro at ha mange breve; jeg holder mangen gang mere af dem end af selve vennerne; jeg er lidt doven i samtale, indtil jeg blir vild og rasende, og da træger jeg oftest bagefter. Et brev kan man derimod tage, som man vil – enten gribe noget og tage det alvorlig, eller lade det gå urensset, når man ikke vil svare og knibe sig fra det hele ved elskværdighed. En levende mand er værre at blive af med; derfor elsker jeg breve, men går gjerne med en liden gru til en samtale; til et møde, hvor der tales, lod jeg mig ikke slæbe af en hvid elefant!

Og da Deres lille brev mest var en nytårshilsen, ^[15] vil jeg opsætte med at skrive ordentligt til næste gang. Jeg har glædet mig meget over Deres «Familien paa Gilje»; med min bedste vilje kan jeg ikke finde noget at udsætte på den; De beundrer jo selv denne embedsstand, hvis bundløse lurvethed De kjender gennem generationer; og så går De harmløs lige på randen af en flammende satire. Men la mig nu holde op; der er dem blandt mine venner, som mener, at jeg har en fejl på forstanden i retning af embedshad; det er såmen meget muligt.

Vil De hilse Kitty og si, at hendes brev må nok ligge et par dage, men til Bjørnson må jeg skrive idag eller imorgen. Min ærbødige hilsen til Deres frue.

Deres
Alexander L. Kielland.

Under sine reiser og gjennom sin brevveksling med de mange betydelige menn, som førte an i 80-årenes bevegede tid, fikk far mere og mere øinene op for de nye synsmåter som dukket op. Han fikk luft under sine digtervinger og begynte å forstå, at der er et større fedreland enn landegrensene.

Mere reiseliv og hvordan «Kvernkallen» blev til

Høsten 91 bestemte mine foreldre sig til å ta vinterophold i Rom. Minnene fra deres første italienske reise stod ennu for dem i skjær av den begeistrede tro på en fremtid, som fra Viktor Emanuels enhetspolitikk i 70-årene så friskt hadde avspeilet sig i Tiberstadens kunstnerkretser. De lengtet etter atter å gjense dette sydens land, hvor de hadde tatt sine første tak og hvor drømmeidealer og skjønne fantasier levet side om side med røverier og en personlig usikkerhet der kunde være pikant nok, når man ikke nettop selv var utsatt for den. De erindret hvorledes de for 20 år tilbake oppe i det store, øde forhenværende kloster, Palazzo Carlo, i Rocca di Papa hver aften forinnen de stengte den svære tunge port hadde måttet gå omkring i alle de mørke saler hvor hvert skritt gav ekko – mor med lys og far med pistol – for å forsikre sig om at ingen illesinnet person skulde ha sneket sig inn og ligge skjult i en eller annen krok – –

Det var i november måned, kupévindueene var hvite av is, og en bitende sno møtte oss i ^[17] Brennerpasset. Det var alt annet enn en lovende begynnelse. Bedre blev det heller ikke lenger syd. Vi måtte på grunn av det kolde vær opgi et påtenkt ophold i Florenz – det var hverken ovn eller kamin i «Hotel Cavour», hvor vi hadde tatt inn – og fortsette reisen til Rom, hvor vi snart fikk leiet en tilfredsstillende leilighet i Via di Capo le Case 52.

Gråvær og sludd og optrekkerier og vanskeligheter av alle slags hadde imidlertid forenet sig til et dårlig førsteinntrykk. Inne i husene

plagedes man av lopper – ikke sådanne små bondelopper, som vi kjenner i Norge, nei store, fete, glinsende rovdyr, der gryntet som smågriser, når man efter ørene trakk dem hen til vaskevannsbollen. Og ikke en eller to eller ti, men hærskarers mangfoldighet. Det hendte mere enn en gang, når man skrev, at man kunde høre et lite knips mot konceptpapiret. Når man så løftet øinene for å se, hvad det var, satt der, forlate mig, intet annet foran én enn en sådan ussel blodsuger og stirret. Ute på gatene omsvermedes man av skumle, påtrengende tiggere, der forfulgte én med bønner og trusler som rene kreditorer, ja endog vognmannskuskene kjørte ved siden av én, gate op og gate ned, så man kunde være fristet til å henvende sig til politiet.

Verre enn lopper og tiggere og vognmannskusker var imidlertid en gammel heks av en tjenestepike ved navn Lovisa Sorentina, som vi hadde været lettsindige nok til å pådra oss. Det [18] var en ekte romerkjerring med én eneste og siste hugtann i munnen, og hender, der grangivelig lignet klør. Lat var hun over all måte, og dertil så langsam i alt, hvad hun foretok sig, at vi tilslutt så oss nødt til å la våre støvler blanke av en gatepusser. Dertil rapset hun litt av hvert til sig og var adskillig forfallen, så hun ikke på nogen måte var å stole på. Vi la merke til, at hun gjerne holdt til på en vinstue tvers over gaten, og at hun hadde mange bekjente blandt de verste drukkenbolter og sviregaster.

En aften hadde hun imidlertid vært mere beskjenket enn vanlig, for hun var styrtet ned av en trapp og hadde skadet sin arm, så hun ikke mer kunde forrette sitt arbeide. Vi grep øieblikkelig anledningen til å si henne op. Men da kan man tro, det blev liv i heksen. Som en furie fór hun op og raste og tordnet, ikke på almindelig menneskelig vis, men

på storladen italiensk, med funklende blikk og klørne i slike rappe, gestikulerende bevegelser, at de kun overtrumfedes av det Niagara av en ordstrøm, der veltet ut over oss. Det før så dovne menneske var plutselig blitt spenstig som en stålfjær. Alle fakter og lader var som den mest drevne skuespillerinnes. Det var en ren nydelse å se denne stil i raseriet, som kun sydlandingene kan opvise. Hun blev formelig større og større, jo voldsommere hun fektet i sin arrigskap, – lo med øinene, der gnistret av hat, innbaldyrende oss i en uhyre munnfull fete trusler. Og ennu lenge efter at [19] vi hadde lukket døren efter henne, lød hennes snerrende strupelyd og gnelrende skjellen og smellen som en stigende fordømmelsesdom nedover trappegangen.

Denne ubehagelige begivenhet gjorde et sterkt inntrykk på far og bidrog i høi grad til å fremmane utrygghetsminnene fra det første Romerophold. Han så ikke lenger denne modning i et barnslig folk, som han for 20 år siden hadde trodd på og levet med i. Han fant ikke lenger i det moderne Italien denne stolte og hellige kunstnerild, der lovet fremtid og malte håp. Han så kun en politikk, hvori middelalderens condottiere gikk igjen, og som hadde satt en glorie av brustne illusjoner over et forarmet folk, og hans fantasi farvedes av sorte kapper, blinkende dolker og et tungt, utrygt mørke, hvorover paven messet sitt patriarkalske amen.

Så var det en natt nogen tid efter vår ankomst. Han våknet ved en så selsom, uhyggelig sang, at han ikke mere fant ro, men måtte op og se ut av vinduet. Klokken var over 2, og vinkneipen like overfor forlengst lukket. Men midt ute i den øde og mørke gate stod en enslig skikkelse med nedbrettet filthatt og et par lange armer fektende op mot himlen. Og mennesket sang med en rusten kjempestemme, der

var rå av vin, – skrek sitt hjerteblod op i munnen, villere og villere, uhyggeligere og uhyggeligere, mere og mere satanisk i den stille midnatsstund.

Far lyttet med alle sanser, mere og mere betagen. [20] Det var over mannen en gigantisk storhet, der et øieblikk inngav ham den tanke å vekke mor, noget, som han dog opgav.

Han lenet sig ut av vinduet. Gasslyktene var alle slukket. Ikke et liv, bare denne ensling, hvis sang brølte av hat.

Det var en av de halvville, middelalderske smedeviser med svulmende hån i hver linje og innett spott i hvert vers. Og det forekom far, som om det nettop var mot ham, at innholdet av denne truselsvise var myntet. Grunnlyden var bannlysing, anathema.

Den var naturligvis – det følte han som givet – sprunget av det hat, som den avskjedigede, gamle tjenestekvinne bar til oss.

Der var åpenbart en sammensvergelse igjære i gaten – en lønndomstol. Han skulde hevnes – og dette var blodsdommens forkynnelse – –

*Dødes, stikkes, pines, brennes,
hau – hau – hau – hau – –*

steg fordømmelsen over ham med høi latter dernedefra. Den fremmede skulde kagstrykes, radbrekkes, piskes av byen, hans slekt skulde forbannes i ti tusener av ledd og alt godt i evighet gjengjeldes

med ondt. Han skulde flåes levende og i skjærsildens største panne kokes i brennende olje.

Brennende olje, brennende olje – –

gjentok omkvedet sig, mens en fæl latter – *Hau – hau – hau!* skogret og gledet sig innimellem og fortsattes i et skjærende rop.

[21] Far hvitnet, der han stod. Han følte sig overbevist om, at det var en snarlig og bratt død, der på denne måte varsledes ham, forat han kunde være forberedt. Det var sin egen liksang, han påhørte.

Først efter 10 minutters forløp ophørte nidvisen, og den mystiske skikkelse forsvant som en skygge om hjørnet.

Gaten åndet atter i nattens fred.

Den følgende morgen var far endnu ganske blek av sinnsbevegelsen, og det var i ganske andre farvete ord enn de, som jeg her har brukt, at han ved frokostbordet fortalte oss den natlige scene.

Imidlertid gikk én dag og to dager og én uke og én måned, og den hele begivenhet glemtes hen i vrimlen av andre hendelser og andre inntrykk. Vintertiden rant som gjennom et soll, og vårt ni-måneders Romerophold markertes kun av stedse mere påtrengende tiggersvermer ute på gaten. Av og til en aften i den skandinaviske forening eller oppe i maleren Ross' lune atelier. Av og til en middag eller en kneipeaften sammen med Arne Garborgs – –

Den avskjedigede tjenesteheks så vi rett som det var over i vinstuen, og hun stod ofte lenge og kek op imot våre vinduer. Vi undgikk henne helst, når vi møtte henne. Flere ganger i vinterens forløp hadde hun villet trengje opp til oss i leiligheten, men var blitt forhindret i sitt forehavende av portneren.

Vi la dog ingen breitt på denne hennes adferd. [22] Far alene påstod, at han i veggen fra et sidehus, der var under opførelse og som om natten stod tomt, oftere hadde hørt en hissig krassen og skrapen som av en murskje eller nogetslags skarpt instrument. Gud måtte vite, hvad et sådant forarget italiensk kvinnemenneske kunde finne på. Hele middelalderens list og grusomhet lå en slik romerkjerring naturligen i blodet. Hun kunde legge inn dynamitt i veggen – antende leiligheten – overfalle en i all hemmelighet gjennom den sønderbrutte mur – gud vet hvad – –

Imidlertid hadde vi gjennom portneren, som var mulatt, fått fatt på en vaskekone, som skulde rengjøre leiligheten og som lød det schwungvolle navn Rosetta. Hun var utslitt, stakkar – bare skinn og ben – men hun var rapp og vever som et ekorn. Så godt vi kunde, gjorde vi oss forståelig for henne på italiensk – hun antok oss for tyskere –, men da hun hørte, at vi oss imellem snakket norsk, blev hun stående og stirre, og med ett falt hun mor om halsen og gråt. Hun var født på Hammersborg, var i 1860-årene blitt gift med en italiensk sjømann, som imidlertid var død, og var havnet som vaskekone i Rom. I årreker hadde hun ikke hørt et norsk ord. Hun forstod, hvad vi sa, men hadde vanskelig for å uttrykke sig i sitt morsmål. Hennes døpenavn var Rosa Ellingsen. Nu er hun sikkert forlengst død.

Ut på sommeren skulde vi reise nordover [23] igjen. Vi hadde bare én natt igjen – den siste. Kuffertene var pakket, vogn bestilt til om morgenen.

Da skjedde det merkelige, at far noget over midnatt vekkedes op av den samme besynderlige uhyggessang, der hadde gjort så sterkt inntrykk på ham hin gang like efter ankomsten. Uimotståelig følte han sig drevet til å stå op og se ut av vinduet. Dernede i den mennesketomme gate stod atter den mystiske personnage med den kolossale hån i strupen. Men denne gang var der en indre fryd i smedevisen, en overgiven lystig fryd over, at nu skulde den fremmede reise, reise av staden, langt over bergene til de folk, hvis blod er grønt og som har Satanas til Gud. Merket som en slave skulde han rømme fra Italiens sol, og romerne skulde slippe å se ham for sine øine.

*Slippe å se ham, slippe å se ham –
Hø – hø – hø, ha – ha – ha –*

gottet det sig i omkvedet, der gjentok og gjentok sig, svinget sig ut i nattestillheten med hes triumfklang som av en skrattende fanfare – –

Den næste morgen reiste vi fra Rom nordover til Berchtesgaden. Her fortsatte far utarbeidelsen av annen samling av «Troid», og to måneder efter formet sig av hine romerske begivenheter idéen til det eventyr, som bærer titelen «Kvernkallen».

De to Ibsener

Under vårt Romerophold traff jeg en middagsstund på Monte Pincio et eldre finsk, lite ektepar, som jeg tidligere hadde lært å kjenne i den skandinaviske forening. De var begge to små og grå og trillet alltid trofast avsted ved siden av hverandre som to uadskillelige nøster.

Det var den bekjente dikter av «Suomis sång», politikeren fra 1864, Emil von Quanten og frue. Han var blitt landsforvist av russerne og hadde slått sig ned i den evige stad.

Vi tok plass på en benk under et tre, mens de tallrike vogner og ekvipager nu i promenadetiden passerte forbi.

– Ja, her gikk jeg ofte i gamle dager sammen med Deres store landsmann, Henrik Ibsen, sa von Quanten. Men aldri på denne tid, alltid om aftenen eller om morgenen, når her ikke var mennesker.

Jeg må ha sett interessert ut, han oppfattet det iallfall som en opfordring til å fortelle og fortsette.

– Det var i grunnen to Ibsener, jeg lærte å [25] kjenne. Den ene var den 30-årige, sarkastiske og bitende mann, som for sitt ivrige snakketøis skyld av sine norske venner fikk opnavnet Geert Westphaler. Da han i 1860-årene kom til Rom, hadde han kanskje forandret sig noget. Han var blitt en slags selskapelighetens Ulrik Brændel, forsoren, skarp, steil og disputersyk, ja man kunde næsten kalle ham kranglevorren. Han var ikke helt ulastelig i sin klædedrakt,

han vanket adskillig på de tarveligere kneiper, og det saes, at hans økonomi var så slett, at han til sine tider likefrem led nød. Men hver lørdag aften var han tilstede i foreningen, hvis evig diskutterende *enfant terrible* han var.

Han arbeidet på «Brand» og det er i denne tid, at den annen Ibsen opstod – som en fugl Fønix av asken. Make til forvandling har jeg aldri sett hos noget menneske, og den foregikk tilsynelatende i løpet av et døgn.

En dag hadde nemlig endel skandinaver – deriblandt Ibsen og frue – bestemt sig til å gjøre en utflukt i omegnen. Selskapet drog avsted til Frascati, hvor esler blev leiet, og herfra begav man sig videre op i bergene. Ibsen var lurvet antrukket og iakttok en påfallende taushet. Han var åpenbart i det sorteste humør. Det var såvidt, at han svarte, når nogen henvendte sig til ham. Da det led hen på dagen, forsvant han på sitt esel, og alle trodde, at han ventet på dem i den nærmeste landsby. Men da man kom frem, var han ikke å finne. Fru Ibsen var forbauset, [26] men mente, at han nok snart vilde slutte sig til selskapet. Imidlertid gikk dagen, og der viste sig ingen Ibsen. Fruen forholdt sig stum og sa ikke et ord. Hennes sinnsstemning meddelte sig til de andre, og turen var og blev mislykket. Da de henad aften igjen kom tilbake til Frascati, fant de dikteren sittende inne i vertshuset, mørk som en tordensky.

– Men vet De, fortsatte von Quanten, hvad der hendte den følgende dag? Jo, Ibsen stod op, iførte sig en nystrøken mansjettskjorte og en ny drakt – og fra den stund daterer sig den sirlige, tilknappete, forbeholdne, nye Henrik Ibsen, geniet, som skrev de bekjente linjer:

*Det er viljen, som det gjælder.
Den enten frigjør eller fælder.*

Fra den dag blev også hans skrift en helt annen. De vil selv i den skandinaviske forenings forhandlingsprotokoll kunne lese Dem til det: hans før så skjødesløse skrift blev plutselig til den bakoverhellende, nitide skjønnskrift, der virker som meislet i sten.

Von Quantens fortelling blev senere bekreftet av flere gamle norskromere. Sikkert er det, at det plutselige omslag i Ibsens personlige optreden vakte forbauselse hos alle. Jonas Lie skriver i et brev til Bjørnson, datert Christiania 4 september 1875: «Ibsen er i byen og ude i selskaber. Jeg har talt med ham nogen gange. Han er blevet en noget ældre herre med meninger og person i sikre former og helt igjennem, synes ^[27] mig, yndende de Bismarckske samfunds- og disciplinærtheorier, hvilket han jo maa ha lov til, saa meget han lyster. Der er konsekvens deri som i hans diktning. Som politiker vilde han blevet fanatiker – –»

Denne nye, elegante sammenbitte Ibsenskikkelse er for efterverdenen blitt stående som sinnsbilledlig for hans dypeste vesen og karakter. Men det tør være et spørsmål, om ikke den «gamle» Ibsen fremdeles levet under masken.

Da pengebrevet uteblev

I den gamle romerske kunstnerkneipe «Cafe degli Artisti», som mulig ennu eksisterer og som har tradisjoner fra Thorvaldsens og Bergsøes dager – den lå på et hjørne av Via di Capo le Case – satt en lille julaftens ettermiddag i 1890-årene to herrer og leste avisene.

Den ene var Jonas Lie, den annen Christian Ross, den høit kultiverte maler og selskapsmann, der ferdedes i de mest eksklusive internasjonale kretser i den italienske hovedstad.

De syntes begge å være ute av humør, for de sa ikke et ord til hinannen. Lokalet med trebordene og disken for enden lå hen i halvmørke under et og annet skummelt gassbluss, og enkelte spredte gjester såes.

Mens de tallrike reisende, som i en evig ebbe og flod skyllet ut og inn av den evige stad, holdt til i den elegante «Café Arogno» på Corsoen, besøktes «degli Artisti» fortrinsvis av de skandinaviske kunstnere, som hadde levet dernede i årrekker. Borte i et hjørne satt den gamle, danske billedhugger Hasselriis, og umiddelbart ved siden av våre to herrer dekket Emil von Quanten sig bak sin avis.

[29] – Nå, skal du hen og spise julaften i foreningen imorgen? spurte Ross.

– Det er vel tvilsomt, svarte Lie. Det beror på så meget.

– Ja, det beror på så meget også for mig, sa Ross og smilte. Og de to venner så på hinannen med et halvt spørgende, halvt forståelsesfullt blikk.

– Det er mynten, ser du, sa Lie. Vi venter penger med hver post. Det er så forargelig.

– Likeså med mig, svarte Ross. Jeg har tilgode for mitt siste portrett av Lady S..., men jeg er ikke tilstrekkelig forretningsmann til å kreve honoraret. Du og jeg hører til en generasjon, som har nerver og hensyn og som derfor blir sittende og suge på labben.

– Vi er nogen fe, erklærte Lie og reiste sig. Det er ingen mening i, at vi skal tilbringe aftenen uten å ha litt penger på lommen.

– Du vet, jeg kan jo låne, sa Ross.

Lie rystet på hodet.

– Nei, gjør ikke det for en slik bagatells skyld. Kom innom mig imorgen, så er kanskje pengebrevet kommet.

– Nå, er det noget nytt? spurte Lie, da han kom hjem.

– Bare aviser, intet annet, svarte fru Lie.

– Pokker ta alle forleggere! raste Lie. Jeg burde forlengst ha vært i tolletaten, så hadde vi fått gagen utbetalt på en bestemt dag.

[30] – A skitt, Jonas. Vi skal nok få det hyggelig allikevel. Vi har

gudskjelov kreditt i butikkene, og festen i foreningen kan vi jo undvære.

Stemningen var mismodig. De vanlige månedspenger fra Hegel var ikke kommet – det var hendt før. Hver gang vi hørte postbudet knakke på dørhammeren, fór vi alle ut i spent forventning, men hver gang vendte vi tilbake med alle tegn på skuffelse. Det var jo ikke bare det med festen i foreningen, som vi hadde gledet oss til – i utlandet slutter man sig gjerne ved høitidelige anledninger sammen med landsmenn –, men det var alt dette med presenter og juletre, hele barnefryden, som likesom blev slukket – –

Den næste morgen – det var julaftens formiddag – bragte fremdeles intet nytt. Som vanlig fulgte jeg min far på hans daglige spasertur på Monte Pincio. Mot all sedvane var han taus og stum. Selv oppe på utsikten over byen, hvor han ellers pleiet å fortape sig i allslags merkelige politiske fantasier, tidde han. Men på nedveien stanset han foran et butikkvindu, hvor en papirkurv var utstillet med et Jesusbarn av marsipan, omgitt av alskens sydfrukt. En prislapp angav, at kurven kostet 3 lire.

– Gå inn og kjøp den, sa han. Jeg har akkurat beløpet, 3 ort, – han regnet alltid i ort og skilling – og dette får være present for denne jul.

Han sa det i en så vemodig undskyldende tone, at jeg syntes synd i ham.

[31] Da vi kom hjem, var værelsene ikke til å kjenne igjen. Fru Lie rumsterte i kjøkkenet, og Ross, som hadde innfunnet sig og erfaret, at pengene fremdeles ikke var arrivert, hadde beslaglagt et bord for sig

selv, hvor han tegnet og malte og klistret flagg og julepynt.

– Jeg har bedt Ross være hos oss, sa fru Lie, og nu skal her bli fest, selv om presentene uteblir. Jeg har sendt bud efter en fasan og god vin, og Ross er, som du ser, i travel virksomhet. Han har satt Themistokles igang, og nu får vi både juletre og alt annet.

Den mann, der lød navnet Themistokles, var Ross' faktotum, en tjener, der forstod sig på alt og visste utvei, hvor ellers ingen sådan fantes. Han kom utover dagen trekkende med en pinje i en stor potte – det var juletreet – der blev bakt og kokt og stekt, og vi alle – Jonas Lie iberegnet – blev beordret til å lage vers til de beskjedne gaver, som skulde vanke. Og midt imellem det stadige strev optrådte Ross snart som klavervirtuos – han var overmåte musikalsk og spilte utmerket – snart som linedanser på en krittstrek, som han hadde trukket over gulvet. Han var av de gudbenådede, gammeldagse kunstnere, hvis humør var uopslitelig og som hadde et innfall på hver finger.

Dagen led og enkelte snekorn viste sig i luften.

Lie var begynt å tøy op. Det tegnet jo allikevel til å bli en virkelig julekveld. Upraktisk ^[32] som han var, gjorde han ingen nytte og var med sitt prek overalt iveien.

– Du skjønner, sa han til Ross, at jeg på et øieblikk kan reise tusen ort, hvis jeg vilde pantsette denne gullsnusdåsen, som jeg i sin tid fikk av dronning Josefine.

– Lire, mener du, rettet Ross.

– Javisst, svarte Lie. Den gulldåsen har hjulpet mig i mangel

vanskelig stund.

– Behøves ikke, Jonas, lo Ross og satte sig til pianoet. Din frue og jeg lager fest uten dine «ort».

I dette øieblikk knakket det på dørhammeren og von Quanten trådte inn. Ved synet av ham lød «Suomis sång» fra pianoet under Ross' finger.

– Ursäkta, sa den lille finne og blev rørt stående og viske en tåre av øiet. Han hadde, sa han, sittet på kafé'et igår og forstått, at det var noget med nogen penningar, som inte var kommet. Han stod med glede til disposisjon for herskapet, og hr. Ross måste ovilkårligen infinna sig i foreningen.

Bak ham viste samtidig et postbud sig ute i entreen – med en rød meldeseddel fra postkontoret om, at et bankobrev var arrivert.

Jeg glemmer aldri den stemning, som betok oss.

– Himmelen er med oss, Thommen! ropte Lie, som var så henrykt, at han holdt på å omfavne postbudet.

Jeg tror, jeg tør si, at det blev en julaften ^[33] av de sjeldne, for det blev julaften hjemme og det blev julaften i foreningen, og det blev julaften den følgende dag, da Ross kom til frokost og hadde med sig – som menukort – en rekke ypperlige illustrasjoner til Lies eventyr «Trold».

BERCHTESGADEN

Den romantiske bondelandsby

Sommeren var Ibsens, Bjørnsons og Jonas Lies beste arbeidstid. Når café Maximilian i München mere og mere blev tom for gjester og platantrærne på de parisiske boulevarder begynte å løves, reiste Ibsen til Gossensass i Syd-Tirol, Bjørnson til Schwaz og Lie til Berchtesgaden i Ober-Bayern.

Det var Ibsen, som oprindeligen hadde oppdaget dette siste sted, og han oppholdt seg her i fire sommere 1868, 1872, 1880 og 1882. Det var den høitliggende landsbys uberørthet av den ytre verden, som fra først av hadde tiltrukket ham. «Det var dengang som at befinde sig i selve Dovrefjeld,» fortalte han. «Bønderne gikk endnu i en slags bukseskjørter, og kjørene græsset paa torvet.» Han rådet min far til å ta opphold der om sommeren, og det viste seg, at den lille romantiske høifjellslandsby nettopp avgav den fornødne ro, som en dikter trenger. Det hadde da også tilfølge, at Lie her i 16 sommere skrev og fullførte 16 av sine mest kjente fortellinger.

Gjennemstrømmet av den jøkelgrønne elv Salzach ligger den med sine kirker og bondehus [38] som en frodig, grønn plett nede i en gryte mellom en skinnende krans av 8–9000 fot høie snefjell. Dens spesielle severdigheter er den underdeilige Königsee – «Ober-Bayerns Gjendin» – og det eldgamle, eventyrlige saltbergverk, der med mangfoldige «Stollen» og svære innsjøer danner en hel underjordisk verden for seg inne i det 7000 fot høie fjell «Göllstein» og som gjennom en veldig forgrening av «Stollenleitungen» – uthulte

tømmerstokker, hvorigjennem saltvannet ledes – praktisk talt forsyner en stor del av Syd-Tyskland med salt.

Der var ikke dengang som nu nogen jernbane, nei vi ankom på gammeldags maner – enten fra Salzburg eller Reichenhall – i en gulmalt kasse av en diligence, der kjørtes av en blå og hvituniformert postillon, som under posthornets klang og med storartede piskeknall holdt sitt inntog i landsbyen.

Fra verandaen i den forhenværende prestebolig – et to-etages murhus, hvor den Ibsenske familie tidligere hadde bodd og som mine foreldre hadde tatt i arv – var der stor utsikt mot de sneklædde fjell med det mektige Watzmann i forgrunnen. Ved solnedgang lå gjerne panoramaet for oss i et «Alpenglüh», så man spurte sig selv, om dette var virkelighet eller teater, og i måneskinn var det hele som et fantastisk nordpolseventyr.

Det var en sådan mengde mindre og større turer å foreta sig, at det var mere enn nok til hver dag i året, og på landeveien forbi vårt hus [39] passerte kjøretøier, som førte den begynnende turiststrøm til Königsee.

Det var ro og det var allikevel liv.

Berchtesgaden var smått om senn blitt et turistenes mål – også for en og annen farende fugl fra norden. Jeg husker så godt fars innette «fanden også!» da den unge elskverdige danske maler Thorvald Jerichau innfant sig. Skriveriet blev i en fart avbrutt og det blev – tiltross for alt – en hyggelig aften. En annen gang banket tre eller fire unge herrer på døren. En av dem var nuværende direktør Thorvald

Strøm, som dengang visstnok var polytekniker. De hadde ransler på ryggen, alpestokker og sømbeslåtte støvler og skulde gå over fjellene sydover mot Steiermark og Venedig. Og senere husker jeg, vi fikk besøk av maleren Ross, Bernt Lie og Bjørn Bjørnson med hans daværende frue, Gina Oselio. I selskap med disse siste foretok jeg en lengere fottur over det 7000 fot høie fjellplateau «Steinernes Meer», og kom ned i Saalfelden.

En sommer senere dukket den senere teaterchef Irgens Hansen op. Han hadde vært i München om vinteren og hadde levet under ytterst trykkende pekuniære forhold. En dag henvendte han sig til Ibsen i Maximilianstrasse og klaget sin bitre nød.

– Bare vent, sa Ibsen. Det hender alltid et eller annet.

Med denne fattige trøst vandret Irgens Hansen tilbake til sitt hotellværelse.

[40] Men den næste morgen fikk han tilfeldig se en trekningsliste, som var offentliggjort i «Münchener Neueste Nachrichten», og det falt ham inn, at han visstnok engang hadde kjøpt en loddseddel i vedkommende lotteri. Han fant den frem, og det viste sig at Ibsen hadde rett. «Det hender alltid et eller annet».

Irgens Hansens nummer var uttrukket med 1000 mark i gevinst.

Gledestrålende tok han første tog til Berchtesgaden, hvor han ankom med et smil som en seierherre.

Kort tid efter kom et ektepar til Berchtesgaden. Fruen var en sann Hjørdis å skue, og gemalen ansloges av befolkningen til å være prest.

Dette vakte til en begynnelse adskillig folkesnakk, ti – ivrig katolsk, som folket var – forbausedes man over, at en prest kunde være gift. Snart opklartes dog gåten, idet man på fremmedlisten leste navnet: Skuespiller Gundersen og frue fra Christiania.

– De var så elskverdig, hr. Lie – således presenterte fru Gundersen sig hos mine foreldre – engang å ville skrive min biografi. Det er jo mange år siden. Og De vilde ha nogen opplysninger. Dessverre fikk jeg ikke besvaret Deres brev –

– Nei, jeg hadde jo ikke noget navn dengang, svarte far tørt.

Det blev intet større samkvem mellem dem. Mine foreldre var sterkt optatt med arbeide, så [41] de ikke kunde ofre sig videre for selskapelighet. Og Gundersens hadde intet å bestille. Det blev da jeg, som blev deres drabant og stadige følgesvenn på alle deres utflukter.

Jeg var dengang en ung mann som ikke vek tilbake for strabaser av noen art. Men Gundersens hadde kjempekrefter. De kunde spasere time efter time, uten å bli trette, og de satt oppe til langt på natt, uten at det gjorde dem noe. Han med sitt øl eller sin vin og hun med en cigar, som hun av og til tok et drag av, idet hun ustanselig la den hen igjen. En sådan cigar kunde ligge i vinduskarmen en hel uke uten å være utrøkt.

Da de efter en tids ophold reiste, innbød de mig til å være med til Salzburg, hvilket jeg med glede mottok. Her gjorde vi det først av med alle severdigheter – festningen, Mozarts fødehus og kirkene – men den største attraksjon hadde allikevel Gundersen opdaget. Det var «Sankt Peters Keiler», en koselig, gammel vinkneipe i kjelleren under

en av kirkene. Der tilbragte vi «triaa heile daget til ende», vesentlig optatt med å spise skarp Gullasch og drikke ungarske viner. Gundersen var uuttrettelig, og fru Gundersen suget ustanselig på sin fortyggede cigar.

Jeg var tilsist så overtreit, at jeg måtte opby alle mine krefter for å holde det gående. Hver dag forsøkte jeg å si takk for mig for igjen å reise tilbake til Berchtesgaden. Men i ^[42] sin gjestfri, overstrømmende elskverdighet vilde de absolutt ikke gi slipp på mig. Jeg måtte bli ennu en dag og ennu en dag.

Der var ingen annen utvei. Jeg måtte simpelthen rømme.

En morgen klokken fire stod jeg op, skrev et takkebrev og – forsvant.

Det var siste gang, jeg så Sigvard Gundersen og hans hustru.

Ibsen på besøk

Ibsen hadde fra sine tidligere opphold i landsbyen en gammel klokkerkjærighet til Berchtesgaden. En sommer – visstnok 1881 – da hans frue var i Norge, kom han på besøk og tok inn på «Hotel Salzburgerhof», hvor han innrettet sitt liv, som han pleiet – regelmessig og korrekt som et slagur.

Han så nokså pussig ut, der han med sine små, forsiktig trippende skritt vandret sine spaserturer i landsbyens nærmeste omegn. Sirlig og elegant som han alltid var antrukket, hadde han nemlig efter de innfødtes vis anskaffet sig en høi, spiss tirolerhatt, hvori var anbragt en lang, vajende hanefjær, som vippet frem og tilbake for hvert skritt. Dette i forbindelse med hans soignerte påklædning virket så overraskende, at man uvilkårlig snudde sig efter den fremmede herre.

Som i sine eldre år under sine regelmessige spaserturer til Grand Hotel i Kristiania hadde han også her sine bestemte holdesteder, hvor han ankom og avgikk med den nøiaktigste presisjon. Først var det på torvet – Marktplatz – hvor apoteket lå og hvor en tavle var opslått med [44] angivelse av de forskjellige bergføreres programmer for dagen. En skulde til Watzmann med fire herrer, en annen op på «Hoher Göll» med et ektepar, en tredje hadde overtatt det hverv på «Tragstuhl» å befordre en eldre dame til «Scharitzkehl».

Alt dette interesserte dikteren. Han blev lenge stående og lese på tavlen. Hvis han så tilfeldigvis fikk øie på den gamle bergfører

Stanzerer, som i mere enn 40 år hadde ledsaget fremmede fjellbestigere over hele Schweiz og hvis navn hadde klang, betraktet han ham beundrende, særlig den gamles skimlete, grønne filthatt, som til stadighet var omkranset av et hvitt flor av Edelweiss, også kalt «Dødens blomst», fordi den bare vokser på de mest utsatte skrenter og fordi den hvert år krever et utall av menneskeliv. Jo flere av disse fløielshvite Edelweiss tindebestigeren kan bringe med sig hjem, desto større er æren.

Ibsen blev stående og stirre. Det hele var et utslag av nysgjerrighet – akkurat som man stanser foran et butikkvindu eller ved synet av en styrtet hest. Men det gav allikevel en tysk litteraturforsker anledning til en dypsindig artikkel, som var betitlet «Dødens blomst – det fundamentale i Ibsens diktning».

Efter denne stans vandret dikteren videre, leste sine aviser på byens konditori ved et glass vin og avla så landsbyparken en visitt: der var nemlig en kiosk med termometer, barometer og [45] de siste telegrammer fra værvarslingstasjonen München.

Han skrev dengang på «En folkefiende» og holdt sig strengt for sig selv – undtagen lørdagsaftnene, da han var gjest hos mine foreldre. Det var fast avtale.

En formiddag traff min far ham, og de blev gående og passiare. Far ymtet noget om, at han stred med å skape en bestemt skikkelse – visstnok replageren i «Rutland».

– La oss gå inn på Neuhaus og få oss et glass øl, foreslo Ibsen.

Ja, de gikk inn og fikk sitt øl. Da far hadde drukket sitt glass, vilde han ha nok en seidel.

– Nei, sa Ibsen. Gå nu hjem og skriv. Og far gikk hjem – og repslagerens skikkelse stod plutselig lys levende for ham.

Om hverdagen møttes de to diktere sjelden, ja de undgikk hverandre som etter en stilltiende overenskomst. De hadde jo begge sitt arbeide.

En lørdags ettermiddag, da Ibsen i flosshatt og redingote hadde slått sig ned på konditoriet for å lese sine aviser – han skulde om aftenen til Lie – lød det plutselig bak ham:

– Undskyld, hr. doktor!

Ibsen så op.

– Doktoren kjenner mig kanskje ikke igjen. Jeg er –

Den fremmede presenterte sig som Ibsens gamle venn, direktør Josephson, som i flere år hadde vært chef for Christiania theater.

[46] Ibsens blikk skjøt lyn. Han var forarget over ikke å få sitte i fred.

Resultatet blev, at Josephson forlot ham og gikk ned til Jonas Lie.

– Er det ikke fan, sa han, hvor Ibsens storhet er gått ham til hodet? Jeg kommer hit til Berchtesgaden, blir overrasket over plutselig å møte Ibsen – og så verdiges han ikke å tale til mig! Kan De forstå, hvorledes han har kunnet undgå å fornærme de herrer, som har trukket ham om til utstilling på alle tyske teatre?

Josephson hadde nettop forlatt Jonas Lie, da Ibsen innfant sig. Dikteren var ennu opfylt av ergrelse over ikke engang i denne avkrok av verden å kunne være fri for påtrengende mennesker.

Men der skulde møte ham noget, som enn ytterligere ophisset ham.

I husdøren traff han nemlig forfatteren John Paulsen, som også opholdt sig i Berchtesgaden og som nettop var vendt tilbake fra en spasertur sammen med min bror, Mons. Og de viste frem en alenlang stålorm, som de hadde fanget.

Ibsen blev rasende, og hans raseri vendte sig mot John Paulsen.

– Hvor kan det dog falle Dem inn, utbrøt han, å føre en farlig slange inn i en fremmed familie? Hvad tror De vel, fru Lie vil si? Det er uopdragent. De er jo selv gjest i huset. Det er uhørt og helt uforskammet!

Forgjeves søkte de to forbrytere å gjøre [47] gjeldende, at «den farlige slange» bare var en ganske uskyldig og almindelig stålorm.

Men Ibsen vilde ikke høre. Historien endte med, at de to forbrytere gikk ut og puttet den farlige orm ned i landsbyapotekerens brevkasse.

Ved aftensbordet kom imidlertid humøret snart op, og da toddyen etterpå blev bragt inn, hadde Ibsen glemt all sin ergrelse.

Mens stuen fyltes av tobakksrøk, gikk passiaren som på studenterhybelen i ungdommens dager.

– Vi lever i en overgangstid, sa Jonas Lie. Om en mannsalder vil all

vår diktning ligge som en oase; mens der rundt om gror nye idéer og nye tanker. Vi får trøste oss med, at vi har gjort vårt til å forfekte dannelsens sak.

– Dannelse og dannelse, svarte Ibsen. Tiden trenger store menn og ikke bare en bøling av såkalte demokrater, som tror, de er «radikale», fordi de holder på det siste, såkalte fremskritt. Et moderne menneske er anarkist. Det nytter ikke å reformere verden uten at man først har reformert sig selv. Hvert enkelt menneske må frigjøre sig selv og lære å tenke uavhengig av alle tillærte moral- og religionsbegreper. Man må venne sig til å tenke, som om man var det første og eneste menneske i hele verden – som om man var Adam i Paradis. Det er de få åndelige aristokrater, som alltid har behersket utviklingen.

– Tror De da, sa fru Lie, at disse få enkelte, ^[48] store menn vil kunne dempe for eksempel en revolusjon?

– De kan iallfall lede den inn i de rette linjer, svarte Ibsen. En flink ingeniør er herre over en by. Han kan sette den under vann.

Ibsen tømte sitt glass og begynte å brygge sig en ny toddy.

– Her er så godt og fredelig, fru Lie, utbrøt han plutselig. Hvorledes bærer De Dem egentlig ad med å bevare arbeidsfreden for Deres mann? Hjemme i München har jeg måttet omgjøre min bolig til en festning for å avslå fremmede folks angrep. Og selv har jeg måttet forvandle mig til en tornebusk, som stikker og verger for sig til alle kanter. Jeg kan ikke engang få sitte i ro og lese mine aviser. Det ringer ustanselig på døren og enten er det en av mine kjære landsmenn, som absolutt må hilse på mig, eller det er en journalist eller en kritiker.

Kritikerne er de verste, for de har alltid i min diktning funnet eller utpønsket rene avgrunner av dypsindigheter, som jeg for min part aldri har hatt i hodet. Hva skal man svare? Jeg velger å forholde mig hemmelighetsfull, og det finner de alltid uhyre interessant. Jo, det er en komedie!

Ibsen knegget og frydet sig ved tanken.

Det var sent på natt, og Ibsens ansikt skinnnet av velvære. Det var mange toddyer, som blev skyllet ned, og da så min mor kom inn med nattmat og jeg blev sendt op til Gasthaus ^[49] Neuhaus for å hente friskt øl, var han i sitt ess – snakksom og gemyttlig, mens to fortenner med et mørkt mellemrum mere og mere kom tilsyne.

Dette fysiognomi, som minnet om hans ungdom, gir sig tilkjenne i flere av hans dikterskikkelser, men i selskapeilig omgang viste han det sjelden.

Ibsen og de litterære sporhunder

[50] Berchtesgaden blev mere og mere hjemsoekt av allslags turister og reisende, og dette var grunnen til, at den store dikter besluttet sig til for fremtiden å ta bolig i Gossensass på sydsiden av Bremerpasset. En dag kjøpte nemlig den kunstbegeistrede og litteraturinteresserte hertug av Meiningen en villa i Berchtesgaden, og fra den stund av var Ibsens arbeidsfred ødelagt. Hertugen beærte ham nemlig ustanselig med besøk og plaget ham med høitidelige invitasjoner, så dikteren ikke visste sin arme råd. Selv ikke på landeveiene følte han sig sikker, og han slo derfor inn på avsides stier, hvor ingen fare truet.

Samtidig tok den populære østerrikske forfatter Richard Voss ophold ved Königsee, og det var neppe en dag uten at han opsøkte Ibsen og ledsaget ham på hans spaserturer. Østerrikske og tyske journalister var – efter dikterens eget sigende – daglig «på jakt» efter ham, det var mengder av unge damer, som bønnfalt ham om å skrive i deres poesialbums eller iallfall avlevere sin autograf, ja den bekjente «professor» Jæger [51] trengte sig endog inn på ham med anmodning om å uttale sig om «det jægerske ullsystem».

En formiddag stod dikteren – mot sedvane – ute i vår entré og strevet med å få av sig sine kalosjer. Han blev møtt av far, som fortalte, at han sammen med sin hustru i to dager hadde været fraværende på en fjelltur. De hadde besteget Watzmann, som med sine 2714 meter er det høieste fjell nordenfor Alperne.

Lie var begeistret over turen og skrøt veldig av sin bedrift. «Men jeg er så stiv og støl i bena at jeg ikke orker å løfte dem over dørterskelen,» sluttet han.

Ibsen sa ikke et ord. Han var ikke det spor imponert og deltok ikke i begeistringen. Han syntes nærmest skuffet.

– Jeg hadde ellers tenkt å bortføre Deres mann idag, henvendte han sig til fru Lie. Men når fjellbestigningen har hatt slike konsekvenser, vil jeg naturligvis renonsere.

– Å, jeg er da ikke trønder for ingenting, formente Lie. Hva er så den skumle hensikt?

– Saken er, sa Ibsen, at jeg i flere dager har hatt en østerriksk litteraturfyrt flyende på døren, og jeg har hittil undgått ham på de snedigste måter. Jeg har så vanskelig for å svare på alle de intrikate spørsmål, han stiller mig. Nu har han meldt sig påny – han skal forresten reise i ettermiddag –, men jeg har lagt beskjed i hotellet, at jeg er på en utflukt og dessverre ikke kan motta ham, og så har jeg funnet ut, at vi skal på fjellbestigning –

[52] Lie stirret uforstående på ham. – Jeg vil ha dig med på en spasertur, skjønner du, forklarte Ibsen. Først tar vi et glass øl på «Neuhaus» og så bestiger vi «Malerhügel».

– Malerhügel? spurte Lie.

– Malerhügel, vedblev Ibsen og lo, er en klippeblokk omtrent 20 meter høi. Der er en utsiktsbenk, hvor vi er i sikkerhet for denne litteraturmannen.

– Det lar sig høre, sa Lie, – og litt efter begav de sig avsted.

Hvorledes den lille bergbestigning endte, erindrer jeg ikke, men de to diktere har uten tvil sittet som to engstelige skolegutter og ventet deroppe på «Malerhügel», til de har regnet ut, at «litteraturmannen» hadde forlatt Berchtesgaden, så de igjen kunde føle sig trygge.

Ibsen var jo en vanskelig omgjengelig mann, og de mange journalister og litteraturforskere, der alltid var i hælene på ham, gjorde ham enn mere menneskesky, enn han var av naturen.

Den sommer var der særlig én mann, som Ibsen forsøkte å undgå. Det var en bekjent, jovial Münchenermaler som var kommet og som flere ganger forsøkte å fornye et gammelt bekjentskap. Men Ibsen var formell og kald og avslo alle angrep.

En eftermiddag var Lies og Ibsen blitt enig om å besøke det gamle ærverdige saltbergverk. De, som vil delta i den underjordiske reise, der dels foregår pr. miniaturbane og dels på apostlenes [53] hester, må iføre sig bergmannsdrakt, det vil si: de trekker en mørk drakt over sine vanlige klær og utstyres med en skinnhatt på hodet, en lykt i hånden og en stor skinnlapp på baken.

Ibsen var nettop iferd med å knytte denne skinnlapp om livet, da Münchenermaleren plutselig dukket op iblandt det tallrike publikum i det felles påklædningsrum.

– Goddag, hr. doktor! hilste han med et leende ansikt. I det kostume burde doktoren fotografere sig. Det vilde gå verden over! Og han lo stormende.

Ibsen vendte ham ryggen og begynte øieblikkelig å avføre sig bergmannsdrakten. Han var rasende og vilde ikke delta i turen. Lie og frue forsøkte å formilde ham ved å le av sitt eget, yderst komiske kostyme, men Ibsen var ubønnhørlig. I forbitret taushet vandret han alene hjem til sitt hotell.

I flere dager var han ikke å se.

Nei, Berchtesgaden var ikke lenger for Ibsen den gamle uberørte idyll, som den før hadde vært – –

En aften hos Jonas Lie

[54] Det var én omstendighet, som gjorde, at Ibsen kviet sig ved å besøke Lie. Saken var, at vår husverts sønn, en 30-årig, snild og dyktig kunstsnekker, led av forfølgelsesmani og hadde den fikse ide, at der i München eksisterte et komplott, som traktet ham efter livet og som på alle måter la renker og feller ut for ham. Han hadde satt sig i hodet, at det eneste, som vilde hjelpe, var, at enten Lie eller Ibsen – han visste, at de var bekjente menn – vilde gjøre sin innflytelse gjeldende hos myndighetene for å få det formentlige komplott avsløret. Gjentagne ganger hadde den sinnsforvirrede mann talt herom med Lie, men da denne nærmest slo det hele hen med ha og ja, så var han også begynt å plage Ibsen med sitt snakk, når anledning gaves. Og anledninger var der nok av, for dikteren såes ustanselig å spasere på landeveiene.

Men Ibsen var like engstelig for å menge sig med myndighetene som for å treffe den gale snekker, og han undgikk omhyggelig ethvert møte.

– Jeg har ikke din makeløse evne til å vise folk fra mig, sa Lie efter måltidet en aften, da [55] Ibsen var tilstede og toddybrettet båret inn. Når en fyr stanser op og begynner å snakke med mig, så får jeg så altfor hurtig interesse for hvem han er, hvor han er født og alt slikt sludder.

– Ja, du er altfor innlatende, Jonas, erklærte fru Lie.

– Det har sammenheng med hans fantasi det, frue, svarte Ibsen. Men jeg må opriktig bekjenne, at jeg ikke kan nære interesse for et

hvilketsomhelst fe, jeg møter. Kunde jeg gjøre, som jeg selv ønsker, så vilde jeg bo på en ø og ha et par glupske blodhunder til voktere.

– Enhver har det på sin måte, sa Lie. Men jeg synes synd på den prektige snekkeren. Han har det sikkert ondt –

– Jeg vet ikke det, sa Ibsen. Mennesker, som har en skrue løs, er i almindelighet hellig overbevist om, at de har en livsopgave. De lever med en idé for øie, selv om det er en fiks idé, og det er kanskje det beste, som kan times et menneske. Forresten har vel de fleste av oss en eller annen skrue løs, og gudskjelov for det. Jeg kjenner det fra mitt eget hjem. Min kone vil ha det kaldt i stuen og jeg varmt. Det er et stadig stridsspørsmål.

– Nå, er det ikke noget alvorligere, I er uenige om, sa fru Lie, så står det jo til liv.

– De tar feil, frue, svarte Ibsen. Min kone og jeg er uenige om all ting, men det er alltid hun, som har rett. Og det er det fatale, at jeg aldri kan overvinne mig til å innrømme det.

[56] – Det er forresten en ulykkelig følelse, at man aldri kjenner sig i overensstemmelse med andre mennesker, erklærte Lie. Jeg har lidt under det gjennom mitt hele liv, men jeg er kanskje mere uklar i min hjerne enn de aller fleste.

– Ja det er du, Jonas! lo fru Lie.

– Den uklarhet, som du kaller det, sa Ibsen, er nettopp din styrke. Den står i forbindelse med din følelse av alt det uutgrundelige, som hersker i og omkring oss –

Samtalen stanset og de så op ved lyden av klokkene fra landsbyens samtlige fire kirker, som voldsomt begynte å klemte.

– Er det nu tordenvær igjen – sa fru Lie, som var vant til den katolske skikk, at kirkene satte i å ringe, når uvær var i vente. Hun så ut og la merke til, at lykter beveget sig på landeveien og at kjøpmannen på den andre siden stengte for vinduene.

Piken kom i dette øieblikk inn med en ny mugge toddyvann og bemerket, at det var så underlig «schwült» utenfor og at naboene var engstelige.

Litt efter stod Ibsen, Lie og fru Lie oppe på altanen.

Det var så mørkt, at man ikke kunde se en hånd foran sig. Kirkeklokkene runget over dalgryten med tonende ekko i fjellveggene. Luften var varm og fuktig, så sveden perlet frem, og altangelenderet var glohett. Gjennem den voldsomme klokkeklemt hørtes en tung, rullende [57] kjempemurren, der med korte mellemrum duret frem dypt nedefra underverdenen (det viste sig senere, at der langt sønnenfor, i Pinzgauerdalen, hadde været et sterkt jordskjelv).

Ibsen trakk sig tilbake mot døren.

Tordenen brøt med ét løs med mektige skrall, som helt overdøvet klemtingen og buldrende fór hen over hustakene, mens lynene som lange, funkende gullglimt skar gjennem tusmørket, sekundvis lysende op, så ansiktene kunde skimtes. Skrallene gjentok sig kun nogen få ganger, så blev det stille.

Uværet var over, men heten og den uhyggelige, underjordiske

murren vedvarte, mens kirkeklokkene kimte, som om dommedag stod for døren.

Det var lys i alle landsbyens vinduer og der hadde samlet sig klynger av mennesker utenfor på gårdsplassene.

Også i Lies hus var der opstandelse. Mens vårt selskap satt nede ved toddyen i den lune stue, lød ivrige stemmer innenfor hos verten og det hørtes skritt og smell i dørene. Gjennom vår pike erfarte vi, at uværet hadde virket så sterkt på den gale snekker, at han hadde slått sig ganske desperat og forlangt å få snakke med «herskapet», noget, som han dog var blitt forhindret fra. I ustyrlig sinne hadde han tatt sin hatt og var styrtet ut i kullmørket.

– Det er dog reddsomt å begi sig ut på denne tid av natten, sa Ibsen og rystet uforstående på [58] sin manke. Han, som efter Lies uttrykk hele aftenen hadde været så «lun og snakksom som en jormor», var helt ute av humør. Likeså litt som han likte bondelandet, likeså uhyggelig tilmote følte han sig i storm og uvær.

En pinlig taushet var opstått.

– Ja ja, du er blitt en berømt mann, Ibsen, sa Lie og løftet sitt glass. Vi setter tilbørlig pris på, at du fant på å besøke oss her i Berchtesgaden.

– Er det en tale, du brygger på? smilte plutselig Ibsen og lavet sig en ny toddy. Når du imidlertid taler om denne berømmelse, så vet du best selv, hvor skoen trykker, men hvad mig angår, så føler jeg den som en byrde. Det er min natur imot å trekkes omkring som et sjeldent

dyr, der skal fremvises og utstilles. Det er mig en likefrem lidelse å være nødt til å møte frem ved premièrer og denslags. Jeg gjør da også så lite av det, som det bare går an. Jeg tror, jeg på en viss måte var lykkeligere dengang jeg var uberømt. Ja, det var underlige tider –

Han rørte med skjeen om i glasset og vendte sig mot fru Lie.

– Jeg husker så godt en av de første ganger, jeg traff Deres mann. Det var en het sommerdag i 50-årene i Christiania, og vi hadde sittet og snakket sammen i Petri kirke – det var en liten studenterkafé – og så spaserte vi nedover mot bryggene. Der møtte vi Vinje, som vi blev [59] gående sammen med. Han stønnet over varmen, og vi blev begge en smule overrasket, da han plutselig gikk hen i et skur ved tollbodhuset og vrengte ulltrøien av sig – en tykk bondeulltrøie – og rullet den sammen og tok den under armen og igjen kom hen til oss. «Det letnet!» sa han.

Ibsen var igjen blitt likeså godslig og pratsom som tidligere, og timene gikk ut over natten, til dikteren omsider brøt op.

– Bare jeg nu ikke møter den ulykksalige sneker – sa han bekymret.

– Vi følger Dem, doktor, erklærte fru Lie. Det er så godt å komme ut i frisk luft.

Uværet var forlengst over og det var klart stjerneskin. Landsbygatene med de spissgavlede huser og de middelalderske bueganger ved Stiftskirche gav gjenlyd av skrittene i stillheten. Utenfor «Hotel Salzburgerhof» forsøkte Ibsen forgjeves å få døren låst op med

sin portnøkkel, men fru Lie greiet mysteriet, hvilket vakte hans udelte forbauselse og takknemlighet.

— — —

Den ulykkelige snekker kom ikke tilbake på flere dager, men det voldte ingen bekymring, da han ofte hadde for vane å vandre tilfjells og bli borte i kortere eller lengere tid. Ibsen var imidlertid særdeles optatt av mannen og kom på sine spaserturer stadig ned til Lies og forhørte sig om han.

Nogen måneder senere blev snekkerens lik ^[60] funnet i Königsee. Ibsen skrev i den anledning et kort til Lie: «Hjertelig tak til Din hustru og Dig for samværet i sommer. I forbindelse med den sørgelige meddelelse, som Du sender mig, tænker jeg naturligvis paa den aften, da vi oppe paa Eders altan stod overfor det beklemmende uveir. Men vi anede jo ikke, at det indgik som en scene i et menneskedrama. Bring den ulykkeliges familie min deltagende hilsen — —»

Ibsen og John Paulsen på fottur

En dag ankom forfatteren John Paulsen, Ibsens trofaste drabant gjennom mange år. Han tok også inn på «Hotel Salzburgerhof», hvilket den store dikter ikke riktig helt syntes om. Men der var et eget forhold mellom de to. Som den eldre behandlet Ibsen ham som en stor, snild gutt, der med sin bergenske løssluppenhet satte ham i godt humør, men som ofte ved sin stadige nærværelse var ham til besvær og som av og til trengte en tilrettevisning. Og den yngre forfatter lot sig alt gefalle.

John Paulsen hadde planlagt en tur til Obersee, et høifjellsvann, der ligger innenfor Königsee.

I sportslig iver besluttet Ibsen sig til å ledsage Paulsen til Königsee, hvor denne pr. båtskyss skulde dra videre mot sitt mål. Veien til Königsee var bare en almindelig søndagstur, som tok to timer, men i Ibsens bevissthet formet den sig som en veldig utflukt, som fordret store forberedelser.

Han utrustet sig som til en fjellvandring, anskaffet ^[62] sig et par tykke, spikerbeslagne turiststøvler og en lang alpestokk.

En tidlig morgen drog de avsted. Etter John Paulsens senere beretning om turen må det ha været en eiendommelig fotvandring. Ibsen trippet avsted med sirlige, forsiktige hanefjed, og det var tusen ting, som bevirket, at han på den flate, bekvemme chaussée stadig

måtte stanse eller hvile. Årsaken kunde eksempelvis være en vogn, som åpenbarte sig i det fjerne. Ved synet trådte Ibsen ut i veigrøften og blev stående, helt til vognen var kjørt forbi og støvskyen hadde lagt sig. En annen årsak var de tunge støvler, som generte, og ikke minst forbitret alpestocken ham. «Kan De forstå,» sa han, «hvorfor alle turister går og bærer på en sådan lang, unyttig og besværlig stang?» Endelig var det trettheten som snart gjorde sig gjeldende. Allerede efter en times bedagelig avanseren fremad begynte dikteren å bli pirrelig og gretten, og John Paulsen var henrykt, da de plutselig fikk øie på et vertshus, hvor de kunde styrke sig med et glass øl.

Efter henimot 4 timers forløp kom de til Königsee, hvor der er flere store hoteller. Her skiltes de. John Paulsen lot sig ro innover, og Ibsen skulde bli igjen og vente på hans tilbakekomst, som antagelig vilde finne sted ved 6-tiden om aftenen.

Imidlertid brøt der løs et av de plutselige uvær, som er så hyppige i fjellegnene dernede. Alle himlens sluser åpnet sig, en isnende vind feiet ned fra snebreene, luften blev vintermørk, og Königsee [63] forvandlet sig på få minutter til et oprørt hav.

Sent om aftenen den samme storm- og regnærsdag holdt en vogn foran det hus i Berchtesgaden, hvor Jonas Lie bodde. Litt efter blev det banket på døren, og Ibsen trådte inn. Han var dryppende våt, og hans ansikt hadde et på samme tid hoverende og bekymret uttrykk.

– Men kjære, utbrøt Lie, hvordan er det du ser ut? Hvor kommer du fra?

– Ta av Dem, så skal vi få tørret Deres klær, innskjøt den alltid

praktiske fru Lie. Jonas har sikkert en trøie å låne Dem.

– Nei, nei, tusen takk, svarte Ibsen. Jeg skal kjøre hjem til hotellet med det samme. Jeg måtte bare innom og fortelle, hvad der er skjedd

–

Han tok plass i sofaen og fikk sig en varm toddy, og så berettet han kry om sin vandring til Königsee og om uværet, at han i timevis hadde sittet og ventet på John Paulsen, som ikke kom tilbake. «Det var jo et sådant himmelvær,» sa han, «at ingen båt kunde legge ut. Og så er vel John Paulsen blitt nødt til sammen med rorskaren å finne sig nogetslags tak over hodet. Jeg er ikke uten engstelse. Bare ikke båten er veltet –» Han så spørgende hen på fru Lie for å høre hennes mening.

– Å nei, sa hun. Båtfolkene kjenner sin sjø og vet sikkert, at de må legge til land, når stormen melder sig.

[64] – La oss håbe det, la oss håbe det, sa Ibsen og reiste sig for å gå. Det var forresten en deilig vandring, tilføiet han stolt, men veien var forbannet lang. Jeg tror, jeg en annen gang foretrekker å foreta fottur pr. vogn. Han lo eller knegget over sin vittighet, idet han gikk ut til vognen.

Den næste formiddag innfant Ibsen sig igjen hos Lie. John Paulsen var fremdeles ikke kommet tilbake, og Ibsen var dypt bekymret.

– Hvad skal det dog være til å fare sådan ut i vær og vind, når man har et godt hotell å bo i, erklærte han. Det vilde jo være forferdelig, om der var tilstøtt den snilde, elskverdige mann en ulykke.

– Han kommer nok, han kommer nok, formente Lie. Men været må først bedage sig. Han så ut gjennom vinduet. Tåken drev om fjellene, og regnet øste ned i skyller.

Dagen forløp, og ingen John Paulsen viste sig.

Henad aften og den følgende formiddag søkte Ibsen gjentagne ganger trøst hos Lies. Han nevnte bl. a. at han vel burde melde det passerte til politiet, så efterforskninger kunde bli anstillet.

– Hvis noget alvorlig er hendt, vil de vi nok hørt om det, sa Lie. Rorskaren måtte jo i tilfelle også være blitt borte, og det vilde nok ryktes. Vi får smøre oss med tålmodighet. Der hender så meget uforutsett på slike turer.

– Ja, hvad vet man, hvad vet man, grublet Ibsen og vandret påny hjem til sitt hotell.

[65] Der satt John Paulsen spillevende! Han var blek og en smule forkommen, men ellers i godt humør. Han og rorskaren hadde funnet tilhold i en seter, i hvis høiloft de hadde tilbragt to netter, og hvor de utelukkende hadde levet av ost. Annet fantes overhodet ikke. John Paulsen hadde forspist sig på denne osten, så han tilslutt var blitt syk med opkastninger o. s. v.

Ibsen blev uhyre lettet over å gjenfinne den fortapte, men han blev samtidig opirret ved synet av vennen, som hadde været årsak til hans store uro.

– Hvor kan De dog innlate Dem på sådant? sa han. Det var jo ikke langt fra, at jeg holdt på å varsle politiet.

– Det var da ikke min skyld at uværet brøt løs, mente John Paulsen. Det hele er jo en bagatell, og når enden er god, er allting godt. Men denne lettvinte måte å ta tingen på irriterte Ibsen. «Bagatell?» sa han. Jeg kan fortelle Dem, at jeg i hele to dager har levet i en eneste bekymring på grunn av denne Deres guttestrek. Men det skal De vite, at De aldri mere skal få mig forledet til å være med Dem på den slags vandringer», erklærte den store dikter. «Aldri, sier jeg Dem. Aldri!»

Fortørnet gikk han inn i sitt værelse.

Og Ibsen holdt ord. Han innlot sig aldri mere på lignende «fjellvandringer», men innskrenket sine spaserturer til landsbyens gater.

Årsaken til Ibsens avreise

I landsbyens gammelkoselige bebyggelse raker to palatser i været. Det ene er reist av den ulykkelige kunstnerkonge Ludvig II. Det er i orientalsk stil og tar sig eiendommelig ut. Det annet er et middelaldersk, svært, borglignende byggverk, som bruktes til sommerresidens for den aldrende prinsregent Luitpold.

I dette urgamle slott førtes et hoffliv, som kunde minne om de patriarkalske tider og som samtidig var preget av tysk gemyttlighet og jovialitet. Der var blandt annet en eldre herre, som i folkemunne kun kaltes for «der Hofnarr» og som guttene moret sig over å møte, når han regelmessig hver formiddag kom fra landsbyens konditori. Han var til det yderste pertentlig, og hele hans vesen var jomfrunalsk. Han følte sig overordentlig smigret over, at guttene hilste på ham. Han stanset og bukket med overdreven høflighet og gjorde så til almen morskap et par sirlige dansetrin, hvorpå han vandret videre. Det fortaltes at han på slottet foretok sig de reneste narrestreker. Han stillet sig således jevnlig bak døren og «skremte» prinsregenten, når denne om [67] morgenen kom ut fra sitt soveværelse, og dette satte alltid den høie herre i godt humør.

Når det led mot høsten, kom prinsregentens fornemme jaktvenner på besøk, for det var mengder av gemser, hjort og rådyr i fjellene. Hvor gemyttlig tilstanden artet sig under forberedelsene til denne begivenhet, fremgår best av, at Hans kongelige Høihet alltid sendte vår vertinne, frøken Babeth Hasenknopf, sine jaktstrømper til reparasjon.

De blev som et klenodium forevist og besett rundt om i befolkningen, og det honorar, hun fikk for sitt arbeide, var efter hine tiders forhold fyrstelig, idet hun gjennom hoffmarskalken fikk sig oversendt 25 mark: De penger blev som en helligdom nedlåst i hennes skattkiste, og de ligger der kanskje ennu.

Når jakten var endt, gikk der en trommeslager gjennom gatene. Han stanset på hvert hjørne og forkynte høilytt, at nu var slakterens butikk overfylt med «kongelig vilt».

Hoffholdet på det gamle slott blev forestått av prinsregentens søster, enkehertuginne Therese av Toskana. Det var en prunkløs, varmhjertet dame, som alltid på sine spaserturer gav landsbybarnene nogen pfennig, når de – som det var skikk – stanset foran henne og neiet.

Ibsen blev mere og mere som et forfulgt vilt i landsbyen – tiltross for at han i all hemmelighet følte sig bæret av all den opmerksomhet og kurtise, der fra høi og lav blev ham tildel. Han fant sine egne veier og stier og unddrog sig sine [68] forfølgere med stetse ny opfinnsomhet. Sikrest var han i middagstiden å treffe på en benk i et lite parkanlegg bak «Frauenkirche». Her moret han sig – midt iblandt utallige barn – med å overvære forestillingene på et «Kasperteater». Han smilte og tørret ustanselig sine briller med silkelommetørklædet, når dukkene slo hinannen ihjel.

En dag hendte imidlertid noget, som skulde sette Ibsens sinn i heftig bevegelse og som hurtig skulde bringe hans Berchtesgadener ophold til avslutning.

Et «visst sted» i nærheten av det hus, hvor Jonas Lie bodde, ramlet ned og øste sitt innhold ned over en spaservei, hvor nettop enkehertuginnen av Toskana vandret. Det var på et hengende hår, at den fornemme dame undslapp overskyllingens vederstyggelighet.

Begivenheten antok imidlertid noget større dimensjoner, enn den egentlig var verd. Det, som var hendt, blev fluksens meldt til slottet, og en hoffvogn blev i all hast avsendt for å hente den formodede gjenstand for ulykken. Enkehertuginnen var imidlertid rolig og ubekymret vandret videre og blev høilig overrasket over de store foranstaltninger, som var blitt gjort.

Den, som moret sig over begivenheten, var John Paulsen. Det var ikke ende på hans vittigheter, og han fortalte under flir og latter hotellgjestene om det forefalne.

Herover blev Ibsen mektig fortørnet. «Han [69] var rød i ansiktet og så foraktfullt på mig med et iskolt, grått dyreblikk», fortalte John Paulsen senere. «De har opført Dem som en flabb», sa Ibsen. «En enkehertuginne inntar den stilling, at hun burde være forskånet for Deres likeså dumme som utidige spøk. Hun hører dog til et av Tysklands fornemste fyrstehuser. Og her – i mitt nærvær – har De den dristighet overfor gjestene å drive gjøn med og harsellere over det, som er foregått og som nu omtales i den hele by. Det er uhørt!»

John Paulsen stod målløs. Han følte sig forsmedelig behandlet, idet han stirret efter dikteren, som slo hotelldøren i efter sig. Det var visstnok første gang, at han hadde sett Ibsen for alvor vred og ophisset.

Ibsens forargelse var i virkeligheten så sterk, at han den selvsamme dags aften pakket sin kuffert og reiste tilbake til sitt hjem i München.

Et besøk hos Ibsen i München

Hvorledes Ibsen reiste, vet jeg ikke. Han var jo allerede dengang en velholden mann, der ikke behøvet å spare på utgiftene og som sikkert heller ikke gjorde det av hensyn til sitt renommé. Helt anderledes forholdt det sig med Bjørnson og Lie. De var alltid på randen av likefrem pengemangel, og reiseruten var planlagt for hvert øre: det var aldri tale om annet enn tredje klasse og annenrangs hoteller. Jeg husker, at mine foreldre reiste med nattog fra Paris til Innsbruck for å spare nattelosji. Og de pengetransaksjoner, far gjorde, for overhodet å ha råd til å forlate Paris og skrive sine bøker ifred i Oberbayern, var både mangfoldige og ikke sjelden en smule ydmygende.

På grunn av vårt Stortings forståelsesløse holdning til og sene tiltredelse av Bernerkonvensjonen led våre diktere i hine år meget betydelige tap, idet deres verker blev stjålet og uten vederlag til forfatteren utgitt i en rekke litterære røverstater. Far solgte eksempelvis «Et samliv» til Tyskland for 1000 mark en gang for alle. Nu foreligger boken i sitt 83. oplag. Jeg vil ikke [71] tale om lande som Frankrike, Russland, Holland og England, hvor dikteren ikke fikk en rød øre, ja enn ikke et gratis eksemplar.

Det var under sådanne oprørende forhold, at pennens menn skulde leve, og attpå lød der skrik fra Norge, at de hadde til plikt å opholde sig i sitt eget land for å gjøre fyldest for den plasterlapp av en «diktergage», som lød på det svimlende beløp av 1600 kroner.

– – Far hadde nettop avsendt manuskriptet til «Otte Fortellinger», og dagen etter, den 2 november 1885, kom vi til München på veien til vårt vanlige vinteropholdssted, Paris, hvor også Bjørnson i årrekker hadde sitt tilhold.

Vi tilbragte aftenen hos Ibsens.

Dikteren bodde i en stor, rummelig leilighet i Maximilianstrasse, en av disse staselige, møblerte, men noget kjølig virkende leiligheter, som minner om et hotell. Han var alene tilstede med sin frue. Sønnen, Sigurd, var i Wien ved den derværende svensk-norske legasjon.

Vi blev mottatt med overstrømmende elskverdighet. «Og hvor bor I?» husker jeg, at Ibsen spurte ute i entréen.

Far undgikk spørsmålet, for vi hadde av pengehensyn tatt inn i et Gasthaus. «Like ved Centralbahnhof», svarte han.

Ibsen så på ham. «Nu må I gå inn, for I er vel trette efter reisen», sa han.

Han virket som en koselig, litt pertentlig hjemmets mann, som stullet omkring, ivrig optatt [72] av at enhver fikk det så bekvemt som mulig. Særlig erindrer jeg hans rørende omsorg for min yngre søster, Elisabeth, som dengang var en liten pike, der efter den lange reise sovnet inn på sofaen i dagligstuen. Ibsen var utrettelig i å bre over henne og passe på, at hun i alle måter hadde det lunt og varmt.

Han gikk frem og tilbake som en trofast sykepleier. «Mon hun ikke skulde ha et teppe til om sig? Eller litt varm melk –?» Slik spurte han ustanselig. Tilsist satte han sig ved sitt skrivebord og la sitt portrett inn

i en rød konvolutt, hvorpå han skrev: «Til min lille veninde Elisabeth Lie. Henrik Ibsen.» Han la konvolutten ved siden av henne på en stol og kom så inn til oss andre, hvor samtalen var i full gang.

– Og hvordan går det med dig og Bjørnson? spurte han plutselig. Han er vel ikke så liketil å omgås sådan til daglig –

Far sa, at Bjørnson fablet noget om et «diktermøte», hvortil Ibsen svarte: «Si Bjørnson, at jeg selvsagt med glede skulde ville treffe ham, når anledning gis. Men den dannelse, som nu åpenbarer sig i Norge og i endel av den norske diktning, står mig fjern og er mig fremmed. Bjørnson har i sine senere verker anslått en ren skolemestertone. Han kunde for den saks skyld gjerne være misjonær hos zulukafferne».

Senere på aftenen – efter det fortreffelige ^[73] måltid, som fru Ibsen i all hast hadde sørget for – erindrer jeg, at Ibsen gav Jonas Lie det råd, at han alltid burde passe på å avslutte sitt dagsarbeide på et punkt, hvor en løsning og en fortsettelse kunde øines. «Det er forunderlig, hvor ivrig man da påny nærmer sig blekkhuset», tilføiet han. «Hvorfor gir du dig forresten aldri i kast med et dramatisk arbeide? De fleste av dine bøker inneholder en dramatisk kjerne». (Nogen år senere gav han i et brev utkastet til en dramatisering av «Faste Forland» i fem akter.)

– Tenker du aldri på å flytte hjem? spurte Lie.

– Jeg har rent ut sagt hverken lyst, tid eller råd til å leve i et hvepsebol, svarte Ibsen.

Her brøt fru Ibsen inn. «Jeg kan ikke la være å more mig over å tenke på min manns svar til Bjørnson i gamle dager, da Bjørnson

maste på Ibsen, at han ikke måtte motta ordener.»

– Hvad skrev han, spurte min mor.

– Det var et ganske lite kort, og der stod bare: «Nu må du tie, for jeg kjenner Dig, og jeg kan fotografere». Det blev jo Stensgaard, som De vet, klukklo fru Ibsen.

Det var sent på natt da vi brøt op. Ibsen fulgte oss ned for å låse op gatedøren. Lenge blev han stående utenfor på fortauget og hilse og vinke.

PARIS

Bjørnson og Lie

[77] Bjørnson var ikke av dem, der som Ibsen eller Georg Brandes kunde stå alene. Med sin trang til å «omfavne den ganske verden», følte han sig først vel tilmote, når han hadde en menighet omkring sig, hvor hans sinn og tanker gav ekko, eller når han fant en venn, for hvem han fritt og uforbeholdent kunde utøse sig.

Han kunde elske, men han kunde også hate. Overordentlig nærtagende som han var, glemte han aldri en fornærmelse. Når han arbeidet, gjemte gjerne hans hustru de aviser, som inneholdt et eller annet angrep på ham. Han sa engang, at han aldri følte sig helt tilfreds, før han hadde funnet et rammende økenavn på sine fiender – og det var han en mester i. Da han engang stod i strid med Ernst Sars, blev denne til «vor nationale tomtegubbe», Ibsen var med sine ordener et «juletræ», Lie hørte – da der mellem de to diktere i deres eldre år opstod et kjølig forhold – «til de små profeter», og professor P. O. Schjøtt blev, da han i 1888 gikk inn som medlem av det Sverdrupske ministerium, et «utslukt skolelys».

[78] I sin ungdomsvenn Jonas Lie fant han i 1880-årene en åndsbroder, der helt utfylte ham både ved tålmodig og forståelsesfullt å høre efter og elastisk å motsi. De år, de to diktere levet sammen i Paris, var tillike fylt med så rike fellesinteresser, såvel litterært som politisk, at de begge følte sig uundværlige for hinannen.

De bodde i Étoilekvarteret i hinannens umiddelbare nærhet,

Bjørnson i rue Faraday, Lie i Avenue de la Grande-Armée. Og der gikk ikke en dag, uten at Bjørnson kom fykende op til Lie, hvor han fylte stuen med det siste nytt, som pr. post eller telegraf var kommet ham ihende. Og var han forhindret fra selv å møte frem, sendte han enten fru Karoline eller piken eller en av barnene op med en seddel. Det kunde være en nyhet som den, at «venstre i Kristiania har seiret med 365 stemmer», eller en utgydelse som følgende: «Saa arbeider jeg da paa 'Geografi og Kjærlighet' – uten stor glæde. Jeg vet ikke riktig, hvorav det kommer. Men det er saa. Jeg sitter i tredje gjennemarbeidelse, og det er enda saa. Men kanskje kommer det, naar nu Karoline har skrevet av, saa jeg kan begynde at faa helindtryk, samhold og finarbeide. Saa meget er utvilsomt: Stykket er godt, forstandig bygget! det glipper ikke paa et sted. Og slutningen er dets sterkeste parti, svanger av baade graat og latter, ny i al dramatisk literatur, som jeg kjender. De to professorer og Helga (datteren) er gode og originale; de andre lettere tegnet [79] og ikke ut over det almindelige. Sommetider tænker jeg, at hele stykket burde være mere fantastisk anlagt, og alle figurer derefter. Nu, som det nu er, maa jeg holde nogen av dem almindelige, for at de andre kan ha noget at stige op paa, ellers flagret det hele vildt omkring».

Jeg finner blandt hans ennu utrykte brever til Lie en rekke av disse sedler. En av dem var stukket inn under entredøren: «Jeg var her for at be Eder spise middag hos os imorgen. Det gjælder en gammelost og multer. Kl. 6. allesammen. B. B.» En annen lyder: «Kjære, da I var gaat, brøt naturligvis alt det derhjemme ind paa mig, saa jeg har ligget vaaken den halve nat, kan ikke arbeide, gaar paa utstillingen, – jeg vil hente litt trøst hos Eder i aften. B. B.». En tredje: «I er 'ombedede' at spise hos os frokost og middag første dag efter Eders høie og lave

ankomst, hver især og til allesammen. Amen. Og det blev aften og det blev morgen første dag». Og en fjerde – fra fru Karoline: «Kjære Jonas. Jeg ligger mellem ild og vand. Ilden er manden og mit løfte, og vandet er N. N. Jeg har nemlig med haand og mund lovet at faa Bjørnstjerne til at gaa til N. N. iaften, hvor jo du ogsaa er indbudt, men nu vil han ikke og kan ikke. Hegel har nemlig sendt ham et brevkort og spurgt, om han ikke kan vente med utgivelsen av 'En Handske' til august. Bjørnstjerne er bokstavelig knust. Nu var det meningen med disse linjer at be, om ikke [80] du kunde komme hitned, inden du gik til N. N. – likesom leilighetsvis – og la ham faa tømt sit saarede hjærte – saa var du god? din K. B.»

Meget ofte gjaldt disse sedler innbydelser til middag i anledning av ankomsten av norsk mat, såsom mysost, hermetiske fiskeboller, do. sardiner o. s. v. Ingen kunde som Bjørnson fryde sig ved et festlig bord – særlig desserten. Han var, som han selv sa, «en hund efter alt, som var sødt». Foran en pannekake med syltetøi eller en rød vingelée med gul vaniljecrême strålet han op som et stort barn.

Det var enkelte retter, han ikke kunde like, og når det anet ham, at en av disse var i anmarsj til middagsbordet, hendte det, at han begav sig op til Lie og foreslo likesom tilfeldig, at en av oss barn kunde bytte med ham og spise middag hos ham, mens han innbød sig selv i vårt hjem. Han var henrykt over dette sitt underfundige diplomati og hellig overbevist om, at han ikke blev gjennemskuet.

En dag kom han op til Lie og blev lenge gående frem og tilbake uten å si et ord. Plutselig vendte han sig: «Er det ikke fanden, hvor sladderer går? Sladder er pinedød en hel kreftskade på samfundet».

– Nu da? spurte Lie.

– Jeg har fått et brev hjemmefra, sa Bjørnson. Man spør mig, om jeg ikke vil dementere en historie, som fortelles om mig her fra Paris. Du er min ven, Jonas, og du skal si mig, om [81] også du har hørt den. Jeg skal en aften ha hatt noen mennesker hos mig, og samtalen dreiet sig om «engifte og mangegifte». Så spør en av gjestene mig – det skal ha vært en dansk kunstner – om jeg selv kan si mig fri for å ha levet et muntert liv i min ungdom. På dette skal jeg ha svart: «Det er forskjell, når en ung Gud springer ut i verden!» Ja, slik lyder historien.

– Du har vel været på din høie hest den aften, og da vet du selv, at du kan komme til å bruke schwungvolle ord, formente Lie.

– Ja, sa Bjørnson, jeg må vel ha sagt et eller annet, som er blitt misforstått. Men at menneskene ikke kan begripe, at den erfaring man har, og den lærdom man høster, den kan ikke stamme fra noget annet enn ens eget liv! Det er forferdelig, at man aldri – aldri! kan få fred, Jonas. Jeg skulde pinedød ønske, at jeg satt hjemme på Aulestad, så slapp jeg å bli belurt på denne nederdrektige måte. Man blir utspionert og lurt på, som om man var fanden selv.

Han drev igjen frem og tilbake på gulvet. Plutselig smalt han ut i en latter. «Jeg må fortelle dig, hvad der hendte forleden. Elisabeth (Lies datter) var oppe hos oss og lekte med Dagny (Bjørnsons datter). Jeg satt og skrev og ante fred og ingen fare. Jeg visste, at de to ungene var i stuen, men det blev litt efter litt så underlig stille omkring mig, at jeg måtte se mig om. Og vet du, hvad de hadde funnet på? De satt begge under bordet og stirret på mig og lekte, [82] at jeg var trollet, som vilde

ete dem, hvis de rørte på sig!»

Bjørnson lo av full hals.

Hans åpne fortrolighet kunde en og annen gang virke en smule sårende.

Da Lie hadde utgitt «Otte fortællinger», mottok han følgende linjer: «Tak for din bog! Men det er skade med Sunde, at du har skaaret ham av paa midten. Du har gjort formeget av ham til nogensinde at kunne ta ham op igjen, saa der har du leveret fra dig en av dine trumfer uten stik. Det er en stor fortælling, som du har gjort til en liten, skjønt med stor mener jeg ikke lang, fordi om den maatte være fuldstændig. Noget lignende gjælder 'Alligatoren' ogsaa: den er heller ikke rigtig. Den er ogsaa avstumpet. Da det nu er paa mode at rose dig og alt dit – som en billig erstatning for begaat uret – saa faar du vel megen ros for denne bog ogsaa – –»

Umiddelbart efter fulgte et brevkort med disse angrende linjer: «Kjære Jonas, jeg har jammerlig samvittighed over at jeg skrev om dine fortællinger i det slette humør, jeg da var i; slikt lar sig nu heller ikke reparere. Og saa glemte jeg den fineste, den lille 'Paa kirkegaarden'».

Da Lie hadde utgitt «Kommandørens døtre», og Edvard Brandes skrev en overordentlig varm og anerkjennende anmeldelse i Politiken, kom Bjørnson op.

Han var tverr og sur, og der stod kulde av ham.

– Den anmeldelse må du svare på, sa han. ^[83] Ellers blir du tatt til

inntekt av Bohêmen som den fri kjærlighets apostel, og på det vil du tape mere enn du selv vet.

– Er du forrykt? svarte Lie. Jeg måtte være gal, om jeg gav mig til å protestere.

– Du må gjøre det, Jonas, sa Bjørnson, for din egen skyld. Du står dig ikke på å bli innfanget og medregnet i den Brandes'ske krets. Der blir du en smågutt, mens du på ditt eget område er herre og mester.

Det var dog kun ytterst sjelden, at de mindre behagelige sider i Bjørnsons natur brøt frem. Til daglig gikk han inn og ut hos Lie som en fortrolig, alltid fin og hensynsfull husvenn.

Det var de to dikteres fruer, som bestyrte den daglige økonomi. Selv hadde de kun nogen få, kranke lommepenger, men de hadde jo heller ingen særlige behov utover frimerker, litt tobakk og aviser. Hver måned fikk de utlevert 20 francs i lommepenger – disse penger måtte alltid leveres i et gullstykke – og hermed måtte de greie sig, og de greide sig som oftest så godt, at det kunde hende, at deres fruer mot slutningen av måneden lånte deres siste skillinger.

Bjørnson og Lie var derfor som to store barn, når de efter Bjørnsons uttrykk «slapp løs på egen hånd». Ikke for intet har Bjørnson kunnet tegne en figur som professoren i «Geografi og kjærlighet», hvortil Lie delvis er modellen.

En eftermiddag hadde de vært «nede i byen». De hadde riktig slått til skaglène, idet de hadde [84] vært inne på et konditori og spist kaker – de var begge umåtelig glad i alt, som var søtt – og nu var de havnet på

Café de la Régence.

De følte sig, som om de hadde vært ute på en vill rangel.

Lite vant til å ferdes på restauranter var de i beråd om, hvad de skulde rekvirere. Ingen av dem var glad i sterke drikker, og ingen av dem var røkere. Jonas Lie røkte dog av og til en cigar.

Efter adskillig forhandling og overveielse forlangte de en kopp kaffe. Og som vanlig hengav de sig til en ivrig diskusjon om allverdens politikk.

– Jeg vil ha et glass øl! dekreterte Bjørnson plutselig.

– Deux bocks! kommanderte Lie, idet en opvarter strøk forbi.

Tiden gikk, varene blev drukket og regnskapets time slo.

– Jeg har å betale en kaffe med konjakk og et glass øl, sa Lie til kelneren.

– Herren har ikke drukket nogen konjakk, svarte denne.

– Nei du har ikke! bedyret Bjørnson.

– Jovisst fikk jeg en konjakk, påstod Lie. Jeg føler ennå hvor godt den varmer.

Bjørnson bare rystet på hodet. Han visste, at fantasi og virkelighet – det var for Lie ett og det samme. Der var intet å sette op imot Lies [85] stedighet på det punkt – og konjakken blev betalt til opvarterens smilende tilfredshet.

Den, som moret sig over episoden, var Bjørnson. Historien var ved enhver anledning på hans faste repertoire. Bjørnson lå i almindelighet ikke for humor. Men han frydet sig over Jonas Lie og lo, så han rystet, over hans innfall og fantasier.

17de mai i Bas-Meudon

Den 17de mai har alltid vært et pålitelig politisk barometer, helt fra «torvslaget» i 1829 til unionsopløsningen i 1905. Festlighetene var hvert år mere eller mindre stormende, alt ettersom den politiske strid gikk høit eller lavt. Og dette gav ekko rundt om i verden, hvor nordmenn på den dag var sammen.

Særlig bemerkelsesverdige var i 1880-årene 17de mai-festene i Paris, anført av Bjørnson og Jonas Lie, som hovedtalere. Det var jo bevegede tider. Radikalismens bølger truet både alteret og tronen. Wergelandsstøttens avsløring og riksretten hadde gydt olje på ilden.

De fleste av våre forfattere, kunstnere og videnskapsmenn valfartet dengang til Frankrike. Før hadde deres reiser gjeldt Tyskland og Rom. Nu var Paris på moten.

Det var en ganske betraktelig skare, som hvert år drog ut til Bas-Meudon for å feire vår nasjonaldag.

Som taler var Bjørnson ingen improvisator. Han var heller ikke, hvad man kaller «slagferdig». Han hadde alltid lampefeber og gikk nødig til en [87] fest uten på forhånd å ha gjennomtenkt, hvad der mulig kunde forefalle. En annen sak var, at han i stemningsøieblikk kunde uttale de uforligneligste ord.

Jonas Lie var også meget nervøs. Det var jo så sin sak å ta det op ved siden av en slagvant mestertaler som Bjørnson. Han forberedte sig

alltid, men når det kom til stykket, falt ordene helt anderledes, enn han hadde tenkt sig dem.

Hver morgen pleiet de å gå ut og spasere, og de møttes da gjerne på den nærliggende, store skyggefulle Étoile-plass, som i en mektig cirkel slutter sig om den praktfulle triumfbue.

Men hvert år den 16de mai var det, som om de efter en stilltiende overenskomst omhyggelig søkte å undgå hinannen.

Bjørnson spaserte den ene vei rundt plassen og Lie den annen. Begge gikk i dype funderinger over den tale de skulde holde på morgendagens fest.

Et år lå tåken så uigjennemtregelig over plassen, at enn ikke triumfbuens tunge masse kunde skimtes. Da hendte det, at de plutselig møttes og så å si støtte sammen. Lie var nærsynt og så ikke, hvem det var. Han skubbet den annen til side, men Bjørnson, som straks hadde opdaget Lie, mumlet: «Å pokker, er det dig?» og gled videre i skodden.

Efter dette sammenstøt vek de i en stor bue inn mellem trærne og passerte hinannen lydløst og ubemerket som to himmellegemer.

[88] – Til den lille ø i Seinen, Bas-Meudon, hvor 17de mai alltid blev feiret, reiste man med de små dampskiber, de såkalte «Hirondelles». Bjørnson og Lie bar på nistekurvene, og ungdommen fylket sig under et stort norsk, rent flagg.

Selskapet var blandet. De fleste av de tilstedeværende var norske, men det hendte ofte, at også svensker, finner og dansker deltok. Og mere enn én gang lød der – særlig efter Bjørnsons taler – lydelige

protester. Det var jo også flere høiremenn tilstede, som kom dels av nysgjerrighet og dels av opposisjonslyst. En norsk tilreisende, som hadde opstillet et unionsflagg foran sin tallerken, knuste sitt glass mot bordet, da 17de mai skålen blev tømt. Og det forekom, at flere gjester plutselig demonstrativt reiste sig og forlot åstedet.

Alt eftersom dagen led, steg begeistringen og talernes mengde.

De unge begynte å bli kjed. De lengtet efter å kunne bryte op fra bordets gleder og hengi sig til lek og dans. De hadde forlengst fått nok av folkesuverenitet og union og menneskerettigheter.

Hvert øieblikk dukket en ny taler op som en busemann av en eske. Festen artet sig ikke sjelden som et parti- og agitasjonsmøte. Nu var det påny Bjørnsons stemme, som runget gjennom salen – –

De unges oprørstendenser vovet sig ikke til åpent utbrudd.

[89] Men tilslutt kunde de ikke lenger dy sig. Nede fra et av bordene lød det plutselig fra en fornylig avdød, svensk billedhuggerinne:

– Hålla tal är bra. Hålla kjæft är bättre!

Bjørnson overhørte tilropet.

Men talernes rekke var dermed definitivt forbi. Ungdommens 17de mai-moro kunde begynne.

Da Bjørnson og Lie blev interviewet av «Le Figaro»

Som korrespondent for «Verdens Gang» var jeg tilstede i Elysée, hvor det store internasjonale forbund av «Kristelige unge menn», som holdt sin verdenskongress i Paris, skulde mottas av president Loubet. De utrolig mange ynglinger stod i audienssalen i en veldig halvkrets og ventet på den høie herres komme, mens en mindre krets, som bestod av bladmenn, holdt sig i bakgrunnen.

En rikt sølvgarneret ceremonimester banket en stav i gulvet og ropte: «Monsieur le Président de la République»!

Umiddelbart efter kom Loubet inn med æreslegionens brede bånd over brystet.

Der opstod lydløs stillhet.

Presidenten, ledsaget av forskjellige utenlandske ambassadører og ministre, gikk langsomt om i den store ynglinge-krets og sa på sin elskverdige vis et par vennlige ord til de aller fleste. Da turen kom til oss journalister, bemerket jeg, at den svensk-norske minister, Åkerman, var i hans følge.

Til min store skadefryd gikk herrene forbi ^[91] flere presserepresentanter, men foran mig stanset plutselig ministeren.

– Det er monsieur Erik Lie, korrespondent for Verdens Gang og sønn av den berømte norske dikter, Jonas Lie, forestilte han.

Loubet så høist uforstående ut, men så tok han sig sammen og lette likesom tilbake i sin litterære erindring og sa: «Ah»! med et så uforlignelig tonefall, at det var, som om min fars diktning hørte til hans kjæreste, daglige lesning.

Han trykket mig i hånden og drev videre.

Mens der derpå ved en buffet i en tilstøtende sal blev servert endel såkalte forfriskninger, kom en yngre, sortsmusket herre hen til mig og presenterte sig som medarbeider i «Le Figaro». Han hadde stått ved siden av mig, da den svensk-norske minister hadde forestillet mig for presidenten, og han vilde gjerne benytte anledningen til å spørre, om jeg kunde formidle en fellessammenkomst mellom ham og «de to store nordiske diktere, Bjørnson og Lie, der jo beæret Paris med sitt nærvær».

Den unge mann het Maurice Bigeon. Han var fornylig blitt ansatt i «Figaro» og var – som verdensbladet dengang pleiet å gjøre – blitt utsendt på en reise, denne gang til Danmark, Norge og Sverige. Han var blitt mottatt på en litt overdreven elskverdig måte, idet der flere steder blev stillet en ekstra salonvogn til hans disposisjon. Jeg blev senere hans gode venn, og vi oversatte i fellesskap blandt annet «Den Fremsynte» ^[92] til Fransk. Den journalistisk meget begavede unge manns liv blev en tragedie. På grunn av private forhold endte han etter få års forløp sitt liv for egen hånd.

Men det var altså interviewet med Bjørnson og Lie. Jeg forebragte Bigeons anmodning for min far, som den neste morgen, da han på sin vanlige spasertur på Étoileplassen traff Bjørnson, omtalte saken.

– Et interview under ét? Bjørnson stanset og så op imot triumfbuen, som om han været noget, der nærmet sig. Nei, Jonas. Det forekommer mig, at den fyren kan behage å opsøke oss enkeltvis. Vi skal ikke stå på pinne for den første den beste bladfyk, selv om han kommer fra «Figaro».

– Som du vil, svarte Lie og gikk videre. Imidlertid begav det sig, at da Bjørnson en formiddag kom op til Lie, ringte det på entreklokken, og inn trådte mr. Bigeon, som skulde ha en konferanse med mig angående «Den Fremsynte». Han blev glad overrasket ved å se sine to ofre samlet på ett brett og gikk, som det sig anstår en smart journalist, øieblikkelig angrepsvis tilverks.

Bjørnson trakk brynene sammen og så ut som en tordensky. Men da mr. Bigeon behendig fikk anbragt en setning om, at det var ham en stor ære å ha anledning til å tale med den mann, som var blitt kalt «Norges ukronte konge», gled der som et solstreif over Bjørnsons ansikt.

[93] Mens den fremmede journalist talte, satt de to diktere med vaksomme ører, for de var under de første års Pariserophold lite kyndige i fransk. De omgikkes jo vesentlig skandinaver, de leste franske aviser og fransk litteratur med forholdsvis letthet, og de kunde også gjøre sig nogenlunde forståelig, men de var ikke vant til å høre muntlig tale.

Mr. Bigeon snakket og snakket og endte av og til med et spørsmål, mens ofrene så nokså uforstående ut.

– Jeg skjønner pinedød ikke et ord, erklærte Bjørnson.

– Det er visst noget om, hvorvidt vår diktning er påvirket av fransk litteratur, formente Lie. Du får gå iveri med nogen ord om Zola og Maupassant og slikt noget.

– Ja, begynte Bjørnson på fransk, jeg har alltid ælsket Victor Hugo, denne litteraturens gigant, der satt på Parnasset som den nye tids høvding. Senere har jeg og de andre norske diktere med stor interesse lest en Flaubert, en Zola, en Maupassant –

Den franske journalist skrev og noterte hvert ord, som utgikk fra Bjørnsons munn.

– Og hvorledes liker De Dem i Paris? Hvad er grunnen til at I begge har forlatt eders skjønne fedreland? vedblev mr. Bigeon.

– Fan til spørsmål, mumlet Bjørnson, idet han begynte å gi en utredning av de politiske og litterære forhold i Norge.

[94] – Men de russiske diktere, – har de hatt innflytelse på norsk litteratur? spurte journalisten.

– Nu får *du* si noget, sa Bjørnson til Lie. Jeg er så kjed av alle disse, som graver og roter efter «påvirkning».

Lie overtok ledelsen og gav en kort karakteristikk av forskjellen mellom russisk og norsk litteratur. Vi hadde selvfølgelig lært meget av utlandet, men om direkte påvirkning kunde der neppe være tale.

Fru Lie avbrøt det vanskelige interview, idet hun kom inn med et glass vin.

Da journalisten var gått, sa Bjørnson:

– Han overrumplet meg allikevel, den fyren, det var en tekkelig, ung mann. Jeg skulde imidlertid ønske, at en slik journalist hadde sett meg der jeg hører hjemme – på Aulestad. Forresten var vi nogen dårlige interviewobjekter både du og jeg, Jonas.

– Nå da? sa Lie.

– Du skulde ikke sagt, at vi ikke føler oss påvirket av andre. En slik fyr vil nettop, at vi skal si, at vi er i aller høieste grad påvirket av franskmennene. Slikt smigrer dem.

– Ja, kanskje det du, sa Lie. Forresten gir jeg denslags reklame fanden.

– Du er et barn, Jonas, svarte Bjørnson. Det har jeg alltid sagt. Man skal ikke forakte fasaden – det å stille sig en smule i positur. Se på Ibsen. Han kjenner sine pappenheimere.

[95] – Mulig du har rett, svarte Lie, og mulig at det kan passe for slike stor-augurer som dere er. Jeg eier ikke Eders veldige ærgjerrighet.

– Han er ikke verdensklok du, Thomasine, sa Bjørnson til fru Lie.

– Nei, det er han ikke, lo hun. Der kom aldri nogen artikkel i «Figaro», men samtalen resulterte allikevel i en rekke essais, som mr. Bignon offentliggjorde i «Revue des deux mondes» under titelen «Les révoltés scandinaves» (jan. 1894).

Bjørnson og Lie som detektiver

Jonas Lie og frue deltok aldri i det parisiske selskapsliv. Deres hjem – med alt det forskjelligartede innrykk av skandinaviske kunstnere – var dem nok. Men for allikevel en gang imellem å se et glimt av det franske borgerliv spiste de hver søndag middag på Montesquieu, den store Duval i Palais Royal. Her var de gjennom årene så å si blitt stamgjester. Kasserersken ved inngangen nikket vennlig gjenkjennende til dem, og de nærmestsittende så med nysgjerrig velvilje på dette ektepar, som så trofast innfant sig hver søndag – han med sin kalott, og hun med sitt sorte hodetørklæ.

En søndagsaften blev det endel opstyr: da de skulde gå og kom ut i garderoben, kunde ikke Lie finne sin fine flosshatt, som en annen spisegjest formodentlig hadde forbyttet med sin egen. Dikteren måtte mismodig vandre hjem med en gammeldags brandbøtte på hodet – av dem, som bruktes i 1860-årene.

Den næste formiddag møtte han Bjørnson.

– Hvad er det for et hodeplagg du har anskaffet dig? utbrøt denne.

[97] Lie forklarte, hvad der var hendt, og erklærte, at han vilde ta omnibussen og reise ned til den hattemaker i rue de Richelieu, hvor hatten var kjøpt, og snakke med ham om saken og i tilfelle kjøpe sig en ny. Jeg skal dessuten til Strøm og prøve klær, sa han.

«Strøm et fils» var det berømte norsk-franske skredderfirma, som

hadde sine elegante lokaler i rue d'Antin like ved operaen og som var leverandør til de fineste pariserkretser. Forretningen er nu ophørt, men fortsettes av svigersønnen, mr. Frédéric i rue des Pyramides 12. Strøm selv var fra Odalen og kom tidlig til Frankrike, hvor han hurtig opparbeidet sig en fremstående stilling – særlig på grunn av sitt merkelige loddessystem, hvormed han tok mål av sine kunder.

– Jeg blir med, sa Bjørnson.

Og dermed drog de to diktere avsted.

Først til Strøm.

Efterat Lie hadde prøvet sine nye klær under kontroll av selve Odalsmesteren, som anbragte sine blyloddssnorer på kundene fra skuldrene og nedover, kom de i samtale med en herre, som også prøvet klær og som viste sig å være den bekjente maler Rochegrosse, som nettop hadde fått gullmedalje for sitt på salongen utstilte maleri «La Jacquerie». Lie fortalte ham om forbytningen av sin hatt, og maleren betraktet hans hode. «Deres hjerneskele er høist eiendommelig,» sa han, – «rund som en billiardkule».

– Jeg er av finneslekt, forklarte Lie. Dette, [98] at han var av finsk avstamning, var en av hans yndlingsteorier, som blandt annet gir sig tilkjenne i hans dikt «Finnskudd».

– Høist besynderlig, sa maleren. Man må til Asien for å finne maken –

– Ja, man må også gå til Asien eller Indien for å treffe make til fantasi, erklærte Bjørnson.

Fra Strøm gikk de til hattemakeren. Denne slo op i sine bøker, hvor hver kjøper var optegnet med nøiaktig angivelse av vedkommendes hodeform. Han fant ut, at det eneste menneske i hele Paris, som hadde en hatt av samme mål og form som Lie, var en mann, mr. Werdet, i rue Bonaparte. «Det sikreste er visstnok, at De bestiller Dem en ny hatt», sa han.

– Dette er håpløst, Jonas, erklærte Bjørnson, da de stod utenfor på gaten. Det må jo være et mirakel, om du fant din hatt –

– Hm, jeg vil nu allikevel hilse på den fyren i rue Bonaparte – formente Lie.

I den gamle, trange gate, der strekker sig fra Institut de France til Boulevard St. Germain, stanset de to diktere foran et lavt hus med en svær inngangsport, som syntes å stamme fra det 16. århundre.

– Jeg føler mig som en av de tre musketerer, sa Bjørnson.

– Eller som en moderne detektiv, sa Lie.

På en dør i bakgården stod et skilt: «Gustave Werdet. Editeur».

– Han er forlegger, Jonas! sa Bjørnson.

[99] – Du skal se vi får våre bøker i fransk utgave på grunn av denne hatten, lo Lie.

De banket på, og en liten jøde med en rund, sort kalott på hodet åpnet forsiktig.

Lie forklarte sitt ærend, og de kom inn i et snusket kontor med

bøker og hefter utover bord og stoler – og på veggen hang Jonas Lies flosshatt!

– Dette er forunderlig, sa jøden. Jeg fant ikke min egen hatt igårftes i Montesquieu, og så måtte jeg ta en annen. Dessverre er den hatt, som De har fått, ikke min –

– Vi er norske diktere, utbrøt Bjørnson og presenterte sig selv og Lie.

Det gjorde ikke det ringeste inntrykk på forleggeren. Han syntes ikke å kjenne det minste til deres navn eller fedreland.

– Det var et besynderlig tilfelle, sa Lie, da han med sin egen flosshatt på hodet lukket døren efter sig. Det er jo det samme som å finne en nål i en høistakk.

– Og den mann er forlegger, og han kjente ikke engang mitt navn! utbrøt Bjørnson forarget. Det er, som jeg alltid sier, Jonas: Franskmennene er Europas kinesere. Da jeg var i Amerika, kjente man dog mitt navn, selv i de fjerneste egne. Det er bare her i Frankrike, at man er så uvidende.

Ute i porten kom jøden efter dem. «Men hvordan *kunde* De vite, at *jeg* hadde Deres flosshatt?»

[100] – Det er min hemmelighet, svarte Lie.

– Og hvad var Deres navn?

– Bjørnson og Jonas Lie.

Jøden trakk sig ærbødig bukkende tilbake. Han var åpenbart imponert av de to fremmede dikteres merkelige detektivtalent.

Strindbergs ankomst

Midt under det gode kameratslige forhold mellem de to diktere kom der et brev fra Gustaf af Geijerstam til Lie om, at Strindberg var reist til Paris.

Strindbergs fysiognomi tegnet sig i begynnelsen av 1880-årene som et overraskende nytt ansikt i Norden – selv innenfor radikale kretser. Hans stormløp på samfundet var voldsommere enn nogen annens («Röda Rummet»), og i samme åndedrett hadde han mot til å fornekte troen på det hellige dogme om utviklingslærens og videnskapens allmakt («Sömngångarnätter»). Hans pegasus lot sig ikke temme innenfor de opstilte gjerder, han viste sig på samme tid mere reaksjonær enn de reaksjonære og mere radikal enn de radikale.

Det var derfor med forventningsfull nysgjerrighet, at Bjørnson og Jonas Lie i Paris i 1883 imøteså den stund, da de skulde gjøre bekjentskap med den svenske dikter, som nettop måtte være ankommet og som Lie hadde vekslet brever med.

Sent en aften kom Bjørnson op til Lie.

[102] – Jeg har truffet Strindberg, sa han. Men jeg er redd for, at han drikker. Jeg gikk min vanlige aftentur, og nede ved den store kafé ved Porte Maillot reiste der sig en fyr og hilste på mig. Det var Strindberg. Han vilde gjerne treffe både dig og mig, sa han. Men jeg la merke til, at han hadde et glass absinth stående på bordet.

– Du er så altfor snar til å gjøre dig op en formening, du Bjørnson, svarte Lie. Skulde alle de, som tar sig en absinth her i Paris, være drukkenbolter, så blev det hele befolkningen.

– Jeg har ham i kikkerten, jeg har ham i kikkerten, sa Bjørnson, som allerede på forhånd næret en instinktets aversjon overfor den nye, svenske dikterkollega.

Strindberg gjorde ikke visitt hos nogen, – han bodde i Neuilly og holdt sig til sin stamkafé ved Porte Maillot – men omstendighetene førte dog de tre diktere sammen.

En dag skjedde der nemlig den begivenhet, at der kom følgende innbydelse fra Strindberg:

Neuilly, 7de januar 84.

Jonas Lie, min ven! Du maa sammen med Bjørnson gjøre mig den glæde at «förtjusa» mit ophold her i byen ved at komme og spise frokost hos mig tirsdag kl. 12 i mit tilfældige hjem i Neuilly. Jeg stoler paa, at du ikke svarer nei.

Din August Strindberg.

[103] – Han er kanskje mindre bohêm, enn jeg trodde, bemerket Bjørnson til Lie, da de i fellesskap spaserte til Strindberg.

De gikk inn i et lite hus, i hvis første etage der var en kuskekneipe. Strindberg hadde et par værelser ovenpå, og her hadde hans vertinne dekket et festlig, blomstersmykket bord. Strindberg tok imot dem med et fuktig klæde som en turban om pannen. Han hadde vært dårlig om natten og var meget nervøs. Han foreslo en apéritif – en absinth – for å skjerpe appetitten. Men da han møtte et bestemt avslag, gikk der et bistert uttrykk over hans ansikt. Han skyllet i en fart et glass med den gulgrønne drikk i sig og bød dem ta plass ved bordet, og umiddelbart etter trådte vertinnen inn med utsøkt gode retter.

Samtalen kom straks igang, og den sprang hurtig fra det ene til det annet. Først og fremst var det jo riksretten, som i de dager opfylte alle sinn. Saa førte Bjørnson, som fornylig hadde utgitt «En Hanske», talen inn på kvinnespørsmålet. Men Strindberg forholdt sig taus. Han vilde ikke forstyrre den gode stemning ved å uteske med sine meninger. «La oss ikke snakke mere om det, snälla ven», sa han ustanselig.

Men Bjørnson fortsatte, inntil Jonas Lie fant anledning til å innkaste en bemerkning om tidens revolusjonære tendenser. Hvad enten det nu var nervøsitet, opdemmet harme eller vinen, som gjorde det – nok er det, at Strindberg plutselig ^[104] blev opfarende og hissig. «De har rett alle disse dynamittmenn», utbrøt han. «Samfundet er råttent i bunn og grunn. Det vilde være en fortjenstfull handling, om nogen vilde sprengte det hele sønder og sammen. Ibsen har sagt en eneste god setning, og det var, da han skrev om å legge torpedo under Arken».

Ved disse ord reiste Bjørnson sig i harme.

– Alt det der er teorier og løst snakk. Ibsen er ikke den mann, som vil vove sitt skinn på noen sådan handling. Og ikke du heller – vendte han sig til Strindberg. Det er forrykte ideer, som bare kan opstå i et barbarisk land som Russland, men aldri i civiliserte stater.

Stemningen var ødelagt. Det var, som de tre diktere ved den frokost hadde følt hverandre på tennene og opdaget, hvor helt forskjellige de var.

Fra den stund stammet den senere misstemning mellem Bjørnson og Strindberg, der som et aprilvær alltid vekslet mellem vennskap og uvennskap.

Året 1884 betegner i det hele hos den svenske dikter en avgjort og sterk utvikling i revolusjonær retning. Det antok en likefrem sykkelig nervøs form.

Jeg erindrer, at jeg en formiddag var med far og Strindberg ned til Crédit Lyonnais, hvor den svenske dikter skulde heve en check på 1 000 francs.

Foran oss gikk en pen, pyntelig, velklædd borgermann, ^[105] som efter alt å dømme kunde anslåes til å være postmester, kontorchef eller lignende.

Strindberg så sig mere og mere forarget på skikkelsen. Tilsist utbrøt han:

– Honom borde vi dolka!

– Men hvorfor i all verden bør den skikkelige mannen dolkes?

spurte Lie.

– Jo, han hör till öfverklassen, svarte Strindberg, som dengang var rødglødende anarkist.

Efter disse illevarslende ord spaserte den svenske dikter videre uten å mæle et ord.

Jeg la merke til, hvor luvslitt han var. Hans bukser var flosset nedentil og der var en flenge bak i hans kalosjer.

Da vi kom til banken, skjøv han far foran sig i døren og holdt sig hele tiden forsiktig i bakgrunnen.

Det var urolige anarkisttider dengang, og der blev holdt skarpt opsyn med alle tilreisende fremmede, som kom til Paris, og alle deres papirer blev undersøkt.

Det var derfor ikke noget merkelig, at Strindberg ved overrekkelsen av sin check blev møtt med spørsmål, om han hadde noget legitimasjonspapir.

Der skjøt et hastig glimt op i dikterens øine. Naturligvis mistenkte man ham for å være en farlig anarkist. Hans radikale anskuelser var selvsagt også kjent her i Paris.

Uvillig rakte han bankfunksjonæren sitt pass.

– Det er ikke viseret. Det må påtegnes av [106] den svenske legasjon, lød svaret, efterat passet var gjennomlest.

Strindberg så på mannen – og der var plutselig noget av en

forbitret aristokrat over hans uttrykk.

– Vi får ta en vogn og kjøre til legasjonen, mente Lie. Det er god tid. Banken lukker ikke før om et par timer.

Den svenske dikters ansikt tydet på allehånde. Det avspeilet et virvar av følelser – fra forbitrelse og forakt til fordektighet og skyldbetyngethet.

– Aldri setter jeg mine ben hos vår minister, erklærte han. Ministeren hater mig. Dette er en felle – men jeg lar mig ikke lure. Jeg vil heller settes på gaten av min vertinne.

Jonas Lie grunnet over den intrikate situasjon. Overtalelseskunster nyttet ikke. Strindberg var en sta natur, og nu hadde han satt sig i hodet, at myndighetene på en eller annen måte var på jakt efter ham.

– Jeg kjenner ministeren og skal greie det hele, erklærte Lie.

– *Vil du virkelig gjøre det, snälla ven?* sa Strindberg i en bønnlig tone som et barn, der blir hjulpet. Kjære dig, jeg setter mig inn på kaféet her ved siden av og venter. Men opgi ikke min adresse.

Lie kjørte avsted, og en time senere var alt i orden.

Påny stod de to diktere foran bankens skranke, [107] mens det påtegnede pass gikk sin runde i kontorene.

Strindberg var ytterst nervøs. Han ventet hvert øieblikk å bli innkalt til forhør eller endog likefrem å bli anholdt.

Han opførte sig, som han virkelig var en forbryter. Han flyttet sig

hen i en krok; hvor det var skygge, så han ikke kunde sees. Og hans øine flakket engstelig om i lokalet.

Da han litt efter blev opropt og fikk sine 1 000 francs levert over skranken, gikk der et lyst smil over hans ansikt.

Han stakk hurtig sedlene inn i sin lommebok og skyndte sig ut.

– I den lille landsby Gréz, hvor han opholdt sig nogen tid, gikk han væbnet med revolver, når nye gjester kom til hotellet. Og i sine brever uttaler han gjentagne ganger, at der i Norge og Sverige kun er et eneste middel, som vil kunne befri folkene fra det «forræderske» kongehus Bernadotte – dynamitten.

– Julaften 1884 skriver han følgende brev, som karakteriserer hans oprevne sinnstemning:

Kjære Jonas Lie!

Tak for dit venlige julebrev. Ja, du. Dette er et aarsskifte. Jeg havde onde drømme nu i sommer. jeg tror på drømme, thi mit hoved tænker skarpest, naar jeg sover. Min kamp mod overklassen truer mig med undergang. Mennesket er et altædende dyr, som dør, naar det ikke [108] har mad. Da jeg ikke eier jord, som godvillig skaffer mig og mine barn mad, saa er jeg afhængig af dem, som har erobret jorden, nemlig kapitalistene. Kapitalisten er i egenskab af overklasse min naturlige fiende. Nu har kapitalisten lyst mig i ban. Bonnier er saa forfulgt, at han ikke længer vover at

forlægge mine bøger. Og enhver forlægger, som mistænkes for at ville gjøre det, skynder sig med at renvaske sig for beskyldningen. Jeg staar saaledes nu ved afslutningen af min Tellusbane! Heldigvis er min hustru og jeg enige i en fælles længsel efter reisen til de ukjendte trakter, og fra nu af vil jeg altid være sammen med min familie. Jeg har spillet, jeg har tabt og jeg er bleven bêt. Bland kortene og giv igjen! Jeg er ogsaa aandelig talt bankerot. Har studeret det sociale spørgsmaal paa fransk, tysk og engelsk med det resultat, at jeg staar paa det samme nihilistiske standpunkt, som jeg stod paa, da jeg skrev «Röda Rummet». Min mening er nu den: Skidt i alt ihob! Uhjælpelig! Harven er altfor indfiltret med ugræs til at kunne renses. Den maa bare ødelægges. Samfundsbygningen er for sterk til at kunne rives. Den maa sprænges. Det skulde være mig en glæde at se det hele ryge i luften. 50 000 arbejdere i New York, 40 000 i Paris og 30 000 i Turin i dette øieblik! Det er tilsidst bare bønderne, som faar lov at spise. Thi de holdt sig borte fra kulturen. Alle socialistiske forsøg paa at forbedre arbejdernes stilling er bare nonsens. [109] Overalt produktion paa luksus! Ingen vil kjøbe! Og man kan jo ikke spise telefoner eller symaskiner. Jorden er moderen og ammen. Jeg ved med mig selv, at det er bare Max Nordau og jeg, som har ret. Desværre bare vi to. Menneskeheden lider af kronisk idioti. Jeremiæ klagesange! Det glæder mig, at du anser den gamle moral for dum. Hvis Bjørnson vil læse «La morale» af E. Véron, skulde han faa se, hvad der ifølge den nye verdensanskuelse, som han jo bekjender sig til, er moral og ikke-moral. Jeg sørger over Bjørnsons skriverier. Men da jeg tror paa et forsyn, ser jeg en mening i dette. Han staar iveien for min udvikling. Jeg faar finde

mig i at gaa ensom – –

Små episoder

Bjørnson og Lie var så forskjellige av natur, at de gjensidig forstod og moret sig over hverandre. Få mennesker har vel i all venskapelighet sagt hverandre så mange sannheter som de to. Det var et frimurerskap, som meninger og divergenser aldri helt formådde å bryte.

Mellem disse to gikk den alltid mistenksomme Strindberg, dette geni, som tiltross for sitt kastell av en panne minnet om en skomakergesell. Han følte sig tiltrukket av Lie og han så op til Bjørnson som til en apostel. Men han kunde aldri – som den lærde mann han var – tåle den norske dikters doserende og belærende vesen.

– Han behandler mig som et barn, sa han til Lie. Forleden dag blev han rasende, fordi jeg ikke var begeistret for den danske skoleholder, bisp Grundtvig, og hans folkeoplysningsarbeide. Som om denne tarvelige folkeoplysning skulde være noget å juble for!

Der hersket derfor alltid en viss bitterhet i forholdet mellem Bjørnson og Strindberg.

En dag møttes de tre diktere på Étoileplassen. Bjørnson utbredte sig i høie toner om et lite, [111] populært skrift om Darwins utviklingslære, som nettop var utkommet.

– Slike kortfattede fremstillinger, som spredes rundt i et nokså

uoplyst folk, fører bare til halvdannelse og halvkultur, sa Lie. Det er ikke på den vis man setter sig inn i så alvorlige spørsmål. Det norske folk blir på den måte bare en samling av halvdannede skolelestere; både politisk og sosialt.

– Det er det enkelte individ, som må utvikles til en fordomsfri personlighet, utbrøt Strindberg. Nietzsche og Ibsen har rett.

Bjørnson blev fortørnet. Han spaserte videre uten å mæle et ord.

Samtalen kom inn på spørsmålet om kunstens berettigelse, som dengang var under diskusjon i vår norske presse. Lie hevdet, at det var et så naivt spørsmål, at det ikke burde være gjenstand for offentlig debatt i et civilisert land. Men Strindberg, som i den tid var i sin mørkeste periode, forment, at all kunst burde motarbeides, da den var «njutning».

Bjørnson rystet på hodet. Han visste, at Strindberg var glad i god mat og god vin.

– Du snakker om, at kunst bør motarbeides, fordi det er «njutning», du Strindberg, utbrøt Bjørnson. Men du er halstarrig glad i å spise godt. Det er vel også «njutning».

Strindbergs ansikt blev rødflammet. Hele stemningen var spolert. Et par dager senere stormet Bjørnson inn hos ^[112] mine foreldre. Han beholdt hatten i hånden, mens han uten et ord spankulerte frem og tilbake på gulvet.

Han pleiet så ofte å komme innom for å få en spaseretur. Men dennegang var det åpenbart, at han hadde noget ekstraordinært på

hjertet. Han beveget sig frem og tilbake som en tordensky, ladet med elektrisitet.

Foran verandavinduet stanset han.

– Det er synd på Strindberg, buset han ut. Jeg traff ham hernede i gaten. Han var dårlig klædd og vilde endelig ha mig inn på en kafé. Fyren er gal, et forunderlig upraktisk barn. Men vet du, hvad han sa? Jo, at Ibsen er aristokrat. Og det er det, som nu optar mig, for Strindberg har jo rett. Ibsen *er* aristokrat – besynderlig umoderne, udemokratisk i sitt syn. Han står ikke i pakt med tidsånden. Han har ikke føling med alt det, som nu arbeider sig frem.

– Han ser på sine personer ovenifra, innskjøt min mor, som imidlertid var kommet inn.

Bjørnson senket brynene. Der trakk noget op i ham.

– Nei, sa han. Ibsen skaper *utvendig* fra. Han er en ypperlig byggmester. Men der står kulde av stuene innvendig. Nu går jeg. Blir du med, Jonas?

Han ventet ikke på svar, men snudde sig i døren.

– Er det forresten noget merkelig i, at Ibsen skriver ypperlige ting. Han har råd til å holde [113] på i to år med et skuespill, – det er fan til forskjell!

Entrédøren kneppet igjen efter ham. Det var en tid at de tre diktere næsten daglig møttes, men det var sjelden, at de skiltes i full vennskapelighet.

En formiddag kom samtalen inn på spørsmålet om muligheten av det franske keiserdømmes gjenoprettelse. Bjørnson var glødende republikaner, Lie derimot fantaserte om Plon-Plons (Napoleon III's fetter, Joseph Napoleons) yndlingsidé: reisningen av et arbeidernes og et fjerdestandens keiserdømme.

Mens de ivrig snakket herom, ringte det i entréen og Strindberg trådte inn, ledsaget av fru Lie, som spurte om de ikke kunde bli til lunch.

Bjørnson svarte straks ja, men Strindberg hadde øiensynlig ikke lyst. Han hadde imidlertid ingen plausibel undskyldningsgrunn for hånden og var ille ved.

Imidlertid fortsattes diskusjonen, og det ene ord tok det annet. Bjørnson forfektet republikken, Lie arbeiderkeiserdømmet, og Strindberg sa noen ord om anarkismen, men blev avbrutt av Bjørnson:

– Anarkismen teller ikke med. De anarkistiske teorier henger løse i luften og har ikke utkrystallisert sig i nogen brukbar statsform. Strindberg blev rasende:

– Nei, du har aldri kunnet heve dig op over en almueskolelærers åndelige horisont, du Bjørnson, [114] bruste han op. Alltid var du en masseinstinktenes mann, og alltid var du en landeveistraver.

Han bukket for fru Lie – sikkert i sitt innerste henrykt over å ha funnet et påskudd til å undgå innbydelsen til lunch – og fór mot døren.

Bjørnson og Lie blev stående og se på hinannen.

– Han er umulig, sa Bjørnson og tok sin hatt. Han var helt ute av humør og ikke å formå til å bli.

Bjørnson og Strindberg så hverandre ikke i flere dager.

Så hendte det, at Bjørnson og Lie gikk nedover Avenue de la Grande-Armée. Jeg, som dengang var 16 år, var med og lyttet til deres ivrige passiar. Lie hadde nettop fått et brev fra Kielland, og de diskuterte for ni og nittiende gang det gamle spørsmål om de velsignede embedsmenn. Bjørnson, som alltid var en varm beundrer av Kielland, forfektet hissig embedsklassens fallitt og erklærte, at bøndernes tid nu var inne:

– Det er det enkle menneskevevt, som nu må op i Norge, sa han, idet han stanset foran en papirhandel, hvor et illustrert nummer av «Le petit journal» var uthengt. Billedet på forsiden forestilte en forsamling av diplomater i full uniform med brystet bedekket av ordener.

– Der har du dine embedsmenn, Jonas, sa han, og pekte. Det er dette apekatteri vi må bli av [115] med. Tiden ligger ikke lenger for slikt. Det blad vil jeg kjøpe! Han lette i lommen efter penger, men fant ingen. Hvor vi er fattige, Jonas! utbrøt han. Jeg har pinedød ikke en sou på mig.

– Ikke jeg heller, lo Lie.

– Jeg har! ropte jeg.

– Er det ikke forbannet, at vi må låne av våre sønner, sa Bjørnson, idet jeg sprang inn og kjøpte avisen.

Mens de drev videre nedover gaten, begynte de påny å debattere, og jeg erindrer, at Lie sa, at det jo var både ensidig og overfladisk å dømme en hel stand efter noget så utvortes som uniform og ordener.

– Det hører nu engang til, bemerket han, og det har sin betydning. Man trækker ikke inn til audiens hos en konge i fettlærstøvler.

– Du er synkvervd av det gamle embedsmannssyn, det har jeg alltid sagt dig, Jonas, sa Bjørnson. Embedsklassens tid er uhjelpelig forbi i Norge. Du skal se, hvorledes riksretten kommer til å feie vekk grunnen under den og bane vei for folkestyret.

Ved Porte Maillot kom de forbi «Café de l'Espérance», hvorfra Strindberg nettop kom ut.

– La oss gå videre, sa Bjørnson.

– Nei, nu får dere snakke sammen og holde oppgjør, erklærte Lie. Det er uverdigg, at to slike folk, som dere er, skal gå her i Paris og furte på hinannen.

Den svenske dikters uttrykk var uværstruende, ^[116] men han hilste elskverdigg på Lie. Bjørnson var i sitt unådigste lune. De blev gående i dyster taushet.

– Vi snakker om embedsstanden som kulturbærer, begynte Lie som avledning for den pinlige stemning. Jeg mener at den har en stor gjerning å gjøre. Det er dannelsens sak det gjelder –

– Dannelsen, blåste Bjørnson. Tror du, at der er mere forstand i en sorenskriver enn i en klok, oplyst bonde, selv om den ikke er beseglet

av eksamener?

– Det er noget, som heter, at der skal tre generasjoner til for å skape en gentleman, svarte Lie. Der blir ikke en fin ridehest ut av en gamp, som ikke i slektledd har været under god behandling.

– Det er snobbet tenkt og heller ikke en riktig betraktning, Jonas, erklærte Bjørnson. De første diktere i verden er vokset rett op av jorden.

Strindberg sa ikke et ord. Han lignet en vandrende vulkan. Som «Tjänstekvinnans son» var han sikkert enig med Bjørnson, men hatet lyste ut av hans grå øine.

– Bøndene er i alle land den konservative tyngde, som ligger iveien for alt fremskritt, buste han plutselig ut. Har man den minste forståelse av utviklingens gang, vil man med et halvt øie se, at det er arbeiderne, som eier fremtiden. Han kastet et gnistrende blick mot Bjørnson og vedblev:

[117] – Selv om du aldri så meget nedstammer fra de gamle, norske konger, – ikke blir du president i Norge, hvis du ikke har syn for den sak.

Han hilste med hatten og forsvant om hjørnet.

– Mannen hadde sikkert drukket, sa Bjørnson. Jeg ønsker ikke å fortsette vennskapet med den fyr.

– Han var litt ubehersket, innrømmet Lie.

Forstemt drev de to diktere videre på sin morgenspasertur –

Fra Giftasprosessens dager

Bjørnson og Strindberg var to uforlikelige naturer. Visstnok omgikkes de som venner, men Bjørnson likte ikke den svenske dikters omskiftelighet i meninger og stemninger, han forstod ikke, at Strindberg den ene dag kunde si det stikk motsatte av, hvad han hadde sagt den foregående. Han oppfattet det nærmest som motsigelseslyst, hvilket det kanskje også tildels var. For Strindberg var ikke av dem, som hadde lett for å innordne sig under andre – og aller minst under en så mektig og doserende personlighet som Bjørnson. Da blev han vill.

Og dobbelt irritert blev han over, at Bjørnson blandet sig op i Giftasprossen. Strindberg blev jo anklaget for gudsbespottelse, og det store saksanlegg mot ham i Stockholm var en litterær begivenhet, som med den største opmerksomhet fulgtes over hele Europa og som med ett slag gjorde den svenske dikters navn berømt over hele verden.

Den sommer hadde Strindberg tatt ophold i «Pension Durand» i Genf. Det var et lite, godt pensjonat, hvor man betalte 4 francs pr. [119] dag inclusive vin. En norsk dame, frøken Inga Thomesen, senere avdøde fru doktor Kjelsberg, som dengang bodde i det samme pensjonat, gav i et brev følgende skildring av den nervøsitet, som rådet:

«Idag reiser Strindberg nordover. Den unge, interesserte og meget velvillige Bonnier, forlæggerens søn, er sporenstregs kommet hit for at

hente ham. Der indløper telegram paa telegram dag og nat, og Strindberg er saa overnervøs, at jeg er ræd for, hvad han kan finde paa. Igaar gik han ut tidlig om morgenen, og der blev stor ængstelse i pensionatet, da han ikke indfandt sig til middagen. Da han endelig langt hen paa eftermiddagen kom, listet han sig som en forbryder op paa sit værelse og gik tilsengs – uten at spise. Han er forøvrig umaatelig høflig, næsten galant, og snild som et barn, men lunefuld og ganske uberegnelig. Han kan saaledes uten videre reise sig fra bordet og forsvinde, hvis han for eksempel faar en ret, som er daarlig tillaget. Ja, den proces vil bli ganske opsiktsvækkende. Strindberg egner sig ikke til at optræde offentlig, han forholder sig passiv og overlater alt til sin 'impresario', som han kalder Bonnier. Nu roper han paa mig for at si farvel, Bonnier holder med en vogn for døren – –

Iforgaars fik han et brev fra Bjørnson, og det var – efter Strindbergs sigende – i aller høieste grad uforskammet. Strindberg sa, at han blev ganske syk av raseri, da han læste det, og [120] han skrev øieblikkelig et svar, hvori Bjørnson fik sandheten at høre, saadan som han aldrig hadde hørt den før. Jeg vet ikke, hvad der stod i brevene, men voldsomme var de. Senere angret Strindberg, at han hadde svart saa hissig, men da var det jo forsent. Det blir kjedelig, hvis der blir brud mellem dem, men maaske Bjørnson tier, som han saa godt kan, hvis han synes, det er klokt.»

Nogen tid senere mottok Bjørnson et telegram fra Stockholm:

Tillgif mig, olycklige, för mina små barns skull.
Vännen Strindberg.

Efter dette sammenstøt møttes ikke Bjørnson og Strindberg før et års tid senere. Det var rent tilfeldig – en eftermiddag hos Jonas Lie i Paris, visstnok våren 1885.

Gjensynet mellom de to diktere var pinlig. Jonas Lie forsøkte å dekke over den forstemte situasjon ved å vise dem et brev som han nettop hadde fått fra Henrik Ibsen og hvori denne tilrådet Lie – for det tilfelle, at han skulde ville reise til Italien – å ta opphold i Amalfi: «Jeg anbefaler paa det varmeste Albergo di Luna. Bed om mit fordums logis. Hils hjerteligst vertinden, donna Marietta Barbaro. Jernbane fra Neapel til Castelamare (omtrent 1¼ time), derfra videre med banen til Vietri (2–2½, time, tror jeg). Fra Vietri med vogn til Amalfi (1½–2 timer). Vil man til Sorento, kan man gaa direkte med dampskib ^[121] fra Neapel eller ogsaa med vogn fra Castelamare (2–2½ time).»

Det var som å lese Baedeker, men ingen av de to diktere, der satt overfor hinannen som to vulkaner, trakk på smilebåndet.

Strindberg var forlegen og vilde helst forsvinne, men han var nu engang dumpet op i dette møte og fant intet påskudd. Han var blek og forbeholden. Så begynte Bjørnson å snakke, og han snakket som en foss – om demokrati og kong Oscars forhold til Norge.

– Der er bare en mulighet for ham, sa han, men på den blir han atter konge i Norge. Han må stille sig i spissen for folkeviljen.

Da reiste Strindberg sig, og der rant svedperler ned over hans panne, men øinene gnistret av ondskap.

– Alt det, du der sier, er bygdepolitikk, sa han. Verden og fremtiden

ligger anderledes an. Johan Most er min mann. Der blir i virkeligheten ikke levelige tilstander, før hele overklassen er utryddet – uten pardon.

– Men du selv – du hører jo selv til overklassen, innvendte Bjørnson.

– Jeg er ihvertfall ingen kälkborgare, svarte Strindberg. Han var rød av ophisselse, idet han fór ut i entreen og rev på sig sin frakk.

Den følgende morgen mottok Jonas Lie to brevkort.

På det ene stod der: «Fyren er gal. Han er gaat istykker og blir aldrig dikter mere. B. B.»

[122] Det annet var fra Strindberg, som erklærte, at han reiste til Grèz, da han vilde bli «sjuk», hvis han for fremtiden skulde risikere å treffe en sån där förbaskad bourgeois som Bjørnson.

Et par utdrag av nogen brever fra Schweiz i denne tid – før og efter den store prosess – gir uttrykk for hans oprevne sinn.

Ouchy, 24 mai 84.

Käre Jonas Lie!

De bref jag stundtals kommer att öfverflygla dig med, behöfver du ej svara på. Jag ber bara att få deponera dem i din chiffonier såsom dokumenter, du må kunna framtaga en gång till mitt

forsvar, när jag skall svärtas inför en större publik än Sverges – –

Käre Jonas Lie!

Och du öfvergaf mig icke! Nu är jag på «Vidderne»! Man ser långt, långt in i himlen der! Brutit med allt, gått fram öfver lik, segrat och slagen! Ser sig om! Der ligga de sårade! Vänner, ideal, kära, allt. Då skall man vara stärk! Det är jag ej! Jag vet, att min bok är ett stort skrik ur naturens bröst, att jag har rätt, att mitt ord kom i sista stunden för att rädda oss från en falsk väg, midt i öfverkulturens monstrositeter! Och nu, ändå! Jag slog min egen hustru, mig sjelf! Det var ett personligt offer, som jag måste ge. Men att jag slog de olyckliga! Det är hemskt, men det var kanske det nödvändigaste. ^[123]Jag ångrar det nu, och jag skall i nästa del af boken, som kommer i Februari, be om förlåtelse, men utan att återta ett ord!

Jag skref till Bjørnson att detta hade jag ej gjort, om jag lefvat med och bland Eder, ty så skulle personliga hänsyn hållit mig igen! Jag måste stå alldeles ensam, alldeles! Ty jag tål ej vid att se liken i min närhet.

Men nu har jag stormen mot mig, i ansiktet! Alla!

Hvilka offer, för att komma ur kaos!

Och hvad vi öfvergångsmenniskor få lida! Af de hugg, vi ge!

När jag fick upp ögonen för hvad som låg bakom kvinnorörelsen, aristokrati och estetik, så höll jag på att explodera. Det är ju romantikens sista utlöpare! Full med lögn och estetisk dynt!

Bjørnson och jag åro ovänner. Han skref ett skamligt bref och jag svarade hutlöst!

Det smärtar mig, och jag ångrade det ett par timmar sedan brefvet gått. Men nu ar det ohjelpigt.

Bara han ej gör vårt gräl publikt.

Hvad jag tröstar mig med är: Att jag gjort alla dessa «obetydliga» kvinnor rättvisa! Hvad är det för nojs alla seminarier och allt det der mot att vara slägtets mor och uppfostrarinna! Skall man sätta fjollor till lagstiftare? Våra döttrar skola uppfostras till lagstiftare och frigöras, men ej till att dricka toddy! Ty det skola vi lägga bort innan dess!

[124] Åtalet gällde nattvarden.

Folkuppviglare saknade citationstecken!

Jag har skrifvit meddelanden hem!

Söndersliten af telegram, bref, O!

Min hustru är sjuk. Ledsen, ledsen öfver boken, fängelset eller landsflykten. Underrättades i dag af läkaren, att hon kan vara död om fyra år i lungсот, om hon ej aktar sig! Har jag fått bördan nog tung än! Och så kanske nödgas resa hem för att låna mig till humbug och hålla perrongtal!

Helsa Ibsen och Fru Agrell och Edgren, att jag sörjer öfver att ha burit hand på dem, men de voro mig onda principer, som måste ner. Onatur! Missbildningar!

Hvad skulle jag göra!

Och Bjørnson fick min handske mot sin hycklande handske, som luktade mysk!

Jag tror verldsbranden förestår, då vi skola förgås alla i en enda stor brasa, som vi sjelfva tända!

Jag tror aldrig, jag blir glad mer!

Farväl och helsa!

Génève, 3 rue Dançet.

Vännen

August Strindberg.

Käre Vän!

Jag har varit sjuk, eljes skulle jag förr ha svarat på ditt bref. När jag sist skref dig till, tror jag var en afton, då hemresan genom angifvelseförklaring ^[125] på härvarande konsulat var förklarad onödig, och jag skulle gå till hvila tror jag (var det så?).

Det var en förbannad resa til mastodonternas land. Arkeologi för mig. Men folket ville att Strindberg skulle korsfästas och spela martyr och profet och tribun och allt det där.

Och så skedde! Jag höll perrongtal, mottog 300 bref och telegram, höll ett portgångstal, fick deputationer, ovationer, galaspetakel, ovett, hvisslingar, lagerkransar, blommor och skurviskor.

Anklagelsen var för mig som egyptisk fornkunskap. Allmänheten väntade ett lysande vältalighetsprof och jag skref några rader med blyerts i kupéen mellan Malmö och Nässjö.

Att gräla om piccardonläran, som var så långt framme i framtiden som ända till kommunismen. – nej, det gaf jag fan. Jag kom hem för att fria Albert Bonnier och ingenting annat. Men se det var inte folkets mening! August Strindberg behöfdes till höstslakten. Skada att han icke var mannen, de sökte. De begagnade honom också till allt, från positivism, valrörelse och nykterhet ända till att sätta honom på en cigarrlåda.

Och jag som hade tänkt statuera ett exempel och från Génève spotta Rådhusrätten i ansiktet och trotsa våldslagar, som velat lära världen ett nytt sätt att bemöta öfverklassens råheter – jag som föraktade romantik på landgångar och banketter – jag fick ta allt på mig.

Att jag kom hem var en anläggning af mina [126] partisaner. Bjørnson begagnades som käpp, men med känd verkan – den höll inte! detta har Geijerstam berättat sedan.

Så brasade Bjørnson och jag ihop. Ovet och oquädingsord. Svar på tal. När jag nu kom till Stockholm och fick läsa hans ståtliga artikel, vardt jag bedröfvad – och jag var djupt bedröfvad öfver att skiljas från de mina; därför sände jag honom ett sentimentalt telegram. Derpå svarar han i ett öppet bref till Geijerstam (den unge). Jag läste naturligtvis icke brefvet, och B. B's förolämpning att ställa mig under en gosses förmynderskap afklippte allt vidare oss emellan.

Så började B. B. å lönnsmäda mig i bref till Hedlund, hvilket hade den verkan att Göteborgs Handelstidning började skälla på mig. Warburg omtalade så att B. B. konstruerat ut, att «det icke var helt med min afresa från Génève». Detta sattes i samband med ett rykte, att jag tagit pengar af Bonnier. Och så var det färdigt igen. Bjørnson fick af Östgöten i näsan, att han inte alls reste hem den gången, *han* skulle krypa in. Och så brasade de ihop.

I alla händelser – inte var det fint af B. B. att sitta och hugga mig i ryggen när det gällde 2 års slafveri. Då skref jag ett visitkort

och hotade honom, om han ej höll sig i styr utan bar sig pojkaktigt åt. Då tog B. B's mod slut och så skickade han fram sin rasande hustru som skref något ovetligt, hvilket jag öppnat lemnade åt Geijerstam.

[127] Derpå förklarade den usla tidningen Figaro, att B. B. återtagit sin artikel i Dagens Nyheter, och så hyllades B. B. af högerens hustidningar. B. B. mottog hyllningen med tystnad och tacksamhet.

Derpå börjar han en ny attack i Tiden och säger på ett städat sätt, att jag var en skurk, om jag ej farit hem. Derpå har jag svarat och sagt, att han är en fähund, om han påstår att jag är en skurk.

Det der var nu uppbyggliga saker för dig, kära Lie. Men det ledsamma är att denna B. B's historia kan skada hela vårt stora samarbete. Mina partivänner, och jag har många sådana, anse en norrmans ingripande i en svensk fråga som en oförskämdhet och Hans Majestät Bjørnson får icke skälla ner Strindberg i svenska blad. Tänk ni, om jag skulle rappa på B. B. i en norsk tidning, i Dagbladet. Det skulle ni aldrig ta in! Men svensken är en kurtisör och är artig mot alla.

Jag var i Stockholm alltid bevakad af detektiver, och man var mera rädd för mig än jag för dem. Jag lät en dag fråga öfverståhållaren om jag kunde få resa hem att ordna mina affärer. Erhöll till svar: med största nöje.

Nog af: säg B. B. att han icke lyfter ett finger mer mot mig. Vi har för stora allmänna intressen för att sätta dem på spel för

enskildt gurgel – och afund. Får ni nu vicekung i Norge, så kan ni lugnt göra uppror. Svenska armén går icke ett steg mot Er!

[128] Hade jag blifvit dömd till fängelse, så hade det blifvit upplopp. Skarpa patroner voro utdelade och kavalleriet beordradt.

Svensken var vid riktigt dåligt humör!

Emellertid, nu tar jag afsked af svensken och verlden och går ut i ödemarken igen att både tänka och läsa öfver framtidens stora frågor. Den resan var mig mycket nyttig och andra också!

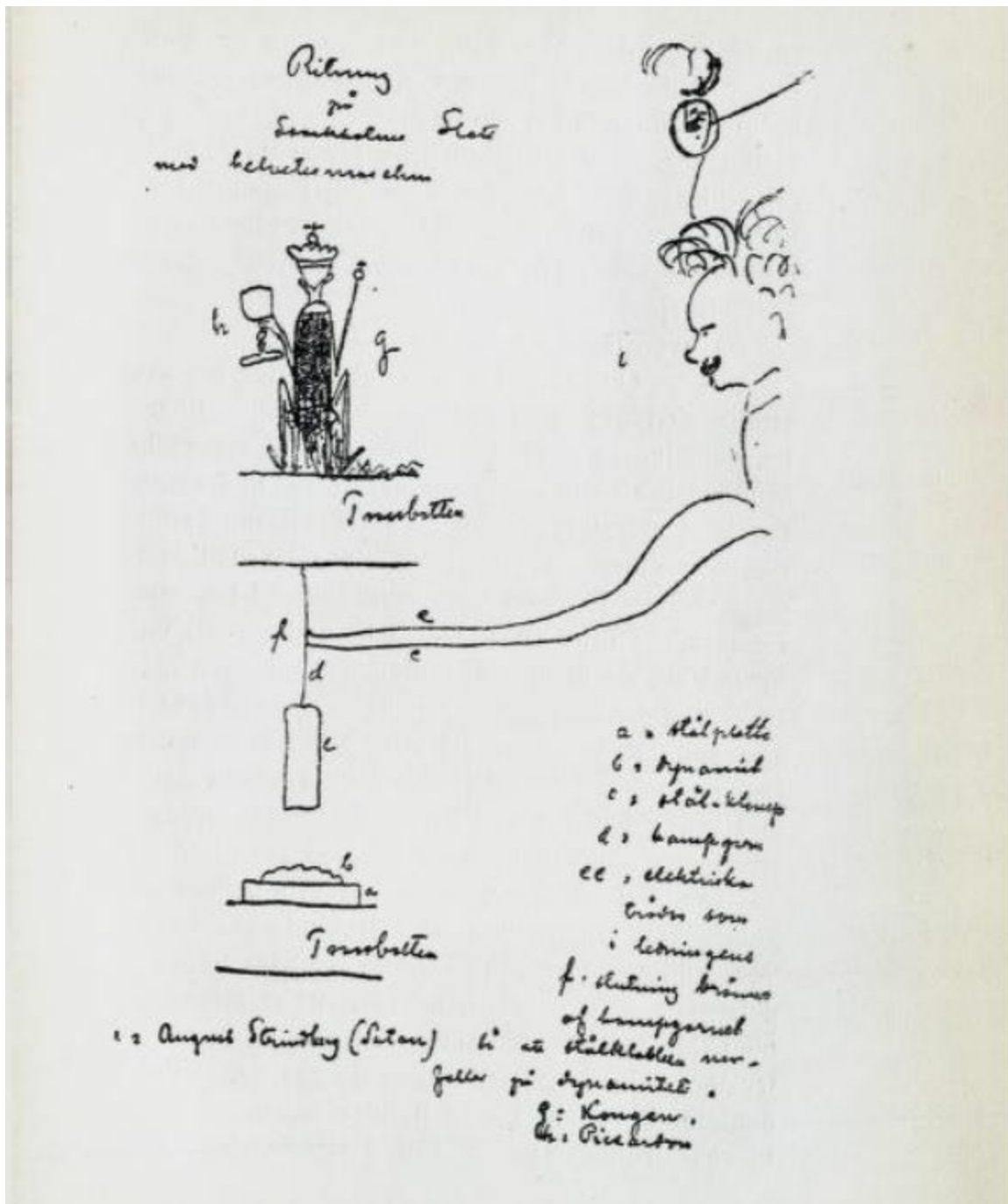
Om jag var modig eller ej är ju en detaljfråga, med hvilken B. B. ej borde sätta bort tid att grubbla på. Att jag gjorde nytta, det är säkert och därför borde B. B. förlåta mig att jag blef så firad. Visste han hur jag blef smäddad, skulle han bli nöjd. Bed honom vara tyst nu. Han har pröfvat mig som vän, som fiende skall han frukta mig. Jag anfäller icke, men jag försvarar mig och det gör jag bra!

Och nu farväl!

Vännen

August Strindberg.

Génève d. 2 Dec. 1884.

[Tegningen er etset efter en i «Norske Intelligenssedler» i 1913 offentliggjort reproduksjon. Originaltegningen, som sin tid på anmodning blev sendt hr. professor Vilhelm Carlheim-Gyllenskiöld i

Stockholm sammen med en bunke andre brev fra Strindberg – angivelig til bruk for et større verk om dikteren – har det ikke vært mulig å få utlånt, idet professoren ikke har verdiget å gi mig noget svar på mine gjentagne, rekommanderte skrivelser.]

Nederst på brevsiden fulgte omstående tegning. Den svenske dikter gikk åpenbart ut fra, at kong Oscar stod bakom forfølgelsen mot ham. Men nu skulde hevnen komme i form av et dynamittattentat. Jeg har grunn til å tro, at flere svenske forfattere var innviet i planen.

[130] På ovenstående brev svarte Lie bl. a.:

– – Og saa, kjære ven! hvorfor jeg saa straks skriver: Det var bra, du fik dine fingre fra den dynamitten! Din dynamit skal være din sandhedskraft, din evne til at gjøre ordet til sprængbombe i litteraturen. Du har intet med unge fanatikere at gjøre. Sverige har heller intet med dem, og hvad jeg først og fremst vil sige: Vi norske forstaar det ikke engang. Vi fik vide – til vor forundring – at noget af det, der mest virkede til at vinde den store europæiske opinion for vor sag, var den gjentagne og atter gjentagne sats, at i den norske strid var der ikke tale om andet end retten for den ved loven fastslaaede politiske stemme, – om den skulde respekteres eller ei? – ikke om dynamit, ikke om krudt, ikke om vold, blot om politisk moral skulde gjælde, – vor stilling blev, inklusive skytterlagene, den defensive. Vi overlod modparten at forgaa sig med laasafskruinger paa geværerne og statskuptrusler. Og de høstede, som de saaede. Vi eier den folkeevne at kunne politisk

strategisere paa lovens grund. Derfor kan intet fremmed land [131] med moralsk ret gjøre indblanding i vore anliggender. Et eneste smeld dynamit i et litet land – og dets folkesag staar udenfor loven, er lyst i europæisk ban og under stormagternes dom. Derfor, kjære ven! influer imod alt sligt.

Undergrunnen i samfundslivet i 80-årene rørtes – åndelig som materielt – av like så store og steile bevegelser som i våre dager. Der lå bomber i luften, vinterpalatset i Petersburg var sprengt og anarkistattentater hørte til dagens orden.

Det var tydelig, at Strindberg med sin fanatisme var inne på farlige veier.

Men besindigheten seiret allikevel tilslutt.

Efter stormen

Den store storm i Strindbergs liv var over. Han kunde i de følgende år stundomtil vise sig som den charmerende personlighet, som vant alles hjerter bare ved sitt nærvær, men hans nervesystem var brutt: man visste aldri helt, hvor man hadde ham.

En dag traff Lie Strindberg på Place des Ternes. Den svenske dikter var fortvilet og hans mørke, grå øine brente som ild i det bleke, fanatiske ansikt.

– Efter «Giftas» har jeg vel neppe nogen forlegger, sa han. Den elskverdige Bonnier, som så trofast har stått mig bi, er så forfulgt og forhatt, at der ikke lenger er nogen utsikt for mig til å få noget ugitt. Jag har spelat och tapt. Min hustru har tæring, mine barn er syke, og selv har jeg ikke penger til middagsmat.

– Hvor meget trenger du? spurte Lie og tenkte sig om. Strindberg var uvenn med Bjørnson, så dér nyttet det ikke å henvende sig. Men like i nærheten hadde Walter Runeberg sitt billedhuggeratelier, og han stod sikkert til tjeneste.

– Trenger? svarte Strindberg med et sørgmodig ^[133] smil. Jeg trenger alt det, som et nødlidende menneske trenger, omgang med gode mennesker og en sekk med gull. Forøvrig er jeg fornøiet med 100 francs. Alt, hvad jeg eier, er pantsatt – han gjorde en bevegelse mot urlommen.

– Sett dig inn på «Café Mocca» på hjørnet, så skal jeg se, hvad jeg kan utrette, erklærte Lie og gikk.

En stund senere kom han tilbake og rakte Strindberg en pengeseddel.

– Hvorledes har du på et øieblikk trollet frem disse penger? utbrøt denne henrykt.

– Hos Runeberg, svarte Lie.

– Ta dem tilbake, ta dem tilbake, ropte Strindberg. Ikke vil jeg ha en øre fra den, som har mottatt bestillingen på en statue for den ryske keisaren –

– Hør nu, Strindberg, sa Lie. Nu ser du igjen på tingene med sorte briller. Walter er vår alles venn, og hadde ikke han fått bestillingen, hadde Takkanen eller en annen finsk billedhugger utført arbeidet. Du kan være sikker på, at Walter ikke vil reise en støtte over czaren på torvet i Helsingfors, uten at han i sitt arbeide gir uttrykk for det folkelige element. Han er ikke for ingenting sønn av dikteren av «Fänrik Stål» –

– Nå ja, så hils ham og si takk, sa Strindberg formildet. Nu spiser du med mig her på kaféen.

Han stakk pengeseddelen til sig.

Det blev et festlig måltid, og Strindberg, som ^[134] åpenbart ikke hadde snakket med et menneske på flere dager, la en fortrolighet for dagen, som var noget helt nytt. Han fortalte om sig selv og hele sin

opvekst og skildret, hvorledes han gjennem sin ungdom hadde lidt under følelsen av å være et underklassebarn. «Med tusen nålestikk har jeg fått føle, at jeg alltid var et samfundets stedbarn. Derfor er jeg på vakt og derfor er jeg blitt den anarkist og åndsaristokrat, som jeg er. Det er bakgrunnen for hele mitt vesen og hele min diktning. Alt dette skal engang bli en bok –»

Det blev det også. Få år efter utkom «Tjänstekvinnans son».

En dag i den følgende uke kom Strindberg op til Lie, glad og lykkelig som et barn. Han var igjen blitt venner med Bjørnson og viste frem noen vennlige linjer, som den norske dikter hadde sendt ham. «Jeg kunde ha lyst til å gå op til ham», sa han, «men jeg vover det ikke. Det er som å gå op til selveste Moses. Jeg er redd hans stentavler. Men både du og han, som alltid har været mine venner, skal nok en dag få takk for alt, hvad dere har gjort for mig.»

Takken kom selvsamme år, idet han dedicerte «Sömngångarnätter» til de to diktere, en dedikasjon, som innleddes med følgende dikt:

Vid Aveny de Neuilly
dår ligger ett slakteri,
[135] och när jag går till staden,
jag går där alltid förbi.

Det stora, öppna fönstret
det lyser av blod så rödt.
På vita marmorskivor

där ryker nyslaktat kött.

Idag där hängde på glasdörrn
ett hjärta, jag tror av en kalv,
som svept i gauffrerat papper
jag tyckte i kölden skalv.

Då gingo hastiga tankar
till gamla Norrbro Bazarn,
där lysande fönsterraden
beskådas av kvinnor och barn.

Där hänger på boklådsfönstret
en tunnklädd liten bok.
Det är et urtaget hjärta,
som dinglar där på sin krok.

Nu hengikk der mange år, hvor forbindelsen mellem de tre venner kun oprettholdtes gjennem brever. Strindberg var blitt mere og mere sykkelig mistenksom, og hans befatning med alkymi og mystikk hadde i den grad innvirket på hans hjerne, at han var blitt uomgjengelig og menneskesky. Der gikk allehånde rykter om ham. Snart ^[136] var han sett hist, snart her, og en enkelt gang vet jeg, at han påny reiste til den lille kunstnerlandsby, Grèz ved Bourron, hvor han – efter hvad pensjonatsvertinnen, madame Chevillon, senere meddelte mig – opførte sig så underlig, at alle var blitt redd ham. Han hadde tidligere tilbragt en tid hos henne sammen med sin frue, og nu hadde han forlangt å bo i det samme værelse. Der opholdt han sig hele dagen. Når det blev mørkt, gikk han hen på landsbyens lille kirkegård, hvor han i

timevis vandret om som et spøkelse. Bønderne anså ham som mere sinnssyk enn noen av de andre merkelige fremmede kunstnere, som bodde der, men barna var glad i ham, for de flokkedes alltid omkring ham og fulgte efter ham, hvor han stod og gikk, og alltid hadde han litt sukkertøi eller chokolade å gi dem.

En sen aften bragte conciergen Lie et brev, som var innlevert pr. bud.

Det var fra Strindberg.

Det var hendt ham noget forunderlig, skrev han. Rydbergs bok «Medeltidens Magi», som var i to tykke bind, var plutselig og helt uforklarlig blitt borte fra hans værelse. «Er den kommet dig ihende? Uvilkårlig kom jeg til å tenke på dig og dine Nordlandsberetninger».

Mere stod der ikke. Under sitt sirlig skrevne navn hadde han tegnet nogen kryss og streker, som formodentlig hadde nogetslags magisk betydning.

[137] – Han må helt være gått fra forstanden, sa Lie, idet han kastet brevet i kaminen. Han tror Gud hjelpe mig, at jeg står i forbindelse med hans ånder.

Det var siste gang Lie hørte, fra det ulykkelige geni, som het Strindberg.

Strindberg i «Inferno»-tiden

En formiddag i januar 1895 møtte Jonas Lie vor huslæge, den bekjente doktor og forfatter Max Nordau, som erklærte, at Strindbergs nerver var så angrepet, at han neppe lenger kunde betraktes som fullt tilregnelig. Han skjelte ut sine beste venner, skrev rasende truseltreffer til folk, som han kun flyktig kjente, og innbilte sig, at man på den lille kneipe, hvor han inntok sin middag, strødde gift i hans mat for å forgi ham. Han hadde som en eremitt trukket sig tilbake til sin bolig, som han sjelden forlot.

Den 20de februar samme år mottok Lie noen linjer fra Sven Lange, som bodde i rue Vaugirard 8, et lite studenterhotell, hvor også Knut Hamsun hadde et par værelser. Han ønsket en samtale med Lie. «Saken, hvorfor jeg henvender mig til Dem, er af yderste vigtighet», skrev han. «Den gjælder Strindberg, som er ved at gaa tilgrunde hernede».

Efter en konferanse, hvorunder Sven Lange utmalte den pekuniært fortrykte og fortvilede stilling, hvori Strindberg befant sig, skrev Lie sammen med Sven Lange, Knut Hamsun og flere et ^[139] oprop om å yde bidrag til hjelp for den store, svenske dikter. Opropet offentliggjordes i «Politiken», «Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning», norsk «Dagbladet» og såvidt erindres «Hufvudstadsbladet» i Helsingfors. Det gav ekko i hele Europa, og særlig omtaltes saken i den tyske og østerrikske presse. Der kom bidrag fra alle leire, fra venner og motstandere, fra kunstnere, småborgere, ja endog fra høikirkelig hold

– og ikke minst fra Finland og Sverige, hvor forfattere som Ahrenberg, Heidenstam, Hedberg, Viktor Rydberg og andre satte igang en større innsamling.

Mens dette pågikk, kom der til Jonas Lie et brev fra den kjente oversetterinne fru Mathilde Prager i Wien. Innlagt lå en skrivelse, som hun ønsket overbragt Strindberg og som inneholdt meddelelse blandt annet om hennes arbeide for i Wien å få opført «Himmelrikets nycklar».

Jeg blev utsett til å overbringe dette brev og jeg drog avsted til Rue de la grande Chaumière 12, hvor dikteren bodde.

Jeg møtte ham på trappeavsatsen i annen etage i det lille, skumle, skitne hus. Han var klædd i gamle, slitte klær, og hans hender var fulle av vabler, formodentlig fremkalt ved altfor nær berøring med smelteovnsilden i kaminen.

I flere sekunder blev han stående – han hadde et reagensrør i den ene hånd – og jeg husker ennu det grå, skulende blikk, hvormed han så på mig. Endelig syntes han å gjenkjenne mig, og jeg rakte ham brevet.

[140] – De har jo skrevet en bok om Balzac, sa han plutselig. Da kjenner De Svedenborg –

Jeg bekjente min synd og benyttet anledningen til å fortelle ham – hvad han åpenbart ikke visste – at der i Rue Clovis, like ved Panthéon, var et spesielt Svedenborgbibliotek, hvor all verdens litteratur om den merkelige, svenske seer var samlet. Dette interesserte ham. Han gikk

foran inn i den snuskete leilighet, som var opfylt av en ubeskrivelig blanding av kjemiske apparater, uvaskete tallerkener og sur kjøkkenstank.

– Ja så, mumlet han. Det visste jeg ikke. Rue Clovis, sier De. Besynderlig, at De nevnte dette, for jeg beskjeftiget mig nettop med Svedenborg. Jeg skal besøke det bibliotek. Høist besynderlig –

Han lette med øinene rundt om i værelset og fant omsider en cigarettpakke, som han rakte frem.

– Hils Deres foreldre. Jonas Lie har alltid været min gode, overbærende venn. Hils ham og si, at jeg er et forfulgt menneske. Men jeg gjør motstand, jeg gjør motstand – og nu er jeg inne på områder, som rekker langt ut over de menneskelige grenser. Og jeg har gjort en stor, en vidtrekkende kjemisk opdagelse – ja, De har vel lest avisene? Men hyss! nu kommer han –

Han blev stående og lytte.

Hvem, som kom eller hvad han mente, aner jeg ikke. Jeg tok selvfølgelig adjø, og det var siste gang jeg så dikteren.

[141] Ut over våren ymtedes der om, at Strindberg var forsvunnet fra sin bolig. Det var ikke lykkedes nogen å treffe ham, og ingen hadde sett ham på lengere tid. Man begynte alvorlig å frykte for, at noget var hendt.

For å opklare gåten begav «Stockholms Dagblad's» utmerkede og mangeårige Pariserkorrespondent «Spada» – hans virkelige navn var Janzon – sig avsted til Rue de la grande Chaumière.

Utenfor inngangsdøren stod dikteren lyslevende, iført en fotsid, gul kittel!

Men da han fikk øie på «Spada», vinket han avvergende med hånden og ropte:

– Jeg vil ha fred! Jeg vil ha fred! Jeg er ikke hjemme for noen – og dermed satte han formelig på sprang nedover gaten og blev borte i menneskemyldret.

Heller ikke forfatteren Jacob Hilditch, som dengang var i Paris, blev mottatt av dikteren. Hilditch skriver i et brev, datert 16de april 95: «Efter løfte har jeg besøkt Strindbergs logi. Jeg talte med vertinnen, som gav mig følgende opplysninger: Dikteren bor der fremdeles. Han var meget nervøs. Ingen får komme inn til ham undtagen en franskmann, som bor tett ved. Lys brenner han stadig for å studere sin kjemi – ofte hele natten. Spiser alene på sitt værelse, går sjelden ut, gjør inntrykk av å ha 'en lidelse i bakhodet' – det var vertinnens diagnose. Hun tilgav ham dog alt, da han var en punktlig betaler».

[142] Den eneste som hadde forbindelse med Strindberg, var Knut Hamsun, til hvem flere av de ved pengeinnsamlingene innkomne bidrag blev sendt. Jeg tillater mig å gjengi et par av hans brever til Jonas Lie, da de med ekte Hamsunsk lune gir et livfullt bilde av Strindberg i hine dager.

16de april 95.

Hr. Jonas Lie,

Jeg gaar nu og undersøker, om Strindberg er i Paris, jeg tror det ikke. Mig har han forresten avbrutt al forbindelse med nu, pludselig og uforklarlig. Jeg skal skrive utførligere i eftermiddag, naar jeg faar rede paa, hvor han har taget veien.

Deres ærbødigst forbundne
Knut Hamsun.

17de april

Hr. Jonas Lie,

Nei, Strindberg er nok ikke reist allikevel, desværre. Men han vil ikke motta mig, saa jeg faar ikke tale med ham. Han har taalt mig noksaa godt i vinter. Jeg ante da fred og ingen fare og gik op til ham den 2den april for at levere ham nogen penger, som var kommet til ham. Da var han reist ut av Paris for et par dage. Jeg efterlot mit kort, hvorpaa jeg skrev, hvad jeg vilde ham. Nogle dage efter sendte jeg ham i posten et par ord og gjentok, at jeg hadde nogen penger til ham. Saa ^[143] sendte ham mig den 6te april et brevkort, der lyder saa:

«Behåll de trettio silfverpengarne och låt oss vara färdiga med hvarann for hela lifvet. August Strindberg».

Jeg vilde tukte ham litt for denne uartighet og sendte ham som svar et brevkort, hvorpaa jeg skrev, at hvis han ikke inden to dage kom efter sine penger hos mig, saa sendte jeg dem tilbage til giveren. Forresten – sa jeg – en mand, der med en gang var blit slik en kar, at han kunde gi bort tredive sølvpenger i grams, burde først og fremst betale sin gjæld. Og jeg mindte ham om, at han hadde laant penger av en saa fattig mand som mig.

Herpaa fik jeg ikke noget svar. Hvorfor jeg trodde bestemt, at han var reist. Jeg sendte da hans penger ikke tilbake til giveren, men til «Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning» – og har gudskelov kvitteringen.

Rent ut sagt, jeg hadde ikke megen lyst til at gaa til Strindberg mere personlig, men jeg gjorde det idag allikevel. Der møter mig da den slemme nyhet, at Strindberg slet ikke var reist, men sat paa sit værelse. Værsgod! sier hans vertinde. Jeg skrev da paa mit kort: Det gjælder 1 000 kroner! og sendte det op til ham. Piken kom tilbake med det svar at han – ikke var hjemme.

Nu er altsaa forholdet det, at jeg ikke kan faa audiens hos manden. Det konstaterte jeg ^[144] idag. Jeg vet derfor ikke mere om ham end nogen anden. Men jeg vil i ethvert tilfælde fraraade, at der sendes flere penger til Strindberg selv. Han har penger, han kan komme hjem, hvad dag han vil, for pengers skyld. Men han reiser ikke. Grunden sies at være av en mere privat natur.

Men det er jo synd i den forvirrede mand. Det skulde virkelig ha været mig – la mig kalde det en lise – at følge August Strindberg til jernbanen og stikke ham de svenske 1 000 kroner i lommen til avsked; men nu er jeg undskyldt i høi grad. Mig er han færdig med. – Undskyld dette lange brev.

Deres ærbødigst forbundne
Knut Hamsun

Paris 26de mai.

Hr. Jonas Lie,

Tusen tak for de sendte 50 francs til Strindberg og i det hele tat for Deres store og beredvillige hjælp i hans sak.

Strindberg er vanskelig at ha med at gjøre. Det gale er, at folk har sendt ham bidrag direkte, han har kanskje mottat 1 000 francs i disse dage, og det var ikke meningen. Han var yderlig paa knærne, slog folk for en louis, skyldte i hotellet, skyldte paa spisekvarteret, hadde ikke klær. Og da han hørte, hvad vi hadde gjort for ham, takket han mig inderlig og bad mig specielt om at bringe Dem hans tak. Men ikke saasnt sender ^[145] folk ham

penger, før den godeste Strindberg kneiser i vilden sky og bryr sig pokker om Dem og os andre, som komité er. Til Berlin har jeg lavet en slags indstilling om hans tilstand, og Deutsches Theaters personale vilde gjøre en forestilling til indtægt for ham. Men her træder Strindberg op paa egen haand og skriver til Berlin som en fyrste: Forestilling? Mange tak. Men han for sin del skulde ikke ha disse penger; blev der nogen penger, kunde de gaa til hans barn i Wien. Men dette barn, som er en hofraads og rikmands barnebarn, vil der neppe bli nogen forestilling for.

Paa samme maate har han igaar eller iforgaars skrevet til «Verdens Gang», «Politiken», til «Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning», og til et finsk blad, at der uten hans vidende var blit offentliggjort et oprop om ham, og at – hvis der kom penger ind paa det – kunde disse gaa til hans barn i Finland.

Men omsorgen for Strindbergs barn i Finland forelaa slet ikke nu, og jeg er bange for, at bladene stanser indsamlingen.

Strindberg var her først idag efter flere dages fravær; jeg har nemlig været syk i tre uker og i de siste dage sengeliggende, hvorfor jeg hadde telegrafert efter ham i anledning Deres brev. Han fortalte mig da, hvad han hadde gjort og syntes, det var fortreffelig. «Slik skulde de ha det fra August Strindberg». Han er naraktig som et barn. Men nu er jeg for alvor bange for, at ^[146] han ved sine fyrstelige skrivelser til bladene har sat overstyr hele indsamlingen. Jeg vet ikke, hvad der er at gjøre, jeg tror ingenting. Et glæder mig ialfald: han har faat indbydelse til at bo frit for sommeren hos en doktor i Sverige, og dit vilde han. Saa

selv om innsamlingen gaar istykker, har han det at falde tilbake paa. Rundelige reisepenger har han jo, og det lot til, at der stadig vedblev at komme postanvisninger og veksler til ham, saa han endog rent ut beklager sig over al den m oe, man paaf orte ham ved at maatte avhente bel pene paa posthuset.

Jeg spurte ham, hvor mange penger han nu hadde faat ialt, men det var han saare hemmelighedsfuld med, hele summen vilde han ikke ut med, saa dum maatte jeg ikke tro, at August Strindberg var. Og da smilte han. Han har imidlertid faat 500 blot fra en enkelt mand og fra Tyskland og Sverige flere ganger 100, saa jeg antar, det ikke er langt fra 1 000, om ikke mere.

Jeg har ikke truffet Strindberg f r i vinter, men folk fortæller mig, at han er underligere nu end nogensinde. Jeg blev voldsomt grepen av hans miserable tilstand og fik Sven Lange til at gaa til Dem. Jeg takker Dem paany for Deres hjælp. Strindberg kommer ialfald hjem, og det var det, han l ngtet efter.

Jeg beder Dem undskylde skriften. Jeg har maattet skrive dette under flere hvil.

Deres ærbødig forbundne
Knut Hamsun.

[147] I «Inferno» har Strindberg, som bekjent, ubarmhjertig blottet sin dav erende tilstand.

Boken slutter med, at katolicismen – som han skriver – «holder sitt triumferende inntog» i hans liv og at han treffer forberedelser til å inntre i et belgisk kloster.

Det var utvilsomt heldig, at det ikke blev til virkelighet. Der fantes nemlig ikke de klostermurer i verden, som vilde være istand til å holde denne evig og alltid søkende og forskende ånd i ave. Han hørte til dem, om hvem Victor Hugo i sin gravtale over Balzac uttalte: «Hvad enten den art naturer selv vil det eller ei – de tilhører dog de revolusjonære skribenters sterke rase».

Begynnende brister i vennskapet mellom Bjørnson og Lie

Det var mellom Bjørnson og Lie et intimt venns­kapsforhold, hvor særlig Bjørnson åpnet hele sin fortrolighet og helt barnslig gav sig hen. Han sa engang, at han aldri skrev et brev uten med tanke på, at det kunde bli offentliggjort. Men i sine skrivelser til Jonas Lie – og der var tider, da han sendte én hver eneste dag – slo han alle sjelsdører op på vid vegg.

Et par utdrag av noen skrivelser viser den kameratslige samtale­tone, der preger den hele vidtløftige korrespondanse. Det er løst og fast, stort og smått, mellom hinannen.

Paris 7. nov. 83

Kjære, det knæk med stykket, som jeg ælsket – jeg led av det i en maaned; og det stof, jeg da arbeidet paa, er foreløbig blevet mig motbydelig. Idag talte jeg efter, hvor mange emner, jeg foreløbig har besøkt og delvis utarbeidet i denne tid, før jeg endelig blev bosittende. Tænke sig til, at der er seks. Intet kan bedre illustrere min urolige opjagede tilstand.

[149] Ser du, jeg ælsker ikke og tror ikke med maate. Jeg er en

uforbederlig idealist og optimist, og den forfængelighed, jeg har, den tror andre saa uendelig, fordi denne min idealisme synes dem en del av den, idet den nemlig er en del av min tro og glæde og seierstryghet. Men saa kommer skuffelsene. Jeg reiser mig efter hver, men alene for at begynde paa igjen. Og dette er i den grad mit væsen, at den dag, jeg ikke længer kan det, er jeg færdig. Dette ser jeg, og ser paa det som noget ufuldkomment i organismen – –

Paris 83.

Kjære Jonas, der er noget ved din politik, som er dit livssyn underordnet. Din politik staar igjen som en gammel skog; ellers har du ganske bra ryddet op. Den er moralsk underlegen din øvrige tænkning. Det er for langt i et brev, men jeg véd, at jeg i samtale satte dig i væggen. Thi her har jeg tænkt med mit hjærteblod, her har jeg givet mit navn og mit liv til plyndring for raa hænder og onde viljer.

Men hvad har jeg ikke ogsaa saaet! Du skulde se mig i et norsk folkemøte eller i en modtagelse som den paa Christiania brygge, da jeg kom fra Amerika! Ja, Jonas. Her er et forhold nu! Dette folk er dog verdens beste, gediegneste folk!

[150] Aa, jeg ved, jeg er en daare, naar jeg sier det, men jeg kan nu engang ikke andet end si det – –

Schwaz, Tyrol, jeg tror 3 aug. 84.

Ja, saa er gjødningen begyndt da; iforgaars næmlich, i fredags (idag er søndag) begyndte den med Kaiser-Schmarren eller hvad det heder, og kjød, der har smak av vildt og suppe i fedt. Og om kvælden sitter vi saa paa en altan mot baksiden av fjeldet og lugter paa gjødselen av alt det, vi spiser om dagen, dog behageligt opblandet med grise-ditto samt, som den allerhøieste nydelse, ogsaa av kugjødsel fra de forskjellige komposter, som enhver ærlig Tyroler, der har fjøs, maa ha liggende op til sin husvæg. Og saa sover vi grisesøvn og gaar og ser paa hverandre dybsindig, som om vi vilde hverandre nogen ting; men det er aldrig andet, en vil, end at faa vide, naar vi atter skal spise eller drikke eller røke (dog ikke jeg!) eller sove. Under alt dette skal jeg ligesom arbeide. Det bestaar i at lægge meget papir, gruelig meget papir, tilrætte, flytte blækket fra et blækhus i et andet, kassere nogen penne – og saa lægge sig paa sofaen. Saa gaar jeg ut og spaserer langs en meget travel elv, som heter Inn, og føler mig paa bunden av en stor, stor æske med guld paa kantene øverst oppe.

Konsul Heftye er i Karlsbad. Nu sendte han ^[151] mig et dobbelt-postkort, og svaret var adresseret til en smuk, elskværdig englænderinne, som samler paa autografier og bad om mit.

Jeg skrev:

Tyder De tegn? Hvad finder De bag?
At de samme, som høstklar dag
op av brevet som solskyer ryge,
ogsaa kan mørkne til tordenbyge?

— — —

Når et årelangt ungdomsvennskap som det, der bandt Bjørnson og Jonas Lie sammen, omsider kunde briste, så sier det sig selv, at der forut hadde været mange kurrer på tråden, som i all stillhet hadde underminert det gode forhold. Det var disse tilsynelatende små og ubetydelige ting, som forberedte og tilsist gav støtet til det endelige brudd, der skulde vare helt til de begge var gamle og grå.

Jeg minnes en dag i 1884, da jeg fulgte dem på deres vanlige morgenspasertur rundt Étoileplassen.

De snakket om Ibsen.

– Han vil hjem til Norge, sa Bjørnson, og overta teatret. Det er hans innerste lyst.

Lie trakk på det. «Mon det?» sa han. «Ibsen gir sikkert pokker i Kristiania. Han har jo hele verden foran sig».

– Jeg har det fra ham selv, svarte Bjørnson. Vi ligger i stadig brevveksling, så jeg føler ham ^[152] på pulsen. Jeg føier mine ord slik, at jeg prøver å fjerne alle hans gammelmannsbetenkeligheter. Hans interesser tilsier ham å reise et godt teater hjemme.

– Hm, sa Lie. Du kan si, hvad du vil, men Ibsens geni har fått ørnens vinger, og hans øine speider langt ut over våre små, hjemlige

forhold.

– A du med din evige Ibsenbeundring! utbrøt Bjørnson. Du setter mig alltid i dårlig humør, du Jonas!

Han bråsnudde og gikk sin vei.

De var som to gutter, der snart var de fortroligste venner, og snart skiltes i det pirreligste humør. Men det kjølige forhold varte sjelden ut over dagen.

En formiddag spaserte de ned til posthuset i Avenue de la Grande-Armée, hvor Lie skulde ekspedere et viktig brev. Han tok det op av lommen og slapp det ned i postkassen, idet han – som han hadde for vane – gjorde et korsets tegn over det med pekefingeren.

Da stormlo Bjørnson, så folk vendte sig. «Ja, er du ikke dig selv lik!» ropte han. «Du vokser aldri nordlendingen av dig. Du er som et mørkloft av overtro. Du aner ikke, hvilken tid du lever i, du Jonas. Du omgås fremdeles troll og draug, som var de dine jevnlike. Du kan skrive og dikte til dommedag, men i det 19de århundre kommer du aldri inn!»

Lie smilte. «Du har kanskje rett», sa han. «Jeg har ingen streber-ærgjerrighet efter å innordnes ^[153] i de stores eller de smås laug. Og jeg er ikke så svært avhengig av, om tiden er mere eller mindre 'moderne'».

Den følgende morgen kom Bjørnson op til Lie.

På bordet stod et glass med brunlig vann, hvori der lå en rusten

spiker.

– Hvad fan er det? spurte Bjørnson.

– Det er jernvann, forklarte Lie. Jeg trenger jern og jeg tar mig nu og da en slurk av det. Det styrker, innbiller jeg mig.

Bjørnson rystet på hodet. «Det er jo en ren medisinmann fra det mørkeste Afrika, du er gift med, Thomasine,» sa han til fru Lie, som kom inn. «Igår overrasker jeg ham i å slå kors over et brev, som han sender, og idag laver han gudhjelpen mig medisin av en spiker. Men det verste er, at han selv tror på det!»

– Ja, han er en nokså sammensatt natur, sa fru Lie.

– Men at du ikke piller alt det sludder ut av ham, Thomasine, utbrøt Bjørnson. Vi lever i videnskapens tid, og på medisinenes område er det sol og luft og vann, som prekes. Og så overantvorder han sin helbred til en rusten spiker! Jeg sier dig, Jonas: Du må pinedød vokte dig for, at publikum får rede på dig. Du gjelder jo for en moderne forfatter, du får ros av både Brandes og Irgens Hansen, og så lever du selv i middelalderen!

– Å, hold nu op med dette, Bjørnson! sa Lie ^[154] utålmodig. Jeg tenker, at min spiker kan være akkurat like god som alle dine koldtvannskurer og alle dine engelsk-amerikanske teorier. En god dram er s'gu bedre enn alt det isvann, som du mener er så sunt.

– Nei, nu går jeg, Thomasine, sa Bjørnson støtt og tok sin hatt. Nu vil han også ha det til, at alkohol er sunt – på tvers av all videnskap! Godmor'n!

Døren slo igjen etter ham.

Vennskapsbruddet

Det var i riksrettens tider. Der taltes om statskup og republikkens innførelse, og flere ganger om dagen gikk der bud mellom Bjørnson og Lie om nye telegrammer og nye etterretninger, der var innløpet. Det kan trygt sies, at venstrepartiets ledere neppe foretok et eneste skritt uten etter samråd med Bjørnson.

Umiddelbart etterat dommen var falt, mottok Jonas Lie et par likeså overraskende som merkelige brever fra professor L. Dietrichson, der optrådte som mellemann mellom Kong Oscar og Lie.

Det lå jo i kongemaktens interesse å samle omkring sig alle de personligheter, som formentes å ville optre til dens forsvar. Under en intim middag på slottet påla Hans Majestet professor Dietrichson å anmode, ja *be* Jonas Lie om å komme hjem til Norge. Hvad han vilde anvende ham til og hvad der i det hele lå bak ordene, fikk Dietrichson ikke vite.

Efter flere indirekte henvendelser og fornyede anmodninger svarte Lie i all ærbødighet et åpent og bestemt nei, som begrunnetes i endel skarpe politiske betraktninger og dessuten med at «en ^[156] flytning hjemover vil være at rykke mig ligesom ud af mit værksted, mens jeg staar der endnu med fangskindet for mig og smi'r».

Et års tid senere antydet Jonas Lie en aften for Bjørnson, at han ad indirekte vei hadde erfaret, at kongen hadde uttalt ønske om, at han

burde vende hjem.

Bjørnson blev taus og vandret lenge frem og tilbake på gulvet, mens hans øine skjøt lyn. Så gikk der et underfundig smil over hans trekk. – Du skjønner, Jonas, sa han, at kongen føler sig forlatt og ensom. Alle ærekjære folk har trukket sig bort fra ham, og nu søker han føielige menn, som vil snakke ham efter munnen. Ikke et øieblikk har han tenkt på å bruke dig i sin politikk, der duer du ikke, det vet du best selv. Det er i det selskapelige han har trodd å kunne finne anvendelse for dig.

Lie stirret forundret på Bjørnson. Så sa han på sin stillferdige måte:

– Ja ja, Bjørnson. Det blev ikke statskup denne gang, og du blev ikke republikkens president, men du får trøste dig med, at jeg heller ikke blev statsråd.

Efter dette holdt Bjørnson sig borte i flere dager.

Så fulgte Jægersaken og beslagleggelsen av «Fra Kristiania-Bohêmen», der foranlediget det endelige brudd mellem de to diktere.

Jonas Lie hadde sterke røtter i den gamle embedsmannsintelligens, for hvem enhver politiinnskriden ^[157] i litterære saker var en vederstyggelighet. Derfor hadde han i 1880 gått til angrep mot beslagleggelsen av Herman Bangs «Haabløse Slægter», og derfor vovet han også nu sitt populære navn i forsvaret for Hans Jægers roman. Ved sin mandige optreden hadde dikteren definitivt – som Arne Garborg skriver i sin Lie-biografi – «brudt med sine gamle venner og saa fik han da smake venskabet ogsaa. Der er raahedsudbrud i «den

bedre presse» imod ham i denne tid, saa man gang paa gang har maattet mindes Henrik Ibsens bitre ord fra 1858 om «den lille slump fernisseret halvdannelse, der hos os har gjort benævnelsen «Intelligents» til et haansord».

Bruddet med Bjørnson gav sig åpent utslag efter en lang rekke brever og offentlige artikler og efter en hel del private episoder, hvor særlig Irgens Hansen og Christian Krohg var innblandet.

Vi hadde dengang tatt ophold i et pensjonat i landsbyen Marlotte, like ved Fontainebleau, og far hadde innbudt Bjørnson og frue til et besøk. Jeg husker, hvordan vi ved middagstider gikk og ventet og ventet, men ingen Bjørnson kom og heller intet brev.

Vennskskapsforholdet var ophørt. Etter dette delte den nordiske pariserkoloni sig i to leire, den ene sognet til Bjørnson og den annen til Lie. Det var en pinlig situasjon for mange, som ellers fritt hadde vanket både hos den ene og den annen. Nu var parolen gitt.

Det var enten – eller.

[158] I et av sine brev til sin datter, Bergljot, pålegger Bjørnson henne, at hun ikke bør «besøke Jonas», og Cavling, den senere redaktør av «Politiken», fortalte mig, at han hadde fått bestemt pålegg om å holde sig borte fra det Lieske hus.

Det er fra denne tid, da de bittesmå kontroverser mellom de to diktere begynte, at flere av eventyrene i «Troid» og diktet «Had» stammer. Det heter her:

— — —

Aa nei, vil du møde det livslange nag,
saa – træd en forfængelig ligtorn en dag,
stød mod det lille, det smaa just i sindet,
saa har du det fuldbaarne nag, som forblindet
følger din livsvei saa sikkert og støt
som at, min mand, du til verden er født!
Al snak om forsoning hold kun ufornöden,
thi vid det, min ven, du er hadet til døden.

Du vakte der kræfter saa stærke som trold
og seige som vidier, der slipper ei hold.
Du fik der i hælen en sporhund, som snuser
for livstiden op, hvor din lykke du huser.
Uheldet var, at det smaa i hans sjæl
just skulde komme indunder *din* hæl!

Skjønt manden et øieblik ei sig forraadte,
dengang saa uheldig hans ligtorn du traadte,
men taug som en mur – vid, det krænkede dyr
sidder og passer dig op i den fyr.
Den paafugl med foden, som saadan du ærgede,
det rovdyr, du uden at vide det tærgede,
[159] den rangsyge abe, du ei tog notits af,
den kjøter, du spotted og gjorde en vits af,
han kan ikke for det den fyr, han maa lide,
til dyret hans engang faar kans til at bide.

Naa – regne vi maa med det menageri!
Livet er slig, og vi færdes deri.
Og det om Centaurer er slet ikke spundet
saa ilde endda eller op saadan fundet.
Halv hest og halvt menneske – aa jo saamæn
synes jeg, racen vi kjender igjen!

Georg Brandes

Efterat Bjørnson hadde trukket sig tilbake fra Lies, blev mitt foreldrehjem i Avenue de la Grande-Armée 7 i høiere grad enn før samlingsstedet for en rekke nordiske personligheter, som hittil av mange grunner hadde holdt sig tilbake. Det var ukentlige samlingsaftener, hvor 20–30 kunstnere og diktere kom – fra Edelfelt til Kalle Løchen, fra Sonja Kovalevsky til Ola Hansson, Johanne Dybwad, Jens Thiis, Nils Kjær og Obstfelder. Det hele var enkelt: traktementet var øl og porter og smørbrød, gjerne med en dram, når sådan kunde skaffes.

En formiddag ringte det i entréen, og jeg lukket op.

En sortsmusket, sortklædd herre med sorte hansker stod utenfor og rakte mig et visittkort: Georg Brandes.

Jeg var ung og ivrig Brandesianer, og jeg så bare de sorte hansker for mig. Det var som en fanebærer.

– Værsågod, sa jeg og viste ham inn.

– Så, slik ser altså Georg Brandes ut, sa min ^[161] far, da han litt efter kom inn sammen med mor, og hjertelig tok den besøkende i hendene.

– Ja slik ser jeg ut, smilte Brandes, mens der skjød en glød op i ham. Min første barneerindring er, at min moder holdt mig op foran et speil og sa: «Husk at du er jøde. Husk, at det skal være din stolthet».

Han vendte sig mot fru Lie.

– Og det er fruene, som jeg har hørt berømme av så mange felles bekjente.

Således var det første møte mellom Lie og Brandes.

Den danske kritiker bodde i Cité Retiro like i nærheten, og det blev et livlig samkvem mellom dem. Jeg husker et trekk fra den første gang Brandes var til middag hos oss.

– Og hvad skriver De nu på, hr. Lie, spurte den danske kritiker.

– Det er en bok om misunnelse («Onde magter»), svarte Lie.

Brandes la gaffel og kniv ned, kastet hårmanken bakover, og det lyste i ham av iver:

– Gjør den kraftig og hensynsløs, sa han. Det er et stort emne. Jeg kjenner misunnelsens vesen. Den har været like innenfor min dørterskel. Det er en av de urkrefter, som driver menneskene fremad, og dog er den så usigelig foraktelig. De har jo sikkert også i flere år hatt Deres model på nært hold, tilla han maliciøst.

En aften var en hel del fremstående personligheter samlet hos Lie. Det var blandt andre Georg ^[162] Brandes, Sophus Schandorph, Andreas Aubert, Kitty Kielland, Harriet Backer, doktor Tscherning og frue, samt Sonja Kovalevsky og Anna Carlotta Leffler. Det blev høi stemning og en livlig diskusjon, særlig om «Kampen for lyckan, två paralleldramer», som de to sistnevnte damer hadde utgitt i fellesskap. Idéen, som var fru Kovalevskys, gikk ut på å skrive to skuespill, der

skulde skildre det samme menneskes utviklingshistorie på to forskjellige måter. Det ene viste hvorledes vedkommendes liv artet sig, da vedkommende ved en bestemt anledning traff sitt valg ved en korsvei, og det annet, hvorledes skjebnen vilde fortone sig, hvis valget var falt anderledes. Oprindeligt var titelen: «Hur det var och hur det kunde varit».

Meningene var delte.

– Min innvending er, at det er mere filosofi enn diktning, erklærte Lie.

– Ja, det synes mig utvilsomt, bemerket Brandes, at skuespillene mere er inspirert av matematikeren Kovalevsky enn av dikterinnen, fru Leffler.

– Det er determinismen, som er problemet, ytret Aubert.

De to forfatterinner forsvarte sitt arbeide med nebb og klør. Fru Kovalevsky førte an på sitt rappe, gebrokkne svensk, som i iveren ofte slo over i fransk. Kunst var ikke «l'art pour l'art», kunst var uttrykk for ens innerste tanker, selv om disse hadde anstrøk av filosofi o. s. v.

[163] Det hele foregikk i all elskverdighet, og aftenen sluttet med kaffe, likør og nattmat, samt med en munter, litt uhøvisk historie av Schandorph, der – efter Brandes' sigende – «aldri befant sig helt vel, før han hadde fått sagt ordet « rumpe ».

Jeg skylder å tilføie, at de to paralleldramaer blev nedslaktet av pressen og refusert av teatrene.

Brandes følte sig hjemme hos Lies, han koketterte gjerne med sine damebekjentskaper og undlot aldri å fortelle om alle de franske berømteter, som han omgikkes. Men bortsett fra disse hans noget forfengelige egenskaper var han den personifiserte fine omgjengelighet. «Artighet» var et av de ord, som oftest kom over hans leber som betegnelse for selskapielig dannelse.

Jeg hadde dengang skrevet en litterærbiografisk studie om Honoré de Balzac. Manuskriptet blev sendt til Hegel, som overlot det til Brandes' bedømmelse. Denne skrev en varm anbefaling, som efter bokens utgivelse fulgtes av en sterkt rosende anmeldelse i «Politiken». I den anledning sa han en aften:

– Og De vil altså slå Dem på litteraturen, hr. Lie. Det kan jeg så godt forstå, opvokset som De er i litterær luft. Men De må være forberedt på, at den livsvei er full av torne og tidsler. Jeg for min del har jo dessverre yderst få venner igjen av de mange, som jeg engang hadde. Jeg har da også – som jeg pleier å si – forsonet mig med den tanke, at det kun er to institusjoner, ^[164] som jeg ikke *vil* bli uvenner med. Den ene er Gyldendalske forlag og den annen er Det Kongelige bibliotek.

Brandes' åndfulle, charmerende vesen og hans varme takknemlighet kommer best frem gjennom en del av de brever, som han i årenes forløp skrev til Lie. Fra det første brev i 1884 til det siste gir de et tverrsnitt av det vakre venneforhold:

Hr. Jonas Lie!

Min hjertelige Tak for Deres venlige Linier. De kjender Strindberg personligt og derved nøiere end jeg, der end ikke har læst Alt, hvad han har skrevet. Min Artikkel var imidlertid efter min Opfattelse baade anerkjendende og velvillig. Kun hans Theori skildrede jeg som ufrugtbar, selvmodsigende som den er. Havde jeg taget hans Situation for Alvor, tænkt mig, at Nogen kunde opfatte den tragisk, havde jeg skrevet anderledes. Men kan der være Tale derom? Tværtimod, mig synes, der er noget pudsigt, noget humoristisk i, at han bliver berømt for et tilfældigt, kaadmundet *Utsagn* om Nadveren, med ens alt hans værdifulde Arbejde kun har gjort ham bekjendt. Saaledes blev min yngre Broder kjendt over det halve Europa, fordi han sagde, han ikke troede paa Bibelguden, medens alt hans Arbejde neppe havde gjort ham kjendt udenfor Kjøbenhavn. Strindberg, der faaer de højeste Honorarer, Nogen faaer i Sverig, og som modtager Hyldestraab, ^[165] Fremkaldelser, Laurbærkranse med røde Sløifer, er dog virkelig ikke et Objekt for Medlidenhed.

Dog nok derom – hvad der brænder mig at sige Dem er Tak for de til mig personligt henvendte Ord i Deres Brev. Det er mig en sand Glæde, at Deres gamle Fordom mod mig er forbi. Jeg husker, De for en halv Snes Aar siden gjennem Hegel lod mig vide, at De repræsenterede «Deres Lands Enfold», jeg «Europas Mangfold» og at ingen Samvirken mellem os var mulig. Jeg tør maaske smigre mig med, at De siden da har indset, jeg er enfoldigere end De troede om mig. Til Gjengjæld maa jeg have Lov at sige Dem min Tak for al Nydelse og Belæring, jeg skylder Dem.

Deres første Bog «Den Fremsynte» læste jeg under et langvarigt Sygeleie i Rom i 1870, saa gik der – skjøndt Bogen tiltalte mig i høieste Grad – en Række Aar, hvor jeg tabte Dem afsyne; mit eget Liv var saa anstrengt og omtumlet at jeg af nordiske Forfattere næsten kun læste dem, jeg kjendte personligt. Nu har igjen Deres sidste Ting overtruffet mine Forventninger ganske. Familien paa Gilje er et aldeles fortræffeligt Værk. I Haab om at vore Baner engang maatte krydses er jeg

Deres ærbødige
Georg Brandes.

27. 10. 84. Kbh. St. Annæ Plads 24.

[166] Kjøbenhavn d. 18. Aug. 87.

Kjære Hr. Lie!

De venlige Breve, De nogle Gange har tilskrevet mig, gjør at jeg ved denne Lejlighed henvender mig til Dem med den Anmodning at være Mellemand mellem mig og en anden i en dum og pinlig Sag.

For en Maanedstid siden skrev jeg i Bladet Politiken 3 Artikler: Engle, Det ottende Bud og En sidste Udluftning mod nogle hysteriske Kvinder, der havde angrebet mig med Uartigheder i Anledning af nogle halvtredje Aar gamle Ytringer i en Artikel i Tilskueren.

I den Anledning har Bjørnstjerne Bjørnson nylig i Morgenbladet overfuset mig med det smudsigste Skælderi. Han bruger Udtryk som disse: Han siger, at mine Artikler er det raaeste, han har læst. Han siger: Er noget frækkere end (som han insinuerer at jeg har gjort) at kalde dem, der hævde den sædelige Selvtugt, for Hansker og Vanter? Han taler endog om mit dybe Forræderi, som skal bestaa deri, at jeg, som selv har lidt Modgang for at have sagt adskilligt Nyt, nu «haaner og spotter» Forkynderne af den «nye» Idé, at man ikke maa kysse Pigerne.

Hver Vending i denne Artikel er en Usandhed. Mine Artikler var ikke raa, men strenge overfor den stupideste Dilettantisme, der tror sig alt tilladt. Aldrig har jeg, som Bjørnson insinuerer, angrebet ham (som Hanske eller Vante), jeg ^[167] talte om dem, der havde skrevet mod hine Linier i Tilskueren, hvad han aldeles ikke har, Personer, som jeg kender og som Bjørnson ikke kender, og som fortjente langt strengere Betegnelser, hvis Retten skulde have sin Gang.

At tale om mit dybe Forræderi er endelig den yderste Perfidi. Hvem eller hvad skal jeg have forraadt? Ingen kan sige det. Jeg er selvfølgelig ej forpligtet til at støtte Alt, hvad der kalder sig nyt, selv om det er gammelt som Gaderne, fordi jeg selv engang har

sagt et og andet nyt. Er Bjørnson Forræder, fordi han ej støtter Hans Jæger? Jeg er vel ej Forræder, fordi jeg anser Sædelighedsprækeraset for Vrøvl og i Reglen for Hykleri.

Dog dette angaar kun indirekte Hovedsagen, som er denne: Bjørnstjerne Bjørnsons hele Optræden gjør mig det umuligt privat at henvende mig til ham. Offentlig vil jeg ej svare paa hans dumme Skældsord, da det ikke synes mig værdigt, at Mænd som han og jeg udkælde hinanden, og hvad andet Svar er der mig levnet?

Jeg vilde derfor bede Dem – ene og alene for den gode Sags Skyld at to Mænd, der due noget og betyde noget, ikke skal give Verden et Skandalskuespil uden Grund – at sige Bjørnson dette fra mig:

Jeg har aldrig fornærmet ham. Ej en Linie har jeg skrevet imod ham. Jeg anser ganske vist hans nye Sædelighedskrav for en dum, gammel Ting, bundfordærlig i sine Virkninger, udbreden [168] de Løgn og Hykleri, men jeg har – af Venskab for ham – aldrig udtalt mig imod ham. Jeg har kun modstræbende udtalt mig om Sagen og kun naar jeg blev angrebet.

Imidlertid vil han kende mig nok til at vide om mig, at jeg ikke er en af de almindelige Dusdrikkere. Jeg taaler ikke Fornærmelser og jeg tilgiver dem ikke.

Bjørnson maa derfor vide, hvad han har gjort. Han har at give mig offentlig Æresoprejsning, offentlig som Fornærmelsen har været, eller det er for bestandig ude mellem os to.

Han angreb mig min Ungdom igennem af orthodoxe Grunde. Senere indsaa han, at hans Angreb var skete ud fra Forudsætninger uden Værd eller Hold. Saa gav han mig Oprejsning, søgte mig stadig i Kjøbenhavn, skrev til mig, at han var «i Forelskelsens Stadium overfor mig» og brevvekslede i Aarevis med mig, som har udgivet Hansken for ham, vælgende efter bedste Skjøn mellem Replikerne i to Korrektur-Udkast.

Men aldrig lagde jeg Skjul paa, at mit Standpunkt var et andet. Nu falder han grundløst over mig paany.

Jeg mangler ikke Svar paa Tiltale, skjøndt han maa vide, det betaler sig at præke officiel Moral, mens det er noget nær umuligt at faa afvigende Opfattelser ud i Verden, selv om man vil bringe Ofret.

Jeg frygter ham visselig ikke som Polemiker.

[169] Men jeg vil ej føre unødigt Trætte med en Mand af hans aandelige Rang.

Jeg beder Dem derfor gøre en Henstilling til ham, om han vil give mig en fuld og rund Æresoprejsning. Jeg er ingen Dreng, man forhaaner. Jeg er en Mand paa 45 Aar og mit Navn er kendt Europa over saa vidt som hans. Han er min Overmand i Talent, men hverken i Tænkeevne eller i Kundskab. Jeg vil derfor ikke taale denne Holdning fra hans Side. Han skal vide, hvad han har gjort og af hvad Malm jeg er.

Hans Meninger om Kjønsmoralen er mig en Pest. Der er, hvad

den angaar, kun én Lære at give, Exemples; til Præket har vi Præsterne og de gjør liden Gavn. Men jeg har, som sagt, af Venskab holdt mig tilbage. Jeg har længe tiet.

Han maa altsaa give mig Oprejsning eller vide, at jeg ikke sidenhen lader mig forsone. Vil De tjene mig i at sige ham dette i passende Ord.

Og undskyld saa, kjære Hr. Lie, at jeg bebyrder Dem med dette maaske Dem ubehagelige Hverv. Men jeg har villet undgaa et af disse ulægelige Brud, af hvilke Livet kun fører altfor mange med sig.

Jeg kender Dem vel kun lidt, men Alt, hvad jeg har hørt om Dem, har været godt. Man taler om Deres Karakter med Enthousiasme og kun saaledes.

Den danske Litteratur har mistet Goldschmidt disse Dage. Jeg skrev igaar i Politiken en ^[170] Artikel om ham, nedrablet i et par Timer, men sand, tror jeg.

Her i Danmark er Alt trist. Det frisindede Haab omtrent slukt, Politiken død, Litteraturen uden Saft og Kraft. Jeg lever kun op, naar jeg imellem er i Polen eller Rusland.

Deres ærbødigt forbundne
Georg Brandes

Kbhavn, 29. Aug. 87.

Kjære Hr. Lie! Det var mig naturligvis ikke bekendt, at der ikke bestod det gamle Hjertelighedsforhold mellem Dem og Bjørnson. Ellers havde jeg ikke vovet at henvende mig til Dem. Nu er jeg fornøiet med at jeg ikke vidste det, thi Bjørnstjerne Bjørnson, der endnu i Gaar i Politiken kalder mig utroligt lumpen (bogstaveligt), skriver mig idag – som om intet var iveien – et Brev til og foreslaar, vi skal være gode Venner paany. Jeg svarer naturligvis imødekommende, og haaber at Jubelen over hans Uvenskab imod mig da vil forstumme i den os begge fjendtlige Presse.

Men hvilket Barn han er! hvilken uvorren Dreng! Bærer en Mand sig saadan ad!

Hav nu min allerbedste Tak, og naar De engang har Brug for en Tjeneste, saa beder jeg Dem ikke gaa min Dør forbi.

Hvor gjerne jeg engang vilde træffe Dem! Hvor gjerne jeg vilde høre Deres Mening om mange Ting. Vi Par Mænd, som leve for aandelige Ting og have Tanker at udvexle, burde (som [171] for 20 Aar siden de bedste franske Forfattere) 2 Gange maanedlig spise til Middag sammen og bryde Lanser med hinanden, saa Splinterne fæg. Ved Isolationen bliver nu adskillige (som Ibsen) næsten ude af Stand til at meddele En noget i Samtaler, andre (som Bjørnson) saa kjæphøje og indbildske, at de ikke taaler en anden Overbevisning ved Siden af sig, og alle lider under Savnet af jævnbyrdig Omgang. Jeg ved bogstavelig næsten aldrig, hvor

jeg skal gaa hen her i Byen, naar jeg gaar ud af min Dør. Jeg lever kun paa Rejser.

Maa jeg af hele mit Sind ønske Dem Held til, hvad De arbejder paa. De gjorde os alle Glæde med «Kommandørens Døtre».

Maatte jeg gjøre en lille Indvending imod den, saa, er det, at jeg finder det lidt konventionelt, at de unge saaledes kun en eneste Gang er sammen, og at denne Omstændighed strax har Følger.

Der er det Skjønne ved Dem som Menneske, at medens de yngre norske Forfattere alle, saa snart de har lidt Medgang, bliver fornemme og vigtige, er De et Menneske, som havde De aldrig haft Held med en Bog. Jeg tror eller rettere ved, at de allerstørste Mestre har været saa simple. Jeg ved, der var intet jævnere end Shakespeare. Turgeniew var ligedan. Stuart Mill ligedan.

Tør jeg endnu bede Dem bringe min ærbødige Hilsen til Deres Hustru, om hvem alle har sagt mig saa meget godt.

Deres hengivne
Georg Brandes

[172] Kjæreste Hr. Lie! Naar De længe har været uden Svar fra mig, og naar jeg først idag sender Dem min Nytaarshilsen, beror det

paa, at jeg har modtaget et saa haardt Slag af Skjæbnen, at jeg er lammet. Den 19. November døde efter 4 Dages Sygdom (Difteritis) min yngste lille Datter Astrid, et Barn paa henved 11 Aar. Denne Tids Rædsel overgaar Alt, hvad sørgeligt jeg har oplevet; jeg har maattet lægge den sødeste, lille Pige i Jorden efter at have set hende dø imellem mine Hænder, og Savnet i vort Hus er næsten ikke til at udholde. Vi have nu kun ét Barn tilbage – og den evige Angst for hende. Jeg er flyttet i al Hast og boer nu Havnegade 55, men mit Navn paa et Brev er altid tilstrækkelig Adresse. Mit Hjem er nu saa sørgeligt, at det er saa temmelig ude med mit Humør. Arbejde kan jeg endnu slet ikke.

Dog vil jeg næst at takke Dem for Deres Brev udtale for Dem med hvilken Glæde og Beundring jeg har læst Deres smukke fine Bog. Den synes mig at høre til det Allerbedste, De har gjort. («Onde Magter»). Det var baade mig og Kielland en Glæde, da vi en Aften mødtes i Beundring over den. Jeg finder Johnston og Direktøren aldeles fortræffelige begge. Jeg ved ej, hvorfor man langt borte skimter ligesom et Glimt af Dem og Bjørnstjerne Bjørnson. Og saa er Fremstillingens, Fortællingens Kunst her ganske overordentlig. Vil De tillade en Kritiker en lille Indvending, saa er det den, at Grundtanken kunde ^[173] faaet en kraftigere Belysning, om Gjertruds skinsyge Naturel var blevet mere udført. Vi havde set Faderens Misundelse gaa kraftigt igjen i Datterens Skinsyge, men det er blevet ved en Antydning. Lidt vel artig er vel ogsaa den unge Maler. Men da al Vægt ligger paa de to Gamle, saa har dette lidet at sige. Alle Deres Venner have sikkert med stor Tilfredsstillelse været Vidne til, at De paany vandt en Sejr i

Litteraturen.

Jeg takker Dem tilsidst for Deres venlige Ord om min Bog. Jeg tilbragte Sommeren med at skrive den helt om paa Tysk, og saa snød Forlæggeren mig for hele Honoraret, saa jeg nu maa føre Proces. Jeg har svært Uheld med mig, thi i Originalen har Bogen slet intet Salg. De maa ikke tænke paa mig i Flæng med Rundschau, thi de have der vist de Bidrag, jeg vilde sende dem, tilbage, og jeg har slet ingen Indflydelse der. Naar Ens Anseelse er afbrudt, undergraves og paa ingen Side hævdes, taber man Terrain. Her i Landet har den ærgerlige Adresse angaaende mig kun givet Anledning til det ene mere vanvittige Udbrud af Hadet imod mig end det andet. Det Eneste, den synes at skulle bruges til, er at give Scavenius et Paaskud til at gaa af (styrtet af Højre for at have villet acceptere den).

Vil De, kjære Hr. Lie, bringe Deres Hustru og Børn min bedste og ærbødige Hilsen. Hav et godt nyt Aar og fremdeles Lykke med Arbejdet!

Deres hengivne
Georg Brandes.

[174] Kbh. d. 29. Dec. 96.

Kjære Jonas Lie, elskværdige Mand, mest gjæstfri og rundhaandede Mand af alle Dødelige, tag min Tak for det gamle Aar og mine gode Ønsker for det nye. Du skjænker mig en udmerket Bog, du selv har skrevet, din Søn Erik siger mig de varmeste Ord i Studenterbladet og sender mig sin morsomme, dristige Udsigt over Verdensaltet («Den europæiske litteratur i kulturhistoriske billeder»), og jeg er stum som en Fisk, saa I begge maa bande min Utaknemlighed og Plumphed.

Sagen er, jeg kan ikke overkomme eller bestride mit Liv; i de sidste Maaneder har jeg haft Arbejde med Forelæsninger, saa jeg tidt kun har kunnet bevilge mig 2-3 Timers Søvn i Døgnet, og naar der saa hver Dag, Gud giver, kommer 20-30 Breve og 5-10 Bind Tryksager, saa strækker en Stakket alle fire fra sig og fortvivler og føler hvorledes han synker i alle Godes Agtelse og Venskab, selv i deres, han vilde bedst.

Jeg er nu og i flere kommende Evigheder Huset Lies trofaste og taknemlige Vasal
Georg Brandes.

Kbh. 27. Juli 05.

Min kjære Ven!

Dit Brev naaer mig som jeg forbereder min Afrejse til Karlsbad, hvor jeg boer 3 Uger for mit Helbred.

[175] Hav inderlig Tak for det varme hjertelige Brev. Og jeg beder dig, vær ikke mismodig, fordi dit Syn med Aarene svækkes. Tal dog ikke om Blindhed. Kan en blind Mand skrive et Brev!

Og din god Hustru vil skaane dine Øjne og læse for dig.

Jeg vilde gjerne fortjene din Ros for den Smule Selvbiografi, men jeg standsede midti, fordi mit Levned forekom mig altfor almindeligt og tarveligt i hine unge Aar. Dog vil jeg udgive det som et Bind til Julen og uden «han», men et simpelt «jeg».

Hvad vi dog oplever! Jeg tænker mindre paa de ublodige Begivenheder i Norge end paa Rædslerne i Rusland. Jeg staar i levende Forbindelse med det Land og ser med sorgblandet Glæde og glædeblandet Sorg, hvor langsomt det gaar, hvor frygtelige Forsinkelser der finder Sted og hvor langt det endnu er fra at den gode Sag har vundet Sejer. – Jeg har Jer begge inderlig kær.

Din
Georg Brandes.

I 1908 døde Jonas Lie. Jeg modtog i den Anledning følgende varme Brev:

Villa San Remigo,
Pallanza
Lago Maggiore

9. Juli 08.

Hr. Erik Lie!

I en stor Afstand fra Norden har Sørgebudskabet om Deres Faders Død naaet mig.

[176] Tillad mig ikke blot at udtale min Deltagelse for Dem og Deres Søskende, men at sige Dem, hvad sandt er, at jeg har elsket Deres Fader og Deres Moder. Faa Mennesker har været mig hengivne som de og faa skylder jeg Tak for hjerteligere Gjæstfrihed.

Aldrig glemmer jeg Efteraaret 1889 i Paris, hvor Deres Forældre atter og atter indbød mig til sig og altid glædede mig med samme hjertelige Modtagelse, saa jeg i deres Hus havde som et Hjem.

Og ved hvert senere Besøg i Paris viste det gamle Venskab sig lige stærkt og varmt.

Over hele Norden vil i disse Dage Jonas Lies Navn blive hædret og prist.

Deres ærbødigst hengivne
Georg Brandes

Alexander Kielland

Den bevegede tid, da våre fire dikterklassikere virket, står ennu for den litt eldre generasjon i så frisk erindring, at alt, som kan bidra til å kaste lys over perioden og dens førende menn, bør samles og optegnes. Vi må vokte oss for, at hin dikteriske gullalder fjerner sig så langt fra oss, at den bare blir stående for bevisstheten som et blankt glansbillede. De fire diktere var så betydelige og de var så rike mennesker, at de blir store selv for dem, som i det daglige liv stod dem nær.

Det er skildringen av dikteren og mennesket – disse to tilsammen – som levendegjør billedet for efterslekten. Hvor uforståelig og ugjennemsiktig vilde ikke f. eks. en Strindbergs diktning være, hvis man ikke så den på bakgrunn både av tiden og dikterens egenartede personlighet. Og hvor vilde det bli av en Oscar Wilde, en Tolstoy, en Gustaf Fröding, hvis man ikke hadde deres liv som bakgrunn? Hvorledes skal man i det hele kunne skildre en åndelig vekst uten å gå ut fra dens forutsetninger?

Det vilde være en falsk fremstilling, hvis fremtidens litteraturhistorie skildret forholdet mellom ^[178]våre «fire store» som den rene idyll. Dertil var de altfor forskjellige. Hvis ikke Paris hadde været den by, hvor nu engang de fleste kunstnere tidlig eller sent uvilkårlig møttes, vilde de sikkert yderst sjelden ha truffet hinannen. De undgikk hverandre som av instinkt. Det av Bjørnson utkastede projekt om et «Trekeisermøte» i Schwaz, hvor han og Ibsen og Jonas

Lie skulde komme sammen, blev aldri realisert. Ibsen arbeidet i Gossensass, Bjørnson i Schwaz, Lie i Berchtesgaden og Kielland på Jæderen. Der satt de og fulgte hinannens virksomhet med årvåken kritikk.

Der var således mange mørke pletter i det innbyrdes forhold. Men det var aldri smålig nid. De så på hinannen som på underlige figurer, som man måtte ha lov til å smile av og drive spott med. Og de var alle besjelet av noget, som i våre dager lyder høitrvende: De var sig bevisst, at de arbeidet for sitt land. Jeg erindrer, at Bjørnson engang kom med en ytring om, at «Norge trenger min penn». Og Jonas Lie sa ofte, at han heller vilde søke sig inn i tolletaten enn fortsette å skrive, hvis han ikke hadde den tro, at han gjennom sine bøker arbeidet for dannelsens sak i landet.

I denne kunstnerisk så alvorlige dikterkrets inntok Alexander Kielland en særegen plass. Han dukket op som en litt for elegant boulevardier – veltalende, ironisk, skeptisk. Ikke for intet blev [179] han i Kjøbenhavn betegnet som en verdensmann fra Stavanger.

Første gang jeg så ham var ved en middag i mine foreldres hjem.

Jeg kan ikke uttrykke mitt inntrykk av dikteren anderledes enn at jeg blev overveldet. Hans høie, statelige skikkelse fylte hele døråpningen, idet han trådte inn, og den lavloftede Parisersalon syntes å være en altfor snever ramme om hans person. Hans forholdsvis lille hode med de rappe øine og det pomadiserte hår raket op i høide med lysekronen.

Han var klædd i kort jakke med utringet silkevest, kantet med

hvite, bløte, foldete strimler.

Helt og næsten barnslig opfylt av gleden over atter å befinne sig i Paris, fortalte han på sitt syngende stavangersk om sin reise – hvorledes han i Hamburg hadde mistet en av sine fingerringe, som han hadde lagt fra sig, mens han vasket sig inne i jernbanestasjonens toaletterum, og hvorledes han nu besøkte gamle Parisertomter og forefant den selvsamme, gode vin på de steder, hvor han for mange år tilbake hadde ferdedes. «Men om aftenen må jeg ha min whist,» erklærte han. «Forsåvidt er jeg som sneglen. Jeg fører i så henseende mit stavangerske hus med mig.»

Mens han ivrig snakkende spaserte frem og tilbake på gulvet, hadde han i en krok funnet frem en mannshøi narrhvaltann, som min far engang hadde fått i foræring av Sven Foyn.

[180] Den interesserte Kielland. Hele aftenen brukte han den som stav under sine vandringer, – han var sig åpenbart bevisst, at han tok sig godt ut.

Ved middagsbordet utfoldet han hele sin underholdningsevne, mens han nød de forskjellige retter som en ekte gourmet. Særlig erindrer jeg hans fryd over de delikate Ostendeøsters, som åpnet måltidet. Han skyllet raskt et glass champagne ned og hullet sig bakover i stolen med et tilfreds: «Ah! det var herlig».

Imidlertid gikk passieren om løst og fast, men den vendte alltid tilbake til det uopslitelige emne – litteraturen.

– Vet Du, sa han plutselig, henvendt til min far, alle forfattere taler

om, at de arbeider så forferdelig. Alle snakker om de anstrengelser og den lidelse, som er forbundet med å skrive en bok. Det er deres «hjerteblood», det gjelder, de dypper sin penn i sitt allerhelligste, de skriver under inspirasjonens glød. Jeg kjenner ikke én skrivende mann, som ikke sukker og jamrer som en barselkone. Jeg for min part føler intet av disse skrekkelige fødselsvéer. Skrivning er mig en luksus, et liebhaveri, en fornøielse. Jeg gleder mig til daglig å gå til mitt arbeidsbord. Der tilbringer jeg et par koselige formiddagstimer, og når jeg har gjort det i et halvt års tid – og riktig frydet mig – så ligger boken ferdig.

Jeg har i det hele mine egne teorier om alle disse rariteter, som vi fisker op av blekkhuset. Først og fremst mener jeg, at det å skrive en [181] roman er ulike mere vanskelig enn å lave et drama. Om man stillet Henrik Ibsen på hodet, vilde han ikke kunne skrive en leselig fortelling, selv om man hengte ham i storkorskjeden av den Gyldne Vlies med crachat, pompeneller og bandulager à la Suite.

Dernæst er jeg av den mening, at en roman aldri bør være på mere enn 250, høist 300 sider. Hvad der er derover, er av det onde. Jeg beundrer Zola, fordi han viser oss en rekke billeder fra den fille- og rennestensverden, som han selv er kommet op av. Men av mitt ganske hjerte avskyr jeg hans altfor tykke bøker. De virker på mig som en tørr og endeløs ørken, som jeg aldri blir ferdig med.

Og endelig er der noget i moderne litteratur, som heter psy-psykologi, – jeg kan fanden ikke uttale ordet engang. Der drives en avgudsdyrkelse med det begrep – akkurat som om menneskene i våre dager er anderledes eller mere innviklet enn før i tiden.

Han smilte og så sig omkring som om han forundret sig over alt det meget, som han plutselig hadde utlatt sig med.

Gelassent trakk han en liten, kokett, lyserød vifte frem av sin vest og svalet sin hete panne med en gratiøs viften.

For enhver annen vilde dette ha virket affektert. For ham falt det naturlig.

Mens kaffen blev servert, gled samtalen over på Bjørnsons «Det flager i byen og paa havnen».

[182] Kielland vandret frem og tilbake med den lange narrhvaltann i hånden.

– Ja, der har vi nettop, hvad jeg snakket om, utbrøt han plutselig, idet han stanset – og han lignet i det øieblikk akkurat det, som han senere skulde bli: en statelig borgermester med stav i hånd.

– Bjørnson har i den bok forsett sig på den forferdelige Christen Collin – boken er jo en moralsk traktat og ingen roman. Da jeg leste den og satt med dens forskrekkelig mange sider mellem hendene, følte jeg det, som om der var stillet et traue med grøt foran mig.

Han stirret et øieblikk inn i lysekronen og fortsatte sin vandring, men stanset påny.

– All denne såkalte moral, som føres inn i oss, helt fra vi er små – hvor er den ikke ofte uekte og falsk! Jeg tenker på det dikt, som heter «Moderens sang» og som vi jo alle er opflasket med:

Herre, tag i din sterke haand
barnet, som leker ved stranden!
Send du din værdige Helligaand,
at det kan leke selvanden.
Vandet er dypt og bunden glatt.
Herre, faar han først i armen fatt,
drukner det ikke, men lever,
til du det naaderik hæver.

Moderen sitter i tunge savn,
vet ikke, hvor det farer,
ganger for døren, roper dets navn,
[183] hører slet ikke, det svarer.
Tænker som saa: Hvor end det er,
han og du er det altid nær.
Jesus, dets lille broder,
følger det hjem til moder.

Versene er ganske bra, men hvad skal vi si om denne moral? Dér står en mor i døren og ser efter sitt barn, som holder på å drukne. Enhver annen fornuftig mor vilde ha skyndt sig ned til stranden, men denne mor trøster sig med, at

Jesus, dets lille broder,
følger det hjem til moder.

Og så minnes jeg et annet dikt, som stod leseboken. Versene lyder rent glupsk:

Killebukken, lammet mit,
pas nu riktig paa skindet dit,
mor vil ha det i felden,
som hun syr sig om kvælden.

Killebukken, lammet mit,
læg saa dyktig paa kjøttet dit!
Vet du det ikke, tuppen,
at mor vil ha det i suppen?

Hvad er dette for en kannibalsk tankegang? Denne ophøiede dyrekjærlighet skal barna lære som fin poesi! Det er jo reddsomt. Gi mig nu et glass, så jeg kan skylle ned all denne forferdelighet!

[184] Han fikk et glass, som han tømte med velbehag.

– – Kielland var en aristokratisk radikaler. Og han hadde le courage de ses opinions. Derfor var han ikke alltid likt av sitt eget parti. Han var helt ut enig i venstres hovedprogram, som dengang var motstand mot og bekrigelse av unionen med Sverige. Og han stod helt på åndsfrihetens plattform. Men den gamle handelsslekt lå ham i blodet og han var alt annet enn demokrat. Når alt kom til alt, var han en god, solid samfunnsbevarer.

Han æret det Bjørnsonske geni, han moret sig over den store dikter som over et barn, og han nød Bjørnsons beundring av hans egen gaminaktige fritalenhet. Men ingen kunde i sin kritikk være mere flengende enn han, når han snakket om Bjørnson som reformator. De moralske samfunnsforbedrere og de sociale kvaksalvere var ham en kilde til den lystigste spott. Han stillet sig således meget skeptisk til

kvinnesaken, og det er med et uvillig smil, at han i et brev innvilger i på anmodning å skrive sitt navn «paa det fine papir om kvindernes særeie».

Kielland var en festens mann, han hørte hjemme på de bonede gulver. Han visste, at han tok sig ut, og han satte pris på andres beundring. Han blev dypt krenket, da fru Lie uttrykte sin forbauselse over, at der var så flinke skreddere i Stavanger. «Visstnok er den by verdens midtpunkt», svarte han. «Men jeg lar alltid mine ^[185] klær sy i Hamburg.» Og han snudde sig, på det at hun rett skulde se det fine snitt.

Han var, som bekjent, glad i musikk. Men han kunde ikke fordra malere. Han skriver i et brev til Jonas Lie, datert Stavanger 7. Juni 1888: «Kitty (hans søster, den utmerkede malerinne) bor ude paa Jæderen. Hun mødte mig forleden, da jeg var paa en fisketur i nærheden av hendes gaard. Frisk var hun og tyk; men hun frøs og havde stor trang til at tale med malere! – Smagen er nu saa forskjellig!»

Grunnen til hans animositet mot spesielt malere er mig ubekjent. Men jeg vet, at han i Hans Jæger-perioden tok sig nær av Chr. Krohgs omtale av hans diktning og at han slett ikke likte, at hans gode venn, Fritz Thaulow, en aften hadde talt om den norske litteratur som en «ravnekrokslitteratur».

Som Bjørnson levet også Kielland for oplukkede vinduer og eiet neppe den hemmelighet, som han ikke fritt uttalte sig om. Nedenstående brev er i så måte karakteristisk. Det gir et innblikk i hans åpne, festglade sinn:

Hillevaag pr. Stavanger,
4. februar 1885.

Kjære hr. Lie!

Deres elskværdige brev fra sidste dag i Berchtesgaden, som gjorde mig saa glad, har i styg utaknemlighed ligget med mange andre brave breve og gnavet paa min samvittighed. Idag maa [186] jeg fare gennem bunken med kort besked til alle, og saa begynder nyt regnskab.

Ogsaa i mit liv og levnet har jeg sat punktum, skværet op og begyndt nyt regnskab. Jeg havde længe været bange for mig selv i retning av drik, jeg ligte det saa forbandet godt; et glas i haanden klær mig, og i den gryende rus fandt jeg stor plaisir. Men saa blev jeg ræd og er nu en værdig templar i blaat baand og høitideligt løfte for livstid! – aldrig at smage berusende drik – ikke engang mjød!

Dette maa De fortælle til mine bekjendte og særlig Bjørnson. Han vil glæde sig – tror jeg; han gik altid og prækede vand for mig og andre. Bjørnson har ogsaa seet mig med glas i haand, saa han kan fortælle Dem, at offeret ikke er lidet, men ingen udenfor mig selv ved, hvor stort det er. Dersom jeg boede udenlands, havde jeg kanske ikke behøvet dette; men De ved, hvor fugtigt her er hjemme, og hvor mange varme toddyer der gaar paa de lange, mørke vinteraftener. Jeg tror afholdenhed er det næstsundeste –

det sundeste og bedste vilde jo være maadehold, som er umuligt at finde og vedligeholde for dem, der ikke er fødte med det. Det er forresten de ufordrageligste folk, jeg kjender – de, som aldrig har lyst paa mere af nogenting end netop det passelige maal.

Kitty er i Kristiania; jeg ved ikke om hun er bange for kolera i Paris til vaaren, eller om hun og frøken Backer har begyndt at telegrafere til hinanden. ^[187] (De to malerinner, frøknene Kitty Kielland og Harriet Backer, bodde i flere år sammen både hjemme og utenlands). Før de reiser – disse damer! telegraferer de nemlig nogle uger til hinanden for at indrette reiserouten, mødested og mødetid rigtig praktisk og fremfor alt økonomisk. Det gaar akkurat saaledes til:

Telegram fra K. til H.: Naar færdig? Jeg uviss, strax afsted. Afgjørelse. Storm.

Svar fra H. til K.: Ikke færdig. Afreiser lørdag. Mød mig Vallø brygge onsdag. Hvis ikke færdig telegram afgangstid. Bredden 27 cm. Udtag rammen. Send kassen billigst.

Samme dag K. til H.: Ingen forhastelse min skyld. Deilig veir. Uvis siden. Håvrelinjen billigst. Ingen kasse. Hvis afsted færdig, hvis færdig afsted.

Svar fra H. til K.: Færdig! Reiser ikke. Brev nærmere. Kassen forglemmelse Bodø. Retournerer Kristiania.

Saaledes gaar det nogle uger dag og nat, indtil de udmattede telegrafister nægter traaden, saa, reiser de endelig.

Gud naade Dem, hvis De forraader mig! Hils Bjørnson og
Deres egne fra min kone og mig og lev vel!

Deres hengivne
Alexander L. Kielland.

[188] Den siste gang Kielland sa farvel til Jonas Lie, vendte han sig i
trappen og ropte:

– Vi to var i mange aar i publikums øine som to veddeløpshester,
der startet til hver jul. Nu er den tid forbi!

Han nikket mismodig.

Kort efter kom budskapet om hans død.

Da Krøyer malte Jonas Lie

Ifølge opdrag fra Jacob Hegel var Krøyer reist til Paris for å male Jonas Lie. Det var i 1902. Et telegram var nettop avsendt med beskjed om, at kunstneren vilde innfinne sig i Avenue de la Grande-Armée 11 den 14. april om formiddagen.

Lie syntes selvfølgelig, at det var meget smigrende, og han gledet sig til påny å treffe sin gamle venn Krøyer. På den annen side vilde dette besøk, som sikkert vilde strekke sig over en rekke seanser, ødelegge flere arbeidsdager, og han var nettop dengang sterkt optatt med – som han sa – «at legge jernkjølen til en ny bok, som jeg endnu ikke vet andet om, end at den skal hete «Ulvungerne».

Han var pirrelig og sint i påvente av den store begivenhet.

– Du må ha en ny kalott, sa fru Lie. Den gamle er så slitt og stygg, at du ikke kan la dig male med den.

– Skal kanskje hele huset settes på ende, fordi Krøyer kommer? snerret han utålmodig.

– Man behøver da ikke å presentere sig for etterverdenen akkurat i sitt dårligste tøy, innvendte ^[190] fru Lie, som moret sig over ham. Jeg skal sy en ny av silke. Det er fort gjort. Det er en skam å gå med et plagg, der er så medtatt og fettete som den gamle kalotten.

– Jeg trodde, det var mig Krøyer vilde male, og ikke den gamle

kalotten, kom det hissig fra Lie. Forresten gir jeg fanden i det hele. De gamle støvlene vil jeg nu iallfall beholde. Jeg vil ikke sitte for ham, utstaffert som en narr.

– Nei, nei, lo fru Lie. Det ordner sig nok, Jonas. Men skal du vedbli med å være så gretten, som du nu er, så kommer han til å male dig som en grinebiter, og det er du jo allikevel ikke.

– Du har kanskje rett i det, Thommen, sa han. Du får gå igang med den nye kalotten, som du truer med – –

– Den 14. april hadde min hustru været ute og spasert med vår lille, to år gamle sønn, Jonas, og hadde satt sig ned på en benk på Étoile-plassen. Det var en herlig dag med varm, gyllen sol over platantrærne.

En middelaldrende herre med rødt spisskjegg og lorgnett kom slentrende med en vårfrakk over armen. Han stanset ved synet av den lille gutt, som lekte i sandet, og hans blick gled hen på den dame, som satt på benken. Formodentlig guttens mor, tenkte han, og blev stående og stirre. Så gikk han hen til en frukthandlerske, som stod med en kjerre i nærheten, og kom litt efter tilbake med et par mandariner, som han trillet hen til gutten.

[191] Han vinket med hånden og slentret videre.

Min hustru så efter den elskverdige herre, og gutten var henrykt over sine mandariner, som så overraskende var dumpet ned fra himlen.

Da hun en stund senere kom op til Jonas Lies, blev hun nokså overrasket ved i Lies arbeidsværelse å møte den samme herre, som

hun hadde sett på Étoileplassen.

– Tak for mandarinene! sa hun.

Krøyer kom imot henne og rakte henne hånden.

– Så hadde jeg allikevel rett, sa han. Jeg visste jo ikke, hvem De og drengen var, men der var noget hjemlig og kjent ved hans utseende, som straks slo mig. Jeg kunde ikke la være å kjøpe de par mandariner. De har vel ikke tatt mig det ille op –?

Jonas Lie hadde imidlertid tatt plass i sin lenestol bak arbeidspulten.

– I anledning av din ankomst har Thommen sydd en ny kalott til mig, forklarte han, idet han pekte på sin hodeprydelse. Du ser, vi gjør ære på dig.

– La mig se dig med den, du hadde tidligere, sa Krøyer. Det er alltid så rart med det gamle tøy, man er vant til å bære.

Fru Lie hentet den, og Lie tok den på. Den var av en helt annen fasong enn den nye. Den var nemlig intet annet enn en pannekakeflat «béret» – av dem, som de baskiske bønder bruker.

[192] – Den skal du beholde, erklærte Krøyer.

– Så fikk jeg allikevel rett, Thommen! lød det triumferende fra Lie.

– Ja, Krøyer må jo få sin vilje, formente fru Lie slukkøret. Men den er jo rent skimlet av elde.

– Det gjør intet til saken, frue, sa Krøyer. Den står så godt til hans hode. Med den nye kalott lignet han jo en prest – en Ingemann – og det er han dog ikke.

– Neigu om jeg er, bedyret Lie.

Piken hadde imidlertid satt inn et brett med vermuth, og Krøyers øine lyste bak lorgnetten

– Det kan jeg lide, utbrøt han og løftet glasset. Det minner mig om Italien. Sett dig nu vel tilrette, hr. dikter, så skal I få en liten sang. Jeg synes det er så deilig å være kommet herved til Paris igjen.

Han tok den lange narrhvaltann, som alltid stod i stuen, og la den som en mandolin over sin venstre arm, mens han med høire hånd lot, som om han klimpret over dens strenger – og så sang han med sin bløte, lille stemme en neapolitansk vise, der forunderlig vakkert gled inn i vårdagens stemning.

Jonas Lie la – som han pleiet – hodet på skakke og lyttet betatt.

– Der har jeg dig! ropte plutselig Krøyer. Sådan skal du males. Bli nu sittende.

Han la narrhvaltannen fra sig, fant frem sine pastellfarver, og i løpet av en times tid hadde han ^[193] tryllet frem et portrett, der tok Lie på kornet, – nettop slik som han kunde sitte, når han var henført av en stemning.

– Men dette er jo genialt, utbrøt Lie, da han fikk det å se. Jeg skjønner ikke, hvordan du har kunnet avlure mig dette uttrykk, som

jeg jo føler er både ekte og naturlig.

– Man har ikke for intet malt hundreder av mennesker i sitt liv, svarte Krøyer. Jeg er vant til å forsøke å trenge inn til mennesket bak den ydre maske. Det er sgu en nem sak. Det gjelder kun å ta dem, mens de et sekund glemmer sig.

– Etter dette utkast, som nu er i familiens besiddelse, malte Krøyer det store portrett, som av direktør Hegel er solgt til «Det norske selskap» i Oslo.

HJEMME I NORGE

Bjørnsons forsoning med Lie. Hans besøk i Fredriksvern

Siden 1860-årene hadde innenfor de nordiske land særlig de norske kunstnere, diktere og vitenskapsmenn levet i utlendighet. Årsakene var mange – de politiske kamper, de små forhold og ikke minst den sure åndelige luft i Christiania, den, som nu så helt er blitt en annen.

Ved århundre-skiftet – etter 30-40 års forløp – begynte de å ta bopel i Norge. Enkelte døde utenlands. Nordraak og Gude i Berlin, P. A. Munch i Rom, Ole Jacob Broch i Paris. Det var malerne med Werenskiold, Eilif Peterssen og Gerhard Munthe i spissen som først drog hjem. Senere fulgte dikterne. Ibsen tok opphold i Christiania, Bjørnson på Aulestad, Lie i Fredriksvern, Garborg i Hvalstad, og Kielland var blitt amtmann i Romsdal.

Lie nærmet sig støvets alder. Hans hjerne var gått trett. Men han hadde den glede å være blitt økonomisk sikret, idet han hadde solgt sine samlede romaner til Gyldendalske forlag. Og dog blev dette litt av en skuffelse. Beløpet blev utbetalt i porsjoner, og han hadde drømt om endelig engang å få en stor sum på engang, så han kunde «drysse gullstykkene over sitt hode».

[198] Den pekuniære uavhengighet kom med andre ord for sent: livslysten og livskraften var inntørret. Han vilde ha gledet sig som et barn, om den pekuniære eksistens tidligere var blitt trygget.

I mere enn 20 år hadde det kjølige forhold mellom de to gamle venner, Bjørnson og Lie, vedvaret. Men de følte sig allikevel som to fosterbrødre, der var runnet av den gjensidige forståelsens rot. De utfylte hinannen, og der løp – som i Lies eventyr «Hauk og Hadding» – usynlige lengsler mellom dem.

I 1907 blev der ved en tilfeldig anledning vekslet nogen korte skrivelser mellom dem – det var, som om de begge la ut sine følehorn – og så bad Lie sin gamle venn om å besøke sig i Fredriksvern. Innbydelsen blev varmt mottatt, dog kun under den forutsetning, at «Erik maa være snil og følge mig paa reisen».

En gråkold novembermorgen klokken 7 traff jeg ham på Vestbanestasjonen, hvortil han i bil var blitt kjørt av sin sønn, Einar. Han var blitt noget eldet, men tok sig imponerende ut med en svær pels over armen.

Vi satte oss inn i en annenklasses kupé, og jeg husker, at han nektet mig å bære hans håndkuffert, men jeg var sta og tok den fra ham. «Du er fra Røros som hele Lie-slekten», sa han, – «stivsinnnet som også Jonas kan være».

Han var morgengretten og søvnig.

Da vi kom til Asker, stod solen som en rød purpurskive på himlen.

[199] Det er vakkert, sa jeg.

– Jeg gir fanden i solen, svarte han.

Imidlertid var en fremmed fyr kommet inn i kupéen, og Bjørnson

likte det ikke. Tilslutt bøiet han sig over til mig og hvisket akkurat så høit, at den fremmede mann kunde høre det:

– Tror Du ikke, vi snart kan bli kvitt den haifisken?

Ordene hadde den ønskede virkning. «Haifisken» fortrakk hurtigst mulig inn i nabokupéen.

– Kan du forstå, sa han plutselig. Er det jeg, som har forandret mig – eller er det Nils Vogt? Jeg leser nu «Morgenbladet» med den største glede.

– Det er vel tiden, svarte jeg diplomatisk.

– Ja, det er vel tiden, sa han, som om han søkte en trøst for sig selv.

Så duppet han litt, men skottet så hen på mig:

– Du skrev engang i «Dagbladet», at jeg var en åndstyrann, som utstedte ukaser. Og det var kanskje noget i det. Jeg har været en hard knast og jeg har hatt lange armer.

Han kjek utover Lierdalen og helte sitt hode mot vindusgardinet.

Men nervene spillet i ham. Det var så meget han hadde på hjerte, og det var så meget han ikke direkte syntes, han kunde si.

Det lykkedes ham ikke å få en blund.

[200] Plutselig sa han:

– Ja, Jonas er min væn, min usvikelige væn. Men Thomasine var

ham for stærk.

Han trommet med fingrene mot vinduskarmen.

– Dermed har jeg sagt meget, men ikke alt, tilføiet han litt efter.

I pengesaker var Bjørnson både flott og gjerrig. Når han hadde penger, kunde han godt kjøpe en hest eller en vogn og han kunde uten videre gi ut en stor sum på en gang.

Men han var gjerrig på småskillingen.

Da vi kom til Drammen, gikk vi inn i restauranten, og jeg skaffet ham et helt fat med kaker, som jeg visste, han likte.

– Det var deilig, sa han og vilde trekke op portemoneen.

– Nei, jeg har betalt, svarte jeg.

– Næi, *har* du det? sa han. Takk, inderlig takk! sa han i en tone, som om jeg hadde foræret ham en formue.

Han var nu blitt i bedre humør og snakket og preket. Og på næsten hver stasjon, hvor toget stanset, bøiet han sig ut av vinduet, og alltid var der nogen, som han kjente.

– Jeg skal ned til Jonas Lie. Kom og bli med! ropte han. Og det hendte, at vedkommende steg inn og blev med. Blandt dem, som han «tok med sig», erindrer jeg postmester Ebbesen i Tønsberg og rektor Sommerfeldt i Larvik.

Jeg blev nokså engstelig, for jeg visste, at min ^[201] hustru, som efter

mors bortgang forestod husholdningen hos min far, bare var forberedt på én gjest, nemlig Bjørnson, og at det i Fredriksvern var vanskelig å skaffe mat, for allting måtte hentes fra Larvik, og der gikk bare båt to ganger om dagen.

For hver ny stasjon, hvor Bjørnson bad med sig en gjest, måtte jeg sende telegram til min kone, at nu kom der én til og nu ennu én til.

Det blev tilslutt mange telegrammer og mange gjester, som kom til Fredriksvern, men det greide sig allikevel.

I Larvik stod en landauer og ventet foran stasjonen, og Bjørnson var imponert av kuskens lue, der var dekorert med et sølvbånd. «Hvor Jonas har gjort anstalter», sa han. Han visste ikke, at samtlige Larvikskusker bar samme slags luer.

Lie stod på trappen i sin villa «Elisefryd» og tok imot ham. Han trykket sin venns hender: «Så kom du allikvel, kjære venn –»

Bjørnson var skarpskodd, hjerneklar, frydende sig over å være midtpunktet i et selskap. Lie var tilbakeholden og beveget.

Jeg husker, at middagen begynte med champignonsuppe, og at Bjørnson sa, da han ikke fikk mere:

– Jeg ælsker suppe. Den var deilig, men det var forbannet litet av den.

Lie sa ved champagnen et par ord om Bjørnsons betydning for landet – at han hadde været sevjen i Norges tre. Og Bjørnson svarte:

[202] – Det er underlig å sitte her hos dig, Jonas – du, som i alle de mange år var langt ute i det fremmede og som hvert år sendte hjem en bok om oss selv. Og så slo du dig ned på et av de ytterste skjær, som om du vilde si: Snart drar jeg ut for igjen å gi oss en ny bok. Men tiden er gått og vi er begge blitt gamle, Jonas. Kamptiden er forbi og fjærene blir pjusket –

Overlæge Sinding-Larsen, nu direktør for Rikshospitalet, slo inn i stemningen ved å be Bjørnson om å citere sin oversettelse av «Über allen Gipfeln ist Ruh».

Bjørnson helte sig tilbake i stolen og lette i tankene. Så fremsa han så vidunderlig vakkert, som bare han kunde gjøre det:

Ro, ro
over alle høje –
intet våkent øje
i fuglebo.
Knap et åndetak nu
i de mørke skove –
Snart skal du sove,
ogsaa du.

Det blev en stunds betagen stillhet.

– Jeg føler det, som der bare er et tynt gelender mellem mig og evigheten, sa Lie hen for sig.

Ikke lang tid efter brøt «gelenderet» sammen og han gikk bort – –

Jeg mottok efter dette besøk følgende ekte Bjørnsonske linjer:

[203] P. T. Kristiania 1907 18/11

Kjære Erik Lie,

Tak for sist! Tak for det, at du hentet mig, tak for hvert ord, du sa mig. Tak for al din godhed under samværet.

Og send min tak til din hustru. Det så jeg da straks, at hun var god og årvåken. Og dertil stærk og sund, ja nu vet jeg vor gamle væn i gode hænder.

Jeg blev forkjølet i de forbandede smal-sporvogner; de var nemlig overfyldte, jeg sitter her tiltæppet og træt. (Dette skrev jeg om kvællen i slet lys).

Ellers hadde jeg adskilligt å skrive, – især idag, da jeg ser Adolf Bredo Stabells portræt. Det æmne der (med ham og Bredesen) inneholder den største forbrydelse, som er øvet i norsk forretningsverden i vor tid. Det skulde din far ha behandlet med bred, sikker hånd – til advarsel for al kommende tid! Jeg bad ham så om det. Det var blit hans største, udødeligste værk. Men der blev blæst frygt in i ham.

Hils ham nu fra Karoline og mig på det innerligste. Det var sårt å se ham igjæn så skrøpelig. Men den troskyldige, hjærtstore

fantasi var over ham som vingeslag utenfra. Og den har altid henført mig, også nu, da han famlet efter ordene. Måtte vi atter sés, og måtte vi engang ha ham hos os. Med de ærbødigste hilsener til din hustru.

Din Bjørnst. Bjørnson.

[204] Umiddelbart efter fars død innløp følgende skrivelse, som ut fra Bjørnsons synspunkt avslører så meget av hans opfatning av det lange vennskap:

Aulestad 1908 7/7.

Kjære venner, allesammen!

Tak for telegrammerne, tak for brevet; det sidste gjorde mig så godt.

Jeg har ham så meget å takke. Han var det hjærtereneste og fantasifulleste i min ungdoms mangfoldighed; han var senere ved sine kostelige indskytelser i frodig uklarhed, med brogede overdrivelser en instinktiv seer av genial rang; én måtte høre vel efter.

Og det gjorde jeg. Han gik og blinket vei i en stor skog. Og skogen var det ukjændte, vi skulde frem igjennem begge to. Et

ord traf her, et annet der, et tredje kastet sig langt frem, som en øks, der bet i. Jeg blev ofte så klar av blinkene inne i hans uklarhed. Og så hadde jeg slik glæde av hans arbejder. Jeg hørte dem forud og bar næring til dem, kanskje især. Han var den lumskeste, leende nedbryter av det, der stod i høy anseelse uten længer å ha ret til plassen; det var innehult.

Og så var han fremforalt min vän, min innerlig ælskede vän, full av den ypperste forståelse, at sige, når han fik være i fred med den. Jeg får jo nu tilgive den, som skilte os så længe; jeg tør si, det [205] var til stort tap for mere æn for mig. Det skete to ganger i to forskjellige perioder av vort liv. Vi kunde så forunderlig supplere og vejlede hverandre. En gang til: Det var til stort tap.

Han kom ikke til Aulestad. Herregud, som jeg drømte om det. I hvor mange, mange år! Selv nu, han var blet blind, frydet det mig å tænke mig å ha ham under armen på vor store altan og utover gårdsplassen. Det var mere for å ha ham her for mig selv, æn for å sætte ham in i, hvad her er gjort. En annen gammel vän, som jeg også har længtet stærkt til å se her, kan heller ikke komme. Det gjør så ondt å skulle slite dypt grodde ønsker.

Lev vel! Og la os holde sammen!

Eders Bjørnst. Bjørnson.

P. S. Karoline slutter sig på det innerligste til. Æn om vi nu fik se og tale med nogen av dere her oppe!

Efterskrift.

Ak, om I kom herop! Hilsen til hver især. Karoline Bjørnson.

Erik Lies *Erindringer fra et dikterhjem* er lastet ned gratis fra
bokselskap.no